

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

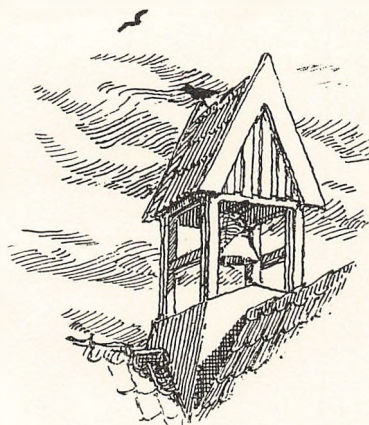
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ASKOV LÆRLINGE

AARSSKRIFT 1945

Danmarks Lærerhøjskole
Biblioteket

UD OG IND . MANGE SIND
ORDET FLYR I SOL OG VIND
SKALLEN BRISTER . KÆRNEN GROR
HØSTEN DØMMER SÆD OG JORD

UDGIVET AF ASKOV HØJSKOLES
ELEVFORENING . JANUAR 1946

FRED PAA JORD

Sidste Aar var alle Højskoleaarsskrifter prægede af Hundred-aaret for den første Højskoles Oprettelse. I Aar præges Aarskrifterne ogsaa af historiske Tilbageblik; men denne Gang er det over Krigens sidste Aar og især de Maaneder, der er forløbet efter Kapitulationen. Det er ogsaa rigtigt, at vi baade som Folk og som Enkeltmennesker maa klare os vor Stilling til de sidste Aars og Maaneders Begivenheder, inden vi med samlet Sind kan vende os mod Fremtiden; men det er forstaaeligt, at mange længes efter at faa Opgøret overstaaet for at komme videre.

Krigen skabte Sammenhold og fælles Front, og det store Spørgsmaal er, kan Freden gøre det samme? Hvis Krigen alene skaber Spænding og lysende Bedrifter, hvis den alene kræver Mod og Offervilje, hvis den alene giver Muligheder for at give sit Liv for sit Folk — hvis Freden er negativ, blot dette at Krigen ikke er, saa vil Freden kun blive den længere eller kortere Pause mellem Krigene, selv om mange ved, hvor umenneskelig raa og svinsk Krigen er og hvilken ufattelig Sum af navnløs Lidelse og Ulykke, den rummer.

Den Nedstemthed, der trods Glæden over Befrielsen ligger over vore Sind, kan maaske skyldes Begivenheder i Tiden, der gik. Den enkeltes Usikkerhed overfor, om nu den valgte Holdning var den rette eller Skuffelse over, at der alligevel var saa mange Landsmænd, der svigtede i de onde Aar, hvad enten det nu var af Begejstring for de lange Støvler eller for lumpen Vindings Skyld. Men Nedstemtheden kan ogsaa skyldes Stillingen nu og i den nærmeste Fremtid. Vi kan tænke paa de tyske civile Flygtninge, der sidder indespærret i Lejrene og beslaglægger baade Føde og Husly, som der var haardt Brug for paa anden

Maade, og hvis Fremtid synes saa haabløs, baade fra Flygtningenes og vort Synspunkt — eller man kan tænke paa den Usikkerhed, der skabtes om dansk Retspleje i denne Tid. Vor velbegrundede Tillid til Straffelovenes og Domstolenes Ophøjelse over opiskede Folkestemninger er bleven rokket.

Tanken paa Fremtiden fylder os med Uro. Hvordan bliver de smaa Staters Stilling? Det var de demokratiske Stater, der sejrede over Diktaturlandene; men Sejrherrerne hylder jo ikke alle Demokratiets Idealer. Vi er, takket være Modstandsbevægelsen blevet allierede, men hvem hører vi til, hvad betyder det? Er der Udsigt til Frihandel, eller vil andre bestemme, hvem vi skal handle med, og til hvilke Priser vi kan købe og sælge? Der er ængstende Spørgsmaal nok. Maaske er det trods alt en Trøst, at vel er Krigen endt, men Freden er ikke kommen — man synes knap nok i Sigte — og man har Lov at haabe, at naar den kommer, saa vil den løfte Tyngen af vore Sind. Saa vil de bombede Byer rejse sig smukkere end før, saa vil Varer frit udveksles, og Traade knyttes fra Folk til Folk som før. Vi har i alt Fald Lov at haabe, at om faa Aar er alle de nævnte Vanskeligheder klarede; men saa opdager vi maaske, at der var een Aarsag til Ængstelsen endnu, der laa dybere og var alvorligere end alle de andre. Enkelte har set Faren og allerede skrevet Bøger om den, jeg tænker paa Vilh. Röpke i Schweiz og Biskop Berggrav fra Norge. Rauschning er inde paa det samme, naar han siger, at Nazismen ikke er et specielt tysk Fænomen, men en logisk Følge af vor vesterlandske Kultur. Naar Tyskerne er vadet længst ud i Uføret, saa er det fordi, de er mest naive og mest konsekvente. Men Foragten for det enkelte Menneskes Liv og Lykke, den næsten magiske Magt over Tilhængerne og brutale Tilintetgørelse af Modstanderne, er Træk, der latent er tilstede i enhver Storstats Væsen.

Et tænkende Menneske maa i alt Fald spørge sig selv: Hvordan kunde den Haandfuld Folk, sammen med de faa, der undrog sig Straffen, der nu præsenteres ved Krigsretten i Nürnberg, styrte Europa, ja hele Verden ud i en saa ufattelig Ulykke, som Verdenskrigen blev? Lad være de paagældende var geniale Psykopater og hæmningsløse Slubberter, hvor var saa alle de sunde og

fornuftige Folk henne. En sund Organisme undgaar ikke Smitte, men klarer sig endda, den syge bukker under for Infektionen.

Vi spørger igen: Hvorfor er de førnævnte Forfattere bange for den moderne Stat? *For*di den ikke kender noget højere Hensyn end Hensynet til sig selv.

Lad os et Øjeblik tænke paa Julens Budskab og sammenfatte det i de kendte Ord: »Ære være Gud i det højeste og Fred paa Jorden«. Den sidste Hilsen tager vi gerne imod. Det har gennem mange Aar været Millioners brændende Ønske og stærkeste Længsel. Men kunde det ikke tænkes, at der var en Sammenhæng mellem de to Sætninger, at Freden paa Jorden var betinget af, at Æren var Guds i det høje, og at den Kendsgerning, at Freden er bleven hjemløs paa Jorden, i nogen Maade er en Følge af, at vor vesterlandske Kultur har sluppet den Forudsætning.

Statens Væsen er Magt — men selv hvor denne Magt var samlet i en enkelt enevældig Herskers Haand, saa var han i ældre Tid dog altid Fyrsten af Guds Naade. Selv Kongen i det gamle Assyrien, Tiglat Pileasar, siger: »Assur og de store Guder, som overdrog mig Magten befalede mig at udvide deres Landes Grænser«. Selv denne vilde Kriger og østerlandske Despot vidste, at over ham var Gudernes Magt; men over den moderne Stat er der intet. Over det enkelte Menneske staar Staten eller Folket, den enkelte er forpligtet af noget, der er højere end ham selv; men Staten er selvgyldig og er derfor kun forpligtet af Hensynet til egen Interesse. Al Moral beror paa at være inde under en fælles Forpligtelse; men over Storstaten er der intet forpligtende og derfor heller ingen Moral. At Politikere og Statsmænd rent personligt kan have en anden Indstilling, har de sidste Maaneder givet smukke Vidnesbyrd om.

Da Staten er det højeste Udtryk for menneskelig Magt, kan det højere, der skulde forpligte Staten, kun være af guddommelig Art, saa Æren igen blev Guds i det høje. Skal Staten blive menneskelig, maa Gud blive virkelig, siger Berggrav.

Historien gaar ikke tilbage, og Drømmen om Guds Riget paa denne Jord er bristet, og der vilde være lidet vundet ved, at Rigsdagsmænd i Debatten om vort Folks Fællesanliggender argumenterede med Skriftsteder. Staten bliver ikke kristelig af den Grund;

men laa det som en uafrystelig Vished i vore Sind, ogsaa Statsmændenes, at Æren er Guds i det høje, da blev der Grænser selv for den magtfuldeste Stats hemningsløse Udfoldelse.

Vi længes efter Budskabet »Fred paa Jord«, maaske trænger vi endnu mere til Forkyndelsen af, at »Æren er Guds i det høje«, da blev der Baggrund for Freden ogsaa mellem Folkeslagene, og vi kunde naa frem til den sidste Sætning i den gamle Julehilsen: »I Mennesker en god Vilje.«

Julen 1945.

J. TH. ARNFRED.

HJEMMETYSKERNE OG MINDRETALSRETEN

I.

Den sønderjyske Skolelovgivning af 1920 med dens endelige Udformning 1923 blev i Aarene efter den første Verdenskrig og helt frem mod den sidste Krig betragtet som mønstergyldig. Udefra var den anerkendt af alle, som ikke netop var Part i Sagen, og herhjemme var der ingen, af Betydning, som vovede at rokke ved dens Autoritet. Og saa sker det utrolige, at næppe er Krigen slut, før man næsten fra alle Sider falder over den og kræver den revideret fra Grunden. Det var ikke blot Misbrugene af den, man vendte sig imod, men Loven selv, og ikke bare forskellige senere Tilføjelser, men selve Lovgivningen af 1920 og dens Grundprincipper. Endnu de første Aar af Krigen var Kritikken kun svag, men i det sidste Par Aar og særlig det sidste Aar voksede den sig stærk for efter 5. Maj at stige til Storm. Rundt om i Sønderjylland blev der i Sommer vedtaget Resolutioner mod de hjemmetyske »Særrettigheder«. Stemningen blev mere og mere ophidset, og i Juli lukkedes den tyske Skole i Tinglev med Magt af nationalistiske Elementer. Saa greb de danske Myndigheder ind og gav de tyske Skolebørn »Sommerferie« — en Sommerferie, der har varet til for nylig.

Man forstod godt den Uligevægt, denne Udvikling bærer Vidne om, særlig i Sønderjylland, hvor man har haft Hjemmetyskerne inde paa Livet. Det kan jo ikke nægtes, at disse Hjemmetyskere har fulgt Nazismen i tykt og tyndt. Aldrig har der fra deres Side lydt en Protest mod Nazismens Ugerninger: mod Overfald paa svagere Naboer, mod Jødeforfølgelser og Jødemasakrer, mod Koncentrationslejre og Kirkeforfølgelser. Harmen er derfor velforstaaelig; Spørgsmaalet er blot, om vi af den Grund skal ødelægge eller forfuske den Mindretalslovgivning, vi selv har skabt.

Før Jul vedtog Rigsdagen den foreløbige Mindretalsordning. Den er i sig selv noget Miskmask, men dens Vedtagelse maa dog hilses med Glæde, fordi den giver os, hvad vi saa haardt trænger til: Tid til at tænke os grundigt om, inden vi skaber en endelig Ordning.

Der er tre forskellige Standpunkter. En Del Folk vil hverken lade Tyskerne beholde Privatskoler eller Kommuneskoler, og naar Tyskerne saa griber til at undervise Børnene i Hjemmene, er de samme Folk parat til ogsaa at søge denne Undervisning standset. Disse Folk er Nationalister, og intet Retsprincip sætter Grænse for deres nationale Lidenskab for at tvinge den ind under en højere Lov. Det Standpunkt, de indtager, er en Fornægtelse af den aandelige Frihed og Forældreretten; og da enhver Drøftelse, som der skal være lidt Mening i, forudsætter, at der er visse Ting, man kan enes om, er det haabløst at diskutere med disse Folk. De har sat sig uden for de Rets- og Frihedsbegreber, som vi hidtil har bekendt os til i dette Land, og vi har derfor ikke noget at tale med dem om. De er bevidst eller ubevidst gaaet over i Fjendens Lejr.

En anden — og større Gruppe gaar ind for at lade Hjemmetyskerne beholde deres Privatskoler. Det er for en stor Del Folk, som tidligere har vist, at de vidste, hvad aandelig Frihed og Forældreret er, men de hævder for det første, at den tidligere gældende sønderjyske Mindretalslovgivning er blevet misbrugt, og at vi af den Grund er nødt til at ændre den, og for det andet, at Loven af 1920 ogsaa i sig selv er forkert, fordi den giver Hjemmetyskerne Særrettigheder inden for Skolen, som den øvrige danske Befolkning ikke har.

Endelig er vi endnu nogle Folk, som mener, at Loven af 1920 ingenlunde har spillet fallit. Ja, jeg vil vove at hævde, at denne Lov og Loven af 1855, der gav større Frihed for Hjemmeundervisningen, Friskolerne og inden for Folkeskolen, at disse to Love er de mest frisindede, der overhovedet er givet i dette Land, og at det er et Nederlag for vort Folk, om det nu opgiver Loven af 1920. Dette betyder ikke, at de forskellige Ændringer, der er foretaget efter 1923, er af det gode. Dem føler vi os ikke bundet af. Men selv Loven af 1920 eller rettere de Grundprincipper, som den bygger paa, kan det danske Folk ikke svigte, uden at svigte sig selv.

De to forskellige Standpunkter — for eller imod de hjemmetyske Kommuneskoler — har fundet et kort Udtryk i de to Højskoleadresser, og da disse to Adresser dannede Udgangspunktet for Debatten i den følgende Tid, vil vi her anføre dem. Den første, den saakaldte Askovadresse, havde følgende Ordlyd:

»Undertegnede Arbejdere i Højskolens og Landbrugsskolens Tjeneste ønsker at opfordre den danske Befolkning, dens Regering og Rigsdag til at fastholde den oprindelige sønderjyske Mindretalslovgivning.

Det tyske Mindretal har ved sin illoyale Adfærd over for den danske Stat misbrugt den Frihed, der var tilstaaet det. Men de Overtrædelser, der har fundet Sted, maa rammes gennem Straffeloven og ikke ved at bryde med den nationale Mindretalslovgivning. Gør vi det, rammer vi ikke bare det tyske Mindretal, men ogsaa det danske Folkestyre, hvis Grundpille er Anerkendelsen af aandelig Frihed.

Vi kan ikke uden at svigte Folkestyret nægte Tyskerne i Nord-slesvig Retten til at danne Frimenigheder og Privatskoler paa samme Betingelser som andre danske Statsborgere. Og vi kan heller ikke nægte det tyske Mindretal Retten til at beholde kommunale tyske Skoler uden at krænke et Princip, vi har kæmpet for i den danske Folkeskole: at Forældrene i aandelige Spørgsmaal har Førsteretten over deres Børn, og at derfor ogsaa Folkeskolen — for at denne Ret ikke skal blive en Forret for de velhavende — i sin Opbygning maa respektere dette Princip.

Der kan være Svagheder i den bestaaende Ordning og Fejl i Administrationen, der fremtidigt ubetinget bør undgaas. Indrømmelser, der er givet under tysk Tryk, føler vi os ikke bundet af, men selve Lovens Grundprincipper kan ingen dansk Mand rokke ved uden at nærme sig den Anskuelse, han før har bekæmpet. Vi opfordrer derfor den danske Befolkning til uanfægtet af Konjunkturer at holde fast ved den sønderjyske Mindretalslovgivning, som hidtil har været vor Ære som frit Folk.«

Adressens Baggrund var Overgrebet mod den tyske Skole i Tinglev. De Kredse, der stod bag Adressen, maatte nemlig efter dette Overgreb gøre sig klart, at vilde de overhovedet fastholde Forældreretten, saa var Tiden nu kommet, da de ikke kunde tie uden at opgive deres Standpunkt.

Askovadressen skilte Vandene inden for Højskolen, og kort Tid efter udsendte et lignende Antal Højskolefolk, som havde underskrevet Askovadressen, en ny Adresse, vendt imod den første. Den lød saaledes:

»Vedrørende den Udtalelse angaaende Ordningen af Mindretallets Skoleforhold, der er fremkommet fra en Kreds indenfor Høj- og Landbrugsskolerne, ønsker vi undertegnede Medarbejdere i Højskolens og Landbrugsskolens Tjeneste at udtale:

Vi ønsker Frihedslinien i den danske Skolelovgivning fastholdt, saaledes at Mindretallet som andre danske Statsborgere faar Ret til at danne Privatskoler, der dog gennem en effektiv Kontrol maa hindres i at blive Arnesteder for danskfjendtlig Virksomhed. Vi ønsker derimod ikke Opretholdelse af de tyske Kommuneskoler. Der er med disse Skoler givet det tyske Mindretal en Rettighed, som det danske Folk i sin Helhed ikke har. Saa længe der inden for den danske Folkeskoles Rammer ikke er givet Forældrene fuld Frihed til at forme Skolen efter Hjemmets Ønske, er det meningsløst i Folkestyrets Navn at ville give de tysksindede Forældre særlige Begunstigelser i saa Henseende; navnlig da de hidtil har misbrugt denne Særret paa det groveste. Der maa være lige Ret for alle i et folkestyret Land. Hvis der indføres fuld Skolefrihed i hele Landet gennem flydende Skolepenge eller paa anden Maade, bør dette til sin Tid komme de tysksindede til gode som danske Statsborgere, *men heller ikke før.*«

Hovedpunkterne for og imod Bevarelsen af de tyske Kommuneskoler er ført frem i de to Adresser, og vi skal i det følgende nærmere betragte de to Standpunkter og undersøge Begrundelsen for dem.

II.

Imod Opretholdelsen af Ordningen af 1920 nævnes for det første, at Tyskerne ikke har været loyale mod denne Ordning og mod den danske Stat i det hele, og at Hjemmetyskerne derigennem selv har vist, at de ikke var den Frihed voksen, der blev tilstaaet dem.

Over for dette Argument maa man indrømme, at Hjemmetyskerne virkelig har været illoyale. De har som sagt i et og alt fulgt Nazismen. Der var et Par tyske Præster, der havde Mod

og Mandshjerte til at oplæse Biskoppernes Hyrdebrev mod Jødeforfølgelsen, men selve den hjemmetyske Ledelse fulgte Nazismen uden Forbehold. Den har endvidere ogsaa inden for Skolen benyttet Besættelsen til at skaffe sig Fordele paa den danske Stats og det danske Folks Bekostning. De forsonlige Røster, der lød under Krigen fra Pastor Schmidt, Asmus von der Heide og andre, var uden Vægt, netop fordi disse Folk var gaaet over i den nazistiske Lejr.

Frisind over for Hjemmetyskerne kan altsaa ikke begrundes med, at de har fortjent det. Men Spørgsmaalet er saa, om det overhovedet er et holdbart Princip at behandle Tyskerne efter Fortjeneste. For det første maa man indvende mod det, at det konsekvent gennemført vil føre til en Antagelse af just de Metoder, vi forkastede hos Nazisterne. Men for det andet burde de Sønderjyder, som nu gaar ind for Gengældelse, tænke lidt over, at vi heller ikke tidligere i vor sønderjyske Politik har fulgt dette Princip, og at det just var de mest vidtskuende Mænd, der nægtede at gøre det. Efter Treaarskrigen lavede vi ikke et mægtigt Opgør med alle, der som Soldater havde deltaget i Krigen paa Slesvigholstenernes Side, ja, Mænd som Grundtvig, Martensen, A. D. Jørgensen og Cornelius Appel gik i Tiden efter Krigen ind for, at denne Befolkning, som unægtelig statslig set havde vist Illoyalitet, fik mere vidtgaaende Rettigheder, end den gældende Sprogordning gav dem. Efter 1920 behandlede vi heller ikke Hjemmetyskerne »efter Fortjeneste«, for saa havde vi maattet gennemføre en preussisk Ordning i Sønderjylland, blot denne Gang vendt mod Tyskerne. Og nu stilles Spørgsmaalet os atter: Er det Tyskerne, der gennem deres Fortjeneste eller Mangel derpaa skal bestemme Ordningen i Sønderjylland, eller har vi egne Friheds- og Retsprincipper at lægge til Grund?

Ogsaa ud fra en anden Betragtning vil det være forkasteligt at skabe en ny Skolelov med mindre Bevægelsesfrihed for at komme Hjemmetyskerne til Livs. Det er at komme ind paa en Afvej at bruge Skoleloven som Straffelov. De Folk, der har forbrudt sig, er jo tiltalt, og de maa dømmes efter Loven, efter Straffeloven. Men de andre, som ikke har gjort noget, skal ikke straffes kollektivt og allermindst ved en Begrænsning af den aandelige Frihed.

Endelig er det meningsløst som Bodemiddel mod Hjemmetyskernes Illoyalitet at ofre de tyske Kommuneskoler. Saa maatte det i hvert Fald kunne bevises, at de tyske Kommuneskoler i højere Grad end de tyske Privatskoler har været Sæde for danskfjendtlig nazistisk Agitation, og et saadant Bevis kan ikke gives. Skulde der overhovedet være en Forskel mellem de to Slags Skoler, saa taler den snarest til Fordel for Kommuneskolerne. Ud fra Kravet om Loyalitet kan en Nedlæggelse af Kommuneskolen ikke begrundes. Alle danske Statsborgere skal være loyale, og Kravet om Loyalitet maa derfor gælde Privatskolen i nøjagtig samme Grad som Kommuneskolen. Henvisningen til Hjemmetyskernes Illoyalitet er derfor uden enhver Betydning som Forsvar for et Standpunkt, der vel vil ophæve den tyske Kommuneskole, men stadig bevare den tyske Privatskole.

Det egentlige Argument for at ophæve de tyske Kommuneskoler er da ogsaa, at det er selve Ordningen af 1920, der er noget forkert ved. Ikke blot noget ved Lovens Administration, for er det dér, Fejlen er, saa er det ogsaa dér, den skal rettes. Og heller ikke blot noget, som angaar de senere Indrømmelser til Tyskerne, men selve Grundprincipperne i Loven af 1920, og det forkerte skulde da være det, at denne Lov gav Tyskerne Særrettigheder, som den øvrige danske Befolkning ikke havde.

Dette med Særrettighederne er blevet et Slagord, et Slagord, som har lydt paa Møde efter Møde i Sønderjylland og ud over Landet, og som Modadressen kritikløst gentager. Men dette Slagord er et af de mest forløjede, vi har kendt i den politiske Agitation. Det har vist sig at være af stor Kraft, og denne Kraft hænger sammen med dets enkle Klarhed: Skal Tyskerne oven i Købet have Særrettigheder! Det manglede bare! Men denne Enkelthed er just identisk med Slagordets Usandhed, thi saa enkel er Sammenhængen nemlig ikke. De mere tænksommes Ræsonnement lyder: Andre Danske, de være sig Katolikker, Grundtvigianere eller Indremissionsfolk, der ikke er tilfreds med den offentlige Skole, kan sende deres Børn i privat Skole, men det offentlige opretter ikke særlige katolske, grundtvigske eller indremissionske Kommuneskoler til dem. Hvorfor skal vi saa give Tyskerne den Særrettighed, at vi foruden at tillade dem at oprette private Skoler, ovenikøbet stiller særlige tyske Kom-

muneskoler til deres Raadighed, skønt Flertallet af Tyskerne taler Dansk?

Jeg vil dertil først svare, at Tyskerne ikke faar en Tøddel mere end Ligeret med Danskerne. De danske Katolikker, Grundtvigianere o. s. v. har Valget mellem at sætte deres Børn i en offentlig *dansk* Skole eller en privat *dansk* Skole; men i intet af Tilfældene svigter de deres Nationaliet, mens det Valg, man vil stille tyske Forældre overfor, er Valget mellem en tysk Privatskole eller en *dansk* Kommuneskole, og det vil altsaa sige, at hvis tysksindede Forældre vælger denne sidste Skole for deres Børn, saa kan de ikke gøre det uden at svigte deres Tyskhed.

Ja, men baade Forældre og Børn taler Dansk hjemme, indvendes der saa. Ja, det gør en hel Del af dem. Men kan man bestride deres Tysksindethed, fordi den ikke følger Sproget. I saa Fald maatte den vaagnende Danskhed i Sydslesvig ogsaa frakendes national Berettigelse, da ogsaa den gaar paa tværs af Sproget.

Det eneste rigtige i hele Snakken om Tyskernes Særrettigheder i Sønderjylland er, at den *Ligeret*, de nyder, ikke kunde gennemføres uden en Særlovgivning. Men det er en ganske anden Sag. I et Demokrati, hvor Flertallet bestemmer, er aandelig Frihed ikke mulig, hvis Flertallet kun tager Hensyn til sig selv og sin egen Indstilling. Mindretallet maa sikres Retten til at leve sit eget aandelige Liv, og dette kan kun ske ved en Særlovgivning. *Al Mindretalslovgivning er efter sit Væsen Særlovgivning*, hvad enten det gælder religiøse, nationale eller andre aandelige Spørgsmaal. *At sige nej til en Særlovgivning i aandelige Spørgsmaal er altsaa at fornægte Mindretalsfriheden, og dermed den aandelige Frihed i det hele.*

Hvad nu den sønderjyske Særlovgivning angaar, som sikrer Tyskerne Ret ikke alene til tyske Privatskoler, men ogsaa til tyske Kommuneskoler, saa gaar den ikke et Skridt længere, end det er nødvendigt af Hensyn til den aandelige Ligeret. Den indfører ganske vist en Deling af Folkeskolen, som ikke er kendt i den øvrige Del af Landet; men *en Deling, som er fuldt begrundet ved de særlige nationale Forhold, som er til Stede i Sønderjylland og ikke i den øvrige Del af Landet.* De, der i det sidste trekvart Aar har himlet op om Tyskernes Særrettigheder, synes ikke at

have skænket det en Tanke, at det ikke bare er i Sønderjylland, man har foretaget en saadan Deling af Folkeskolen, men rundt omkring i mange europæiske Lande før Krigen. Nu blæser der ganskevist en anden Vind. Nu skal de nationale Mindretal kort og godt udraderes efter russisk Mønster; men de Lande, vi bryder os om at ligne, følger dog stadig den gamle Politik med »Særrettigheder« for de nationale og, hvor der er store konfessionelle Forskelligheder, ogsaa for de religiøse Mindretal.

En Skole kan bygges op paa to væsentligt forskellige Maader: Den kan bygges op geografisk som Kommuneskole med Børn fra et bestemt afgrænset Omraade, og den kan bygges op som Friskole, som Bekendelsesskole, med Børn fra Hjem, der ud fra en bestemt aandelig Indstilling slutter op omkring Skolen. Men dette betyder ikke, at naar særlige Forhold gør sig gældende i en Landsdel, at saa skulde man ikke kunne tage Hensyn til det *inden for Folkeskolen*. Lad os tænke os, at Bornholmerne var Katolikker. Mon saa ikke vi, ligesom Schweizerne i deres Land, vilde finde det rimeligt, at disse Folk fik Mulighed for at sende deres Børn i en Kommuneskole, som svarede til deres Tro og ikke blev fejtet af med, at de ikke kunde faa Særrettigheder, og hvis de ikke vilde benytte de protestantiske Skoler, saa maatte de tage til Takke med de private Skoler? Nu er imidlertid Tyskheden i vort Land netop en saadan geografisk begrænset Størrelse, og derfor er det rimeligt, at vi i dette Omraade i Folkeskolens Opbygning tager Hensyn til denne Kendsgerning, for ogsaa her at lade Befolkningen faa Del i den samme aandelige Frihed og møde den samme Respekt for Forældreretten som i den øvrige Del af Landet.

Saadanne lokale Særrettigheder for de nationale Mindretal er jo mere nødvendige, jo mere uudviklet den almindelige aandelige Mindretalslovgivning er. Her i Danmark fik det tyske Mindretal blot i Kraft af den almindelige aandelige Mindretalslovgivning om Sognebaandsløsning, Valgmenigheder, Frimenigheder, om Ret til Hjemmeundervisning, Oprettelse af private Skoler og Tilskud til dem, en ret stor Bevægelsesfrihed, men enhver dansk Friskolemand ved ogsaa, at trods al Frihed paa Papiret er der en saa stærk økonomisk Begrænsning af Forældrenes Ret til at sende deres Børn i en anden Skole end den offentlige, at det er menings-

løst at tale om Ligeret. Der er Lande, hvor de almindelige Mindretalsrettigheder er endnu mere begrænsede end hos os, det er vist, men der er ogsaa Lande, hvor de er saa udviklede, at om vi havde en tilsvarende Skolefrihed, saa var det i Sønderjylland ikke nødvendigt med særlige tyske Kommuneskoler. Jeg tænker paa Forholdene i England og Holland, hvor de private Skoler faar lige saa stor Støtte fra det offentlige som Kommuneskolen. I England maa den private Skolekreds selv sørge for Opførelsen af Skolen, men derefter tilfalder der dem de samme Tilskud som den offentlige Skole. Det var af flere Grunde ønskeligt, om vi ogsaa her i Danmark kunde komme ind paa denne engelsk-hollandske Frihedslinie. Men saa længe vi ikke er naaet saa vidt, saa længe maa vi — om ikke vi vil tilsidesætte den aandelige Friheds Krav — være villige til at opretholde en tysk Kommuneskole.

Uden at de selv ved det, er de Folk, der vil ophæve den tyske Kommuneskole, med til at undergrave ogsaa den private Skole og Hjemmeundervisningen. Hovedreglen for den private Undervisning til det 14. Aar er, at den skal staa Maal med Folkeskolens. Men i det Øjeblik, den tyske Folkeskole ophæves, og denne Regel stadig staaer ved Magt, hvad er det saa, den tyske Privatskole skal staa Maal med? Er det den danske Kommuneskole? Ogsaa i Dansk og dansk Historie?

Og hvordan gaar det med Tilsynet med de private tyske Skoler? De danske Friskoler vælger faktisk selv deres Tilsyn. Men hvordan skal man saa kunne bringe de tyske Privatskoler ind under den effektive Kontrol, der tales saa meget om? Kan det ske paa anden Maade end ved at begrænse den private Skoles Frihed som Helhed ogsaa i den øvrige Del af Landet og skærpe Retten fra det offentliges Side til Tilsyn? Eller skal vi have en Særlovgivning for Sønderjylland, men denne Gang med det Formaal at forholde Hjemmetyskerne Rettigheder, som andre danske Statsborgere har?

Vil man som foreslaaet forlange, at de tyske Privatskoler ikke maa have under 20 Elever, vil denne Ændring af den almindelige danske Lov faa skæbnesvangre Følger for den danske Friskole. Forstander P. J. Skriver oplyser, at en Forhøjelse af Minimaltallet af Aarselever til 20 vil betyde, at 69 danske Friskoler maa

lukke, og sætter man Minimaltallet til 15, vil det betyde Nedlæg-
gelsen af 30 Friskoler.

Hvordan man end vender og drejer Sagen, fører Opgivelsen
af den nationale Mindretalsret, vi hidtil har fulgt, ud i Uføre.

III.

Der er siden Befrielsen ikke sjældnen blevet talt om den sønder-
jyske Mindretalslovgivning af 1920, som var den blot Frugten af
visse optimistiske Stemninger omkring Genforeningen, og saa er
Virkeligheden den, at vi ikke har vedtaget en Lov, der har saa
dybe Rødder i dansk folkeligt Liv i det sidste Hundrede Aar som
netop den. Som Jacob Appel nævner i en Artikel i Dansk Udsyn
1929 er en af dens Forudsætninger Oppositionen mod Sprog-
ordningen efter Trearskrigen, en Opposition, som i Kongeriget
først og fremmest repræsenteredes af Grundtvig og i Sønderjyl-
land af de saakaldte Klosterpolitikere med Cornelius Appel i
Spidsen. Foruden denne endnu meget svage Frihedsbevægelse
i Sønderjylland selv nævner Jacob Appel hele den store kirkelige
og folkelige Frihedsbevægelse i Kongeriget fra Midten af Aar-
hundredet og frem til den første Verdenskrig med deraf følgende
Frihedslovgivning, altsaa en Lovgivning, der gav »Særrettig-
heder« for de aandelige Mindretal: Loven om Sognebaandsløsning
1855, om Valgmenigheder 1868, om Valgmenigheders Tilladelse
til at benytte Sognekirken 1903, og en Række andre Love, som laa
i samme Linie. Og paa Skolens Omraade Loven af 1855 med
dens udvidede Rettigheder for den private Undervisning, større
Frihed inden for Folkeskolen selv og endvidere Lovene om Til-
skud til Højskoler og Friskoler. Som en tredie Forudsætning for
den sønderjyske Mindretalslovgivning nævner Jacob Appel ende-
lig de Frihedsbevægelser, som gjorde sig gældende i Sønderjyl-
land i Tiden fra 1864 til 1920, men ganskevist uden at resultere
i en Frihedslovgivning i den preussiske Tid.

Men Frihedsloven af 1920 har Rod ogsaa i andet end dansk
Liv. I denne Lov er Forældreretten kommet klarere til Udtryk
end i nogen anden dansk Skolelov, og naar alt kommer til alt,
saa er det afgørende Spørgsmaal, om vi vil respektere Forældre-
nes Førsteret over Børnene og dermed deres Bestemmelsesret

over Børneskolen, ikke bare naar det gælder vore egne Børn, men ogsaa naar det gælder Børnene fra de tysksindede Hjem.

Ved sin forbeholdsløse Anerkendelse af Forældreretten træder Mindretalslovgivningen i Sønderjylland ind i den store Bevægelse, som paa kristen Grund har gjort sig gældende inden for de forskellige kristelige Konfessioner. Paa katolsk Grund begynder det med Thomas af Aquino, som allerede omkring Midten af det 13. Aarhundrede hævdede de jødiske Forældres Ret til selv at bestemme, om deres Børn skulde døbes eller ej, det mest afgørende Spørgsmaal indenfor Forældreretten efter katolsk Opfattelse. Paa kalvinsk Grund naaede man før end i de lutherske Lande til en Anerkendelse af den aandelige Frihed og paa Optragelsens Omraade til en Anerkendelse af Forældreretten, endogsaa saa vidt, at Princippet om flydende Skolepenge er tillempet paa Skolen i Holland og England. Men ogsaa paa luthersk Grund er Forældreretten gjort gældende. Den ligger i Luthers Hævdelse af Samvittighedens Ret og Forældrenes Myndighed. Den har haft svært ved at trænge igennem, men baade hos Grundtvig, i den tyske Bekendelseskirke og især i den norske Kirkekamp er dens Krav dog kommet klart frem.

Naar det er anerkendt i den sønderjyske Skolelovgivning, er det altsaa ikke, som nogle nu vil gøre det til, en »humanistisk Affære« eller blot et lille grundtvigsk Anliggende, men et af de mest dybtgaaende folkelige Krav ud fra visse bærende kristelige Forudsætninger. En Opgivelse af den tyske Kommuneskole, saa længe Kravet om flydende Skolepenge ikke helt og fuldt er gennemført, er derfor en delvis Opgivelse af Forældrerettens Princip.

Ud fra Forældrerettens Princip maa man nemlig kræve, at Mindretallet ogsaa økonomisk stilles lige med Flertallet i Muligheden for at udnytte Forældreretten i Skolen.

Denne Ligeret er til Stede efter Loven af 1920, men i samme Øjeblik, som man ophæver den tyske Folkeskole, ophæver man ogsaa den økonomiske Ligeret og begrænser dermed Forældreretten for den tysksindede Befolkning. For at »nappe Tjansen«, nu da Magtforholdene for en Tid er forskudt til vor Fordel, er Sønderjyderne parat til at tilsidesætte det Retsprincip, som bar dem under det preussiske Tryk. Men gør de det, da smæder de

ogsaa deres egen Fortid ved at vise, at det, de kæmpede for, ikke var Retten, men Fordelen.

Socialdemokraterne har tidligere haft svært ved at forstaa, at Forældreretten var andet end et Spørgsmaal om Gaardmandsbørn og Friskoler, men de har dog altid haft en vaagen Sans for, at de økonomisk svagest stillede ikke blev forfordelte med Hensyn til Undervisning, og netop derfor har de været Venner af Folkeskolen, hvor ogsaa Fattigmands Barn fik Oplysningen som en Ret og ikke som en Naade. Men de Socialdemokrater, der med Frede Nielsen gaar ind for at ophæve den tyske Kommuneskole, svigter de ikke den Forpligtelse, Socialdemokratiet er gaaet ind under? Man forsvarer Frafaldet med, at der er saa mange velstaaende Hjemmetyskere. Men for det første findes der ogsaa en Del Smaakaarsfolk især i Byerne. Og for det andet maa man spørge, om det kan være Ret og i Overensstemmelse med socialdemokratisk Politik at lade disse Smaakaarshjem være henviste til at leve af de velstaaende hjemmetyske Bønders Velvilje?

For en liberal Anskuelse var den sønderjyske Mindretalslovgivning en af de største, ja, maaske den største Sejr i Bevægelsens Historie, fordi den almindelige Tilslutning i alle Partier viste, at den liberale Tanke paa dette Omraade var trængt igennem i alle Lag af den danske Befolkning. Men hvordan kan saa liberale Politikere som Simon From og Erik Appel foreslaa at ophæve den tyske Kommuneskole, et Forslag, de maa vide ikke er i Overensstemmelse med det Krav om aandelig Frihed, som er den liberale Tankes dybeste Grund? Erik Appel har søgt at forsvare sit Standpunkt ved bl. a. at henvise til, at man i U. S. A. ikke har Kommuneskoler for de nationale Mindretal, saa hvis de fremmede Folk vil pleje deres Modersmaal og Folkeliv, saa maa de selv oprette Privatskoler. Men disse Forhold kan ikke lægges til Norm for det gamle Europa, hvor Mindretallene er bofaste gennem Aarhundreder i Modsætning til de tilfældigt sammenløbne Emigranter fra al Verdens Lande, som i Løbet af faa Slægtled opsuges af Amerikanismen. Jeg kan overhovedet ikke se, at vi, naar det gælder Skolen, har ret meget at lære af Amerikanerne. Englænderne og Hollænderne kunde Erik Appel henvise til i Stedet for. Det var en anden Sag. Men vi er ikke tjent med en Amerikanisering, naar det gælder Mindretalsfor-

holdene. De Udtalelser, Minister Federspiel for nylig er fremkommet med, synes efter Referaterne at dømme at vise, at denne Politiker principielt bekender sig til den russiske Maksime om, at man ikke længere kan anerkende Begrebet nationalt Mindretal. At det nationale Mindretal ikke desto mindre er en *Kendsgerning*, og at den russiske Anskuelse er en Fornægtelse af det liberale Syn, synes at være denne »liberale« Politiker ligegyldigt.

Hvad endelig de grundtvigske Højskole- og Friskolefolk angaar, saa bør de stille sig det Spørgsmaal: om ikke det at opgive Loven af 1920 i Realiteten er at fornægte den kirkelige og folkelige Udvikling i Danmark, som denne Lovgivning var Frugten af, og uden hvilken den overhovedet ikke kan tænkes. Underskriverne af Modadressen vil give det tyske Mindretal Del i de samme Fordele, som kan naas for danske Friskoler, ogsaa de flydende Skolepenge, hvis de engang kommer. Det lyder godt, men de ved jo udmærket, at dette sidste, som vilde give Ligestilling mellem Danske og Tyske, kun er en Veksel paa en usikker Fremtid. Saa længe den ikke er indløst, er der ikke aandelig Ligeret, naar de tyske Kommuneskoler ophæves.

Det er tilgiveligt -- eller i hvert Fald forstaaeligt -- at Folk, der ikke har været i levende Forbindelse med et kristeligt og folkeligt Frihedssyn, svigter i den Prøvelse, vi nu er inde under. Men det er ikke tilgiveligt, at grundtvigske Folk, der gennem Aar har talt om Skolefrihed, nu opgiver de Principper, de før har kæmpet for. Det er godt og vel, at de engang var parat til at gaa imod Centralskoler, Højskoleraad og tvungen Ungdomsskole, men alt dette er, hvor vigtig Kampen mod det end stadig forekommer mig at være, at regne for Smaating i Sammenligning med det Angreb paa Skolefriheden, vi nu er ude for i Sønderjylland. De Forsøg, der nu gøres paa ved Vold efterfulgt af Forbud at standse den tyske Hjemmeundervisning, viser, at det ikke længere er en og anden Enkelthed, men Hovedhjørnestenen, der rokkes ved. Selvfølgelig staar de, der fra grundtvigsk Side bekæmper de hjemmetyske Kommuneskoler, ikke bag Attentater o. l., men deres konfuse Ideer yder ingen virkelig Modstand mod en Nationalisme, som vil sætte Friheden fra Tronen.

Man taler om, at det er farligt at give efter for Tyskerne. Og det er det, hvis det *blot* er Eftergivenhed. Men Mindretalsordnin-

gen af 1920 var ikke udsprungen af Eftergivenhed, men af dansk Retsindighed, og derfor skal den fastholdes ubeskaaret. Og den skal fastholdes netop nu. Nu under Tysklands afgrundsdybe Fald kan det, at vi vedkender os den gamle Frihedslinie, aldrig tydes som Svaghed. Men Svaghed er det i det korte Øjeblik, da vi af Magtkonjunkturerne er slynget op paa Bølgetoppen, at bruge den Magt, vi har i Kraft af andres Vaaben til at berøve Mindretallet den aandelige Ligeret med andre danske Statsborgere. Og Svaghed er det, naar vi saa senere, efterhaanden som Tyskland atter kommer til Kræfter, begynder at give efter — og *maa* give efter, fordi vi ikke har Retten paa vor Side, saa længe vi ikke har oprettet de tyske Kommuneskoler eller helt og fuldt gennemført Princippet om flydende Skolepenge.

Maatte vi besinde os paa os selv! Maatte vi forstaa, at nu — just nu gælder det at staa fast! Staa fast paa den Grund, vi bekendte os til ved Genforeningen og helt op under Krigens Aar. Det, som bar Sønderjyderne under Udlændigheden efter 64, og det, som bar os under Besættelsen, at det var Ret, det skal bekræftes *nu*. Og det kan kun bekræftes ved, at vi selv bøjer os for det.

Lad os da ikke som Kræmmere i en snæver Vending beklippe Frihedens kongelige Mønt, men handle saaledes, at det er i Overensstemmelse med vort Folks Frihedsarv og kan forsvares over for dets Fremtid.

HOLGER KJÆR.

FREDEN ER EEN — OG UDELELIG

Mange mennesker stiller i dag det spørgsmaal: Vil vi i det hele taget faa tid til at vinde frem til en fred, eller vil det gaa, som først den tyske propaganda fortalte os, og som for nogen tid siden aviserne igen var ved at ville fortælle os, at vi glider lige ind i en ny stor krig mellem England og De forenede Stater paa den ene side og Rusland paa den anden?

For mig er der ingen tvivl om, at England, De forenede Stater og Rusland i et kortere aaremaal kan holde sammen. Vi saa, hvordan England, De forenede Stater og Rusland kunde holde sammen, saa længe de havde en fælles stor fjende, som de vilde bekæmpe. Men de har endnu een stor, fælles fjende, som de frygter, og som de vil bekæmpe: krigen selv. Denne krig slog i Rusland ind til en linie, der gaar fra Leningrad forbi Moskva til Kaukasus. Alle arbejdsdygtige mænd blev trukket tilbage bag denne linje. Kvinder, børn og gamle blev i omraadet, da Tyskerne rykkede ind. Omsider kom tidspunktet for Tyskernes tilbagetog. De drev foran sig kvinder, børn, gamle, alt levende, ind imod Polen, ind imod Tyskland. Nogle af dem kunde flygte ud i skovene, men flygte til hvad? Til et vinterlandskab, hvor, efter de tyske sprængningsparoler, intet hus maatte staa højere end knæhøjde, ingen bjælke maatte være hel, naar sprængningerne var færdige. En officiel russisk rapport fra november maaned 1945 vil vide, at krigen i Rusland har tilintetgjort 4 mill. bygninger, at 16 mill. mennesker derigennem er blevet hjemløse, at mange titusinder af disse har maattet slaa sig ned i jordhytter og jordhuler, til bygningerne bliver genrejst.

Den russiske civilbefolkning har mærket denne krig, som en civilbefolkning aldrig før har mærket krigen. Og de frygter krigen.

Fra England kommer meddelelsen om, at i hele England — ikke i London alene — er hvert tredie hus ramt af krigsskade, hvert syvende hus ubeboeligt paa grund af krigsskade. Dette siger mere end lange statistiske udredninger noget om, hvor dybt selv det civileste menneske i England har været berørt af krigen. Naar dertil kommer, at kvinderne har været draget, lokket, drevet ud i krigsproduktionen, hvor de har lagt kvalifikationer for dagen som chauffører paa mørke landeveje, bilmekanikere, flyvemekanikere etc., der mindst ligestiller dem med mændene paa disse felter, vil man forstaa, at alle disse kvinder ikke uden videre efter at have opdaget deres egne kvalifikationer glider tilbage til de pladser i samfundet, hvorfra de blev trukket ud. Og man vil tillige forstaa, at den engelske hverdag igennem alt dette er rystet helt ned i sin grund. Det er ogsaa her, man skal arbejde, hvis man vil forstaa noget af det store politiske skred, der fandt sted i England ved valget. Den jævne engelske vælger var indstillet paa en eneste ting: nu skal der ske noget nyt. Dette her kan ikke gaa, og som det gik indtil 1939, var det ikke godt. Og de, der kunde komme og sige: vi vil dette og dette nye, og vi har midlerne til at gennemføre det, de kunde faa de engelske stemmer. Det var ikke just det, at alle de, der stemte, var overbeviste om, at det var det helt rigtige nye, og nogen af dem vil blive meget forskrækkede, naar de opdager, hvilke midler der skal bruges for at gennemføre det nye. Men de vilde nu altsaa noget nyt, og hvad var det, de andre havde at sige? Der var det med Churchill, der havde vundet krigen. Men det var jo sket. Og saa var der det med en Beveridgeplan, og det kunde jo være meget godt, men som fremtidsperspektiv for en samfundsopbygning var det lidt fattigt. Man maa derfor ogsaa sige, at hvad enten man mener, det var det rigtige nye, de valgte, eller man ønsker, de havde fundet noget andet nyt, saa er der noget meget forjættende i, at det engelske folk havde den samling paa sig selv, at nu vilde de noget for en fremtid, nu vilde de prøve at forme et engelsk samfund saadan, at det kunde blive bærer af et lykkeligere engelsk folk. Det er nemt nok at se, at det engelske folk havde bedre forudsætninger for samlet at se fremad end folkene paa det europæiske fastland, hvor folkene store som smaa har været ved at stirre sig starblinde paa en eneste ting: udrensning.

Det er klart, at en udrensning maa finde sted, men naar først udrensningsteknikken er fastlagt, naar lovene er vedtaget, hvorefter den skal finde sted — og her kunde man nok herhjemme have brugt adskillig mere omtanke, end man har gjort, — men naar først teknikken er fastlagt, saa kan man ikke bruge sit sind til noget mere unyttigt end denne kredsen og kredsen igen, denne sygelige kredsen omkring udrensningen. Jo før man kan tage sig sammen til at fjerne sit sind fra dette, for at rette det ind imod en fremtid og lade det pinligt nødvendige gaa sin gang, desto bedre. Der sidder i øjeblikket rundt i Europa gamle kyniske mænd, der smiler deres skæve smil og siger: Saa lad da endnu en gang paa klassisk revolutionsmaner folkene danse sig øre og trætte omkring skafottet, saa de hverken har kræfter til, eller samling paa sig selv til, for alvor at ville noget for en fremtid.

Det engelske folk havde denne samling paa sig selv, det havde den delvis drevet af rædsel for krigen.

De forenede Staters befolkning var vanskeligere at drage ind i denne krig end nogen af de andre store folk, og de vil nok ogsaa blive de vanskeligste at drage ind i en ny krig. Mange smaa træk synes at vise, at den militarisering, som krigen nødvendigvis ogsaa maatte føre ind over de angelsaksiske folk, i en lykkelig ringe grad er slaaet ind i det amerikanske folk. Amerikanske officerer ved at fortælle, at der blandt dem finder et formeligt kapløb sted for at komme først ind i det civile livs chancer. Vi har nylig i danske blade set de energiske agitationsplakater, som anvendes i den amerikanske hær for at opmuntre de unge til fortsat tjeneste i hæren. Og det maa altsaa være nødvendigt. En meddelelse fra den amerikansk besatte zone til dagspressen viser noget lignende.

Der berettes om, at man var blevet ængstelig for den fraternisering, der fandt sted mellem amerikanske soldater og den tyske befolkning. Det er forstaaeligt, at man ængstes for dette. Man vilde søge at modvirke det, og det er lige saa forstaaeligt, at man ønsker dette. Man besluttede sig derfor til at ville starte en ny hadkampagne blandt de amerikanske soldater. Og det er maaske nok en noget farlig maade at ville modvirke fraternisering paa. For at fremkalde dette nye had vilde man vise de amerikanske soldater en række af de værste koncentra-

tionslejrfilm. Belsenfilmen var nævnt ved navn. Og saa kommer det helt groteske: Naar soldaterne havde set disse rædsler, raabte de til foreviseren: Hvornaar kommer Micky Mouse? Nu er Micky Mouse ikke aandsliv, og alligvel velsigner man den naive amerikanske soldat, som nægter at lade sit sind forgifte af al det djævelskab, som er sket, og i stedet for ønsker at more sig lidt over Micky Mouse.

Det amerikanske folk var vanskeligst af de store folk at drage ind i denne krig, det vil nok ogsaa blive det vanskeligste at drage ind i en ny krig.

Man har vist lov at sige, at de store folk i dag frygter krigen saa stærkt, saa det vil tvinge deres ledende statsmænd til at holde sammen i en kortere periode.

Nu er der ingen, der skal komme og fortælle os, at fælles rædsel for krigen alene kan fri os for den næste krig. Dertil har vi set nok af, at menneskene er kun alt for glemsomme. Men fælles rædsel for krigen kan give os et kortere aaremaal af tvungent samarbejde mellem de store, og det bliver da spørgsmaalet, om der ud af dette samarbejde kan skyde spirer af gensidig tillid, der kommer til at bestemme, om vi ogsaa kan faa en fred over et længere aaremaal.

Den tidligere engelske udenrigsminister Antony Eden var inde paa dette i en tale i det engelske parlament om Jalta-aftalerne. Han sagde her: Er der nogen, der tvivler paa, at der ikke kommer nye krige, hvis vi fastholder sammenhold mellem Rusland, Storbritanien og U. S. A.? Vi siger ikke, at vi kan skabe forhold, hvorunder der ikke mere kommer krige, men vi siger, at hvis vi fastholder dette sammenhold, kan vi opretholde fred i 25 aar, i 50 aar. Hvis vi ikke kan bevare dette sammenhold, bliver der ikke fred i en saadan periode.

Det er den samme tankegang, Eden gav udtryk for i De forenede Stater, da han sagde: Af perioden mellem de to krige kan vi drage den lære, at i fremtiden kan ingen nation lukke sine grænser og haabe at faa lov at leve i sikkerhed. Vi kan ikke bevare velstand i et land, hvis der er nød i nabolandet, vi kan ikke bevare fred paa en halvklode, hvis der er krig paa en anden.

Vi kan ikke bevare fred paa én halvklode, hvis der er krig

paa en anden. 1931: Japans angreb paa Manchuriet. 1936: Italiens angreb paa Abessinien. 1939: Tysklands angreb paa Polen. Een krig. Krigen er een og udelelig.

Vi kan ikke i fremtiden bevare velstand i eet land, hvis der er nød i nabolandet.

Jeg har indtrykket af, at en del mennesker herhjemme i øjeblikket har ret udviklede moralske spekulationer gaaende ud paa, om det dog ikke er rimeligt, at Tyskerne kommer til at sulte — ogsaa sulte noget mere end de gør nu — paa grund af alt det djævelskab, som den tyske krigsførelse har ført ind over andre folk. Man kan saamænd ligesaa godt prøve, om man ikke stille kan lægge disse moralske spekulationer til side og holde sig til Edens nøgterne, enkle konstatering: Vi kan ikke i fremtiden bevare velstand i et land, hvis der er nød i nabolandet. Vi kan ikke! Vi kan slet ikke have liggende i Europas midte, i Tyskland, et stort omraade med sult og nød, død og elendighed og socialt kaos — og saa bare drømme om, at der rundt ved kanten af Europa kan leve folk i fred, ro, tryghed og sikkerhed, for slet ikke at tale om fremgang og fremskridt. Vi kan ikke. Freden er een og udelelig. Og det vil sige, det nye forbund, man i øjeblikket er ved at forme, U. N. O., det skal lykkes!

Ja, men vi saa dog, hvordan folkeforbundet brød sammen i 1936. Det er rigtigt, men vi saa ogsaa, hvordan med logisk konsekvens af dette sammenbrud krigens ulykker i 1939 slog ind over Europa. Og nu er der vel ingen, der tror, at Europa i løbet af 25 aar kunde taale at gaa igennem en ny krig — det ved vi, den vil blive mange gange voldsommere end den krig, vi lige har oplevet — og at der saa dog i Vesteuropa vil være noget folk tilbage til at fortsætte en europæisk kulturtradition. En klog mand herhjemme har for nylig sagt om en ny krig over Europa: En ting ved vi om den næste krig over Europa — det bliver den sidste.

Den næste krig over Europa bliver den sidste, for der vil efter den hverken findes noget vesteuropæisk folk til at slutte en fred eller til at fortsætte en europæisk kulturtradition. Der vil findes adspredte hobe af mennesker, hvor store eller hvor smaa, kan ingen vide, men ikke noget folk. Den farligste »hvad kan

det nytte«-mentalitet, der i dag gør sig gældende, er ikke den, der gør sig gældende omkring militærvæsenet; den farligste »hvad kan det nytte«-mentalitet er den, der gør sig gældende omkring spørgsmaalet: Hvad kan det nytte at ville prøve at forme et internationalt politisk instrument? Det skal lykkes! For livs og døds skyld, for de europæiske folk skal det lykkes. Og hvis det truer med at bryde sammen, da er udvejen ikke national isolation og dermed sammenhængende isolerede rustninger. Dersom det truer med at sprænges, da er der kun een ting at gøre: at bide tænderne sammen og prøve at bygge forfra igen.

Men er det nye forbund ikke blot et skuespil arrangeret af de store, for at de smaa stater skal faa en fornemmelse af, at ogsaa de er med, mens alle reelle afgørelser træffes hemmeligt udenfor forbundet af de store indbyrdes?

Den maade, hvorpaa man har søgt at konstituere det nye forbund paa møderne i London, peger ikke i den retning.

Da Russerne foreslog Trygve Lie til præsident, foreslog de tilige, at medlemmerne skulde rejse sig op og klappe som udtryk for, at forbundet enstemmigt kaarede ham. Havde det nye forbunds opgave været at lade de smaa stater paa omgang fornemme, at de var midtpunktet, at i dag var det dem, der havde fødselsdag, saa var Trygve Lie sikkert blevet enstemmigt valgt. Naar England modsatte sig dette og foreslog Belgiens udenrigsminister Spaak, var det ikke, fordi England havde noget imod at hylde Norge, men derimod et udtryk for, at naar man skulde betragte det nye forbund som et realpolitisk instrument, mente England sine interesser varetaget sikrere af Spaak end at Trygve Lie.

Norsk udenrigspolitik har siden krigen begyndelse været ude for ret store svingninger. Da krigen brød ud, indstillede norsk udenrigspolitik sig paa i det længste at bevare neutraliteten, men hvis dette skulde glippe derved, at norsk territorium blev krænket, maatte Norge sørge for at komme med i krigen paa den rigtige side. Den rigtige side, var man ikke i tvivl om, var Englands. Disse overvejelser var dikteret af, at Norge mente at maatte regne med, at hvis norsk territorium blev krænket, vilde dette ske fra engelsk side. Og de mente altsaa i en saadan situation at maatte opgive neutralitetspolitikken, som bød dem at

tage stilling imod den, der trængte ind paa deres territorium til fordel for, hvis de endelig skulde med i krigen, da at komme med paa angelsachsisk side.

Da det nu overraskende for Nordmændene blev Tyskland, der krænkede norsk territorium, bød det jo ingen vanskeligheder fra neutralitetspolitikens synspunkt at komme med paa den rigtige side.

Efter at den norske regering var ankommet til London, blev hovedsynspunktet at knytte sig saa stærkt til England, saa England maatte føle sig moralsk forpligtet til at medvirke til, at Norge igen blev en hel selvstændig stat. Norge stillede hele sin store handelsflaade til Englands raadighed, og norske sømænd gik modigt selv igennem de værste farezoner. Lederen af British Council, Sir Malcolm Robertson, har da ogsaa udtalt, at i aaret 1941 reddede Norge England. Norske kommentarer til situationen og fremtiden understregede stærkt, at Norge helt maatte føle sig knyttet til den angelsachsiske politik. Man talte undertiden andre steder om, at Nordmændene var mere engelske end Engländerne selv.

Med Ruslands inddragelse i krigen paa Englands side var Norges udenrigspolitiske placering afgørende forandret. Nu maatte det dreje sig for Norge om at opretholde et lige saa venskabeligt forhold til Rusland som til England og at gøre klart for begge parter, at Norge ikke var at finde hverken i en vestlig eller i en østlig blok, men at norsk udenrigspolitik i fremtiden først og fremmest skulde medvirke til oprettelsen af et nyt internationalt forbund og dets udenrigspolitik helt føres indenfor dette forbunds rammer. Det var et udtryk for denne betoning i norsk udenrigspolitik, at Halfdan Koht gik af, og Trygve Lie blev Norges udenrigsminister.

En sejr for Trygve Lies udenrigspolitiske kurs var det, at Norges Regering paa samme dag og uafhængig af hinanden kunde slutte en overenskomst med England og Rusland, hvorved betingelser blev aftalt for engelske troppers medvirken ved det sydlige Norges befrielse og for russiske troppers medvirken ved befrielse af det nordlige Norge.

Russiske tropper rykkede ind i det nordlige Norge og fordrev

Tyskerne. De har i dag restløst forladt Nordnorge igen, saa hvis der fra nogen side har været ængstelse for, at Russerne ikke igen skulde forlade de for dem vigtige strategiske positioner, er de blevet gjort til skamme. Trygve Lies udenrigspolitik, at vise Russerne samme tillid, som man viste Englænderne, har her svaret regning og har givet Russerne tillid til, at Norge ønsker at staa i et lige hjerteligt forhold til Englændere og Russere uden at knytte sig hverken til en vestlig eller til en østlig blok. Ogsaa Englænderne har forstaaet dette.

England maatte imidlertid ønske som præsident for det nye forbund at faa en mand, der repræsenterede interesser, som knytter sig til en forstaaelse mellem en række vestlige lande: England, Frankrig, Belgien, Holland, og de foreslog derfor Belgiens udenrigsminister Spaack. Hans valg maa da ogsaa betragtes som en sejr for England. Naar Trygve Lie ikke blev valgt, blev det et udtryk for, at ogsaa England har forstaaet, at norsk udenrigspolitik ikke er at finde paa en specielt vestorienteret linje, men vil støtte sig til udbygningen af et system af kollektiv sikkerhed indenfor U. N. O.

Hermed var baggrunden tilvejebragt for, at Trygve Lie næsten enstemmigt kunde vælges til generalsekretær. Russerne havde faaet bekræftet, at Trygve Lie ikke gik ind for en speciel vestlig orientering, og England vilde hellere se Trygve Lie valgt end en repræsentant for Polen eller Jugoslavien, der stod langt mindre uafhængigt af Russerne.

Ved valgene omkring Trygve Lies person synes det baade at fremgaa, at de store stater tillægger forbundet realpolitisk betydning og tillige, at en politik, der alene vil støtte sig til det nye forbund, kan hæve sin mand op over de stridende grupper og føre ham frem til afgørende indflydelse paa tilrettelægnngen af rammerne ogsaa for de store staters udenrigspolitik.

Norges udenrigspolitik under Trygve Lies ledelse er et udtryk for, at man mente, at smaa stater i dag alene har det ikke særlig lystelige valg imellem at indgaa i en blokdannelse under en enkelt stormagts ledelse eller at føre sin politik i U. N. O. under stormagternes fælles ledelse. Man var ikke i tvivl om at maatte vælge det sidste, fordi det, stormagterne kan blive enige

om at diktere overfor de smaa magter, sandsynligvis vil blive mindre omfattende og dybtgaaende end det, en enkelt stormagt som leder af en blok vil kunne diktere overfor de smaa magter indenfor deres blok. De mest pessimistiske bedømmere af det nye forbund har villet hævde, at det, man diskuterede, da man planlagde forbundet, var, om de smaa stater skulde kunne kvæles i stilhed, eller de i det mindste skulde have lov til at give et ordentligt skrig fra sig, før de blev kvalt, og at man igennem det nye forbunds organisation har givet udtryk for, at de smaa stater dog i det mindste skal have lejlighed til at paakalde hjælp, før de lider overlast. Det kan synes noget lidt, men er jo da ogsaa den mest pessimistiske bedømmelse, og saa er selv dette nok betydningsfuldt i sammenligning med de vilkaar, en lille stat vilde faa inden for en stormagtsblok. Gennem den foreskrevne procedure i U. N. O. har de smaa stater dog i det mindste lejlighed til at paakalde hjælp og derigennem en mulighed for at forhindre den videre overlast.

Naar Danmark allerede ved Russernes forslag af Trygve Lie til præsident stod op og støttede dette valg, er dette selvfølgelig et udtryk for Danmarks varme følelse for Norge, men maa vel tillige ses som et udtryk for, at dansk udenrigspolitik vil søge at følge en linje som den, Trygve Lie havde ledet norsk udenrigspolitik ind i, og som norsk udenrigspolitik fortsætter, ogsaa efter Trygve Lies afgang som udenrigsminister. Danmarks geografiske beliggenhed mellem England og Rusland taler ogsaa næsten endnu mere end Norges beliggenhed for denne linje som den eneste mulige. Det vil sige, Danmark skal ikke blot være medlem af det nye forbund, som vor rigsdag forlængst har vedtaget, men vi skal ogsaa indstille os paa at bære vor del af byrderne for at gøre dette forbund til et virkelig effektivt internationalt instrument. Og vi skal ogsaa indstille os paa at indrette vort militære apparat i overensstemmelse med de ønsker og forskrifter, som det nye forbund maatte fremsætte, og som vi selv, som medlemmer af dette forbund, maa indvirke paa udformningen af. Men vort folks styrke og rankhed til at bære onde og gode dage søger vi ikke i vort militære apparat. Vort folks styrke og rankhed til at bære onde og gode dage søger vi i det enkelte menneskes an-

svarsbevidsthed, søger vi deri, at mennesket er forpligtet af noget, der er over det enkelte menneske og af noget, der er over folket — vi har set nok af i disse aar, hvor skæbnesvangert det kan være at ville forpligte mennesker paa folket alene — forpligtet af noget, der gør hver af os ansvarlige overfor vort medmenneske.

Den norske biskop Berggrav har udtrykt dette stærkere, end jeg har set det andetsteds, i et slutningscitat i sin store artikel om udrensningen i Norge, hvori han siger: For hver ond gerning, der er blevet gjort, maa vi øve en barmhjertighedens gerning, for ellers ruller grusomhedens hjul videre.

Vi har i disse aar set, at der var mennesker, der kunde staa og falde for, hvad de mente var ret. Deres navne vil være heget af respekt, respekt for helhjertet hengivelse og respekt for døden. Men naar man nu vil skabe en ny livslov, der skulde sige, at nogen maa dø, for at folket kan leve, saa er der vendt imod fremtiden grund til at pege paa, at det, det i dag drejer sig om, er, om der er nogen, der vil leve ret, om freden skal betrygges, at det, det i dag drejer sig om, er, om der er mennesker, der med samme lidenskab vil prøve at bruge friheden ret, som der var mennesker, der med lidenskab vilde kæmpe for denne frihed.

I overgangstiden nu mellem krig og fred melder sig et par opgaver, som maa løses, hvis vi i det hele taget skal vinde frem til freden, og ogsaa Danmark maa her være parat til at give sit bidrag til løsningen. Vi skal have skaffet levnedsmidler til de sultende mennesker i Europa og udover kloden. Mere end 100 mill. mennesker i Europa alene vil i denne vinter lide hunger, og man frygter, at flere millioner vil dø direkte af sult. U. N. R. A.'s generaldirektør, Amerikaneren Lehman, skønner, at titusinder vil dø af sult i Warshav. I Ungarn, særlig i Buda-Pest, frygter man, at hungerdøden vil ramme 1 million mennesker. I Wien og Nedre-Østrig er rationerne under 1000 kalorier om dagen. Fra Saar meldes om, at børnene dør af sult. I Norditalien, Ruhr, Berlin og de fleste større byer i Tyskland viser det sig vanskeligt at holde kalorieforsyningen paa 1200 kalorier om dagen. Engelske besøgende i Ruhr har faaet meddelt, at man venter, at kun meget faa nyfødte børn vil gennemleve denne vinter. Paris og de større franske byer staa overfor en ny levnedsmiddelkrise, og man maa

frygte, at manglende organisation og hist og her ligefrem bandeuvæsen vil hindre en ordentlig udnyttelse af Frankrigs jord og fordeling af de frembragte levnedsmidler til de haardst trængende, ogsaa for det kommende aar. Ser vi ud over kloden, sulter i dag maaske 1000 mill. mennesker. Dertil har krigen bragt os, og dybere er vi i maanederne siden vaabenstilstanden sunket ned i disse ulykker paa grund af manglende resoluthed og fordomsfrihed til at gribe disse spørgsmaal an straks fra kapitulationen. Economist citerer sir Arthur Salter, som i oktober 1945 i det engelske parlament sagde: Hvis millioner fryser og hungrer i Europa i denne vinter, vil det ikke være paa grund af uundgaaelig mangel paa raastoffer. Der er føde og andre nødvendighedsartikler nok i verden, og tilstrækkelig handelsskibe og motortransportmidler til at føre det hen, hvor der er brug for det. — Men det er ikke kommet derhen. Fra dansk side maa vi føje til: Der er produktionsapparat rede til at forædle den nødvendige del af disse raastoffer. Men de er ikke kommet frem paa grund af økonomisk isolation, som ellers krigen blev kæmpet for at ophæve, og paa grund af manglende organisation og regulering af levnedsmiddelforbruget hos dem, der virkelig havde noget at undvære.

Skal levnedsmiddelsituationen ikke blot for Europa, men for den hele klode, udvikle sig, saa mennesker ikke behøver at dø af sult — dette gælder, som sir John Orr nylig har udtalt, ikke blot hvide mennesker; men vi maa forstaa, at hver sort eller brun eller gul er lige saa værdifuld og har samme krav paa føde som en hvid — saa nytter det ikke at ville forsøge at ernære klodens over 2000 mill. mennesker ved hjælp af gensidig filantropi. Man maa tilrettelægge levnedsmiddelproduktionen paa et rationelt økonomisk grundlag uden ensidig skelen til kortfristede national-egoistiske fordele, der eventuelt søges besmykkede med filantropiske talemaader.

Det er gennem en forøgelse af produktionen af de forskellige levnedsmidler paa de steder, hvor disse erfaringsmæssig produceres billigst og bedst, at man redder mennesker fra sultedøden og ikke ved at fordele en alt for lille levnedsmiddelproduktion paa filantropisk basis. Englænderne har i dag en ernæring, der giver 2800 kalorier pr. dag, maaske akkurat nok til at opretholde

folkesundheden, men de mener i hvert fald ikke at have raad til at købe yderligere levnedsmidler, og heller ikke at have haft mulighed for at modsvare levnedsmidler, de har købt i Danmark, med raastoffer til en forøget levnedsmiddelproduktion. De forenede Stater ophævede 24. nov. 1945 hele deres levnedsmiddelrationering, og det amerikanske forbrug er siden da steget med 11 % maalt paa gennemsnittet 1934—39. Kødforbruget i De forenede Stater er paa 74,8 kg pr. aar mod 56,7 før krigen. Betydelige lagre beregnet for militære formaal, mens krigen stod paa, synes ikke at være frigivet til civilt brug blandt nødstedte, og transportmidler i militær besiddelse eller disponeret af militæret synes i alt for ringe grad at have faaet deres tomgang udnyttet til transport af levnedsmidler. Alt i alt synes det, at en af vanskelighederne for, at levnedsmidler i nødtørftig mængde har kunnet komme frem til de sultende mennesker, har været, at nogle bjerge af papir har været i færd med at hobe sig op imellem levnedsmidlerne og de sultende mennesker. Og tillige har den militære administration, som civile mennesker har kunnet iagttage den siden kapitulationen, kompromitteret sig ved en næsten grænseløs forøvelse eller vanrøgt af de materielle værdier, som ved krigens afslutning befandt sig eller kom i deres hænder; materielle værdier, som skulde have medvirket til at lindre nøden. Vi staar da over for den dobbelte opgave at skulle prøve at mildne den værste øjeblikkelige hunger, og her maa den enkeltes villighed til at bære afsavn, og den organiserede filantropi paa kaldes, paa grund af det sene tidspunkt, hvorpaa der kaldes til handling; men samtidig maa vi øjeblikkelig i gang med at planlægge et verdensomspændende samvirke for at skaffe en tilstrækkelig stor landbrugsproduktion til, at fremtidig hunger kan undgaas, og her er det andre synspunkter end filantropiens, der maa danne baggrund. Vi faar ikke frihandel, men vi maa virke og søge at vinde lydhørhed hos andre stater for en friere handel. Vi maa hurtig have de nødvendige kontrolforanstaltninger med raavareleverancer og først og fremmest med levnedsmiddelleverancer til de sultende folk gjort langt smidigere, end de er i dag.

Samtidig med at rigsdag og regering herhjemme maa forventes med fuld styrke at søge at finde ørenlyd for konstruktive syns-

punkter, maa hele den danske befolkning frivilligt slutte op bag den øjeblikkelige hjælp. Vi kan ikke være bekendt, at mennesker dør af sult lige uden for vor dør, at børn svækkes for hele livet paa grund af manglende ernæring. Vi maa i de kommende maaneder hver dag yde en hjælp og alene forlange, at hjælpen skal komme dem til gode, der lider størst nød. Frivillighedens styrke vil i de næste maaneder enten bære en saadan hjælp frem, at den hævder sig, eller lide et alvorligt nederlag.

Samtidig med, at vi i Europa maa samarbejde om at redde mennesker fra sulten, maa vi ogsaa i fællesskab søge udveje for de mange millioner, der af krigens hærgen er fordrevet fra hjem og hjemstavn. 60 mill. mennesker i Europa har krigen gjort hjemløse — andre 60 mill. i Kina — de er ikke alle fordrevet fra det land, hvor de hører til, men ogsaa dette er sket med mange millioner. De skal hjem igen, eller hvor krigens haardhed og fredens uforsonlighed hindrer dette, maa der findes udveje for taalelige vilkaar for dem at leve under. Det er ikke nogen udvej blot at erklære, at flygtningene skal bort fra de steder, hvor de er drevet eller flyttet hen. Man nærmer sig kun freden, hvis man ogsaa bekymrer sig for, hvordan de kan finde anbringelse med en fremtid for øje, og dette kan kun løses ved vidtgaende samarbejde mellem folkene. Efter sidste krig skaffede Fritjof Nansen 2¹/₂ mill. flygtninge hjem, og vi ansaa det dengang for en kæmpemæssig bedrift. Halvtredie mill. mennesker er kun en lille klat i sammenligning med de mange millioner, der i dag skal skaffes hjem, og det kan ogsaa nok synes at være en næsten overmenneskelig opgave at løse. Mange af dem maa først skaffe sig legitimationspapirer, for hvem er de? Skaffe legitimationspapirer fra et omraade, hvor intet hus staar højere end knæhøjde! Mange af dem har været i tyske uniformer eller i tysk arbejde og tjeneste. Var det frivilligt eller tvungent? Var det for at redde livet eller var det politisk opposition? Balterne har deres komplicerede skæbne. Hver enkelt af disse millioner har sin historie. Har man tid til at høre paa dem? Har man vilje til at fastholde, at det er enkeltmennesker, der, før de dømmes, skal opfattes og høres som saadanne? Hvis ikke, har man da storhed til at lade fortiden ligge, kun fælde de oplagt store forbrydere og modtage

alle, der ellers ønsker det, til et samarbejde om fædrelandets genopbygning — eller har man bare brutalitet til at lade krigens love og krigens haardhed ogsaa dømme ind i freden? Og dømmer krigens love da ikke freden selv!

Rusland skal have sit store europæiske omraade genbefolket. England har sit tyngende boligproblem. Og rundt ad Tysklands landeveje flyder i øjeblikket efter engelsk opgivelse mellem 10 og 15 mill. mennesker uden maal og med. Det eneste, der driver dem, er, at der hvor de er, maa de ikke være, men nogen virkelig plan for, hvor de skal hen, eller hvad de skal der efter, det er der ikke. Noget blivende sted, end sige mulighed for et familieliv med en fremtid for øje, kan der ikke i øjeblikket tænkes paa. De er kommet fra Østpreussen, hvor de i hvert fald aldrig maa vende tilbage til den fremtidige polske del. De er kommet fra det tyske omraade frem til Oderfloden, som Polakkerne synes at tage endelig i besiddelse, og de er kommet fra Sudeteromraadet. Det er fortrinsvis kvinder, børn og gamle fra de to førstnævnte omraader, og de er gennemgaaende uden nogen som helst forbindelse med deres mandlige familiemedlemmer, for saa vidt disse var i militærpligtig alder. Mænd og sønner paa deres side ved end ikke, hvor de skal søge efter deres familier den dag, da de slippes ud af fangelejrene. Europæisk kultur, der bygger paa familielivet som kulturens bærer, er nok her ude for den største belastning, den nogensinde har været budt. Krigen i sig selv betyder en afbrydelse af normalt familieliv, men det føltes dog tidsbegrænset. Naar krigen sluttede, vundet eller tabt, kunde familielivet genoptages. Den frygtelige og alvorlige belastning i dag er: Paa helt ubestemt tid at være uvidende om den skæbne, der er overgaaet de fraværende familiemedlemmer, være uvidende om, om de i det hele taget lever, og familielivet altsaa nogensinde kan genoptages. Men dernæst var det milieu, hvori man levede, den landbrugsvirksomhed, stor eller lille, den haandværksvirksomhed eller den bolig, den være sig nok saa ringe, hvori man havde levet, en meget afgørende binding for familielivets genoptagelse baade for den fraværende mand og de hjemmeværende kvinder. Men alt dette er restløst borte for alle, og den enten helt udsigtsløse fremtid eller i hvert fald det helt ubestemte tidspunkt for

genknytelse af familieforbindelserne, tillige med den tætte sammenstuvning af mennesker, byder muligheder for en saa dybtgaaende opløsning af alt familieliv, at man med ængstelse maa spørge, om familieliv og dermed europæisk kultur, som vi kender den, kan staa den krise igennem. Dette saa meget mere som den generation af børn, der nu vokser op i de stærkest krigshærgede lande, vil være uden nogen personlig praktisk erfaring om, hvad familieliv for slet ikke at tale om hjemliv egentlig er. De vil være traditionsløse, som en generation, saa langt vor historiske erfaring gaar tilbage, aldrig har været uden tradition om kultur- og samfundslivets elementer: familie- og hjemliv.

De 220,000 tyske flygtninge, vi har heroppe, er en lille bitte del af de mange millioner ulykkelige Europæere, der i dag maa flakke i jagede Jøders fodspor. Forskyldt eller uforskyldt, det er vort ansvar, at de faar en anstændig, ordentlig behandling. Krigens er forbi, de er i vore hænder, og det er vort ansvar, at de faar en saadan behandling, at vi kan være det bekendt over for os selv. Vor behandling af dem skal ikke blot være gradsforskellig fra den, Tyskerne gav de ulykkelige mennesker, der faldt i deres hænder, men maa lade vor menneskevurdering træde saadan frem, at heller ikke Tyskerne kan undgaa at mærke denne anden menneskevurdering gennem den behandling, der bliver dem til del. Skal krigens love fortsat beherske forholdet til disse mennesker, maa de magter, der kræver krigslovene gennemført, ogsaa tage det formelle ansvar herfor. Vor behandling af dem maa have fredens forudsætning. Man taler i dag saa meget om, at det tyske folk skal opdrages til demokrati. Og det er rigtigt, at det vilde være noget af det lykkeligste, der kunde ske, om det lod sig gøre. Men det kan nok være ved at de lidt store ord vender sig i munden paa en, hvis man skal bruge dem samtidig med, at vi holder 220,000 af dette samme folk gaaende i ørkesløshed og uden at man kan give dem blot det mindste perspektiv for fremtiden; saa har man ikke lov at bruge saa store ord; man kan ogsaa klare sig med mindre. Det, det drejer sig om, er det mere beskedne, om man kunde faa givet dem lidt mellem hænderne, lidt at sysle med, som kunde hjælpe dem til at bevare den rest af menneskelighed, de endnu har i behold, den

rest af menneskelighed, uden hvilken det ikke har nogen mening at tale om opdragelse til demokrati. De gamle, lad gaa med dem, de skal jo dø, og her er spørgsmaalet at faa dem givet anstændige vilkaar, mens de skal gaa og vente paa det eneste, de har at haabe paa: at faa lov at dø. Men de unge, hvordan tror man, de bliver, hvis de maaned efter maaned skal gaa i ørkesløshed. Vi kan ikke have disse mange fremmede ud i den almindelige arbejdsproces, af andre grunde end rent arbejdsmæssige er dette uønskeligt, men 220,000 mennesker skal bruge meget. Vi har nylig faaet at vide, at det koster $\frac{3}{4}$ mill. kr. om dagen at have dem; hvis man anstrenger sig, maa de i højere grad kunne sættes til at sørge for hinanden. Det er ikke den økonomiske, men den menneskelige side af sagen, der bør være bestemmende for, hvor meget af den art man vil søge organiseret.

Det var sikkert betydningsfuldt, at hele flygtningespørgsmaalet blev rejst af den danske regering under U. N. O.'s første møde, idet det maa være indlysende, at spørgsmaalet om deres fremtidige anbringelse er en vigtig del af det kompleks af problemer, der samler sig omkring de europæiske grænser og retningslinjerne for Tysklands og Mellemeuropas fremtidige erhvervsliv; men løsningen af spørgsmaalet om flygtningenes og de hjemløses bosættelse peger langt ud over den rent politiske sfære. Her lægges grund i kød og blod og menneskesind for europæisk kultur, og svigter folkene — svigter vi — ved samarbejde om løsningen af disse spørgsmaal, da skal man ikke søge at lægge skylden for sprængningen af europæisk kultur over paa hverken Russerne eller paa ideer uden for vort eget sind.

Vi har lov at vente, at vor udenrigsminister, da han rejste disse spørgsmaal, førte medmenneskelighedens tale, og vi maa forlange, at vort udenrigsministerium medvirker til, at den medmenneskelighed, som selv efter disse haarde aar er et væsentligt islæt i dansk kultur, faar lejlighed til at give sig udslag i praktisk handling overfor nødstedte mennesker, hvor disse end maatte findes i de krigshægede lande.

Vi ved, som de store ved det, at freden er een og udelelig.

Vi ved, at for de smaa stater er der kun een vej til at hævde en vis politisk uafhængighed, og den vej gaar gennem U. N. O.

U. N. O. byder det forum, hvor de smaa kan lade deres argumenter træde frem for hinanden og de store, og U. N. O.'s fremtid beror paa, om det er argumentet og ikke blot den raa magt, der er forhandlingernes udgangspunkt. Det er de smaa staters alvorlige ansvar i dag, om de har mod til ikke at ville fremtræde om muligt blot et nummer mere kynisk end den kyniske, men om de tør lade medmenneskelighedens og samarbejdets synspunkt træde frem som baggrund for deres argumenter og deres handlinger.

S. JUUL ANDERSEN.

LITTERATUR OG LIV

SPREDTE BETRAGTNINGER OM ET MANGFOLDIGT SPØRGSMAAL

Da Professor Ernst Frandsens fortrinlige Bog om »Aargangen, der snublede i Starten« udkom, blev den modtaget med al den Honnør, den fortjente. Det er den første dybtgaaende Analyse af Aandslivet imellem de to Krige, og det er en aldeles fremragende Præstation som Digterportrættering. Ingen kan komme udenom dette Hovedværk i vor moderne Litteraturbetragtning. Den, som er interesseret i dansk Aandsliv i det hele taget og i moderne dansk Litteratur i Særdeleshed, kan ikke undvære Ernst Frandsens Værk.

Herom er der vist fuldstændig Enighed. Men der rejste sig en Kritik, som fortjener særlig Opmærksomhed, fordi den kommer alle ved, der paa den ene eller den anden Maade beskæftiger sig med Litteratur. Seminarieforstander Jens Futtrup stillede det Spørgsmaal, om det nu var rigtigt, at Mellemløstidens Folk var Mennesker, der snublede i Starten. Om altsaa Jacob Paludan og Tom Kristensen retfærdigvis kunde bruges til at tegne Periodens aandelige Billede? Han besvarede selv sit Spørgsmaal med et Nej og henviste til, at denne Tid dog ogsaa var Dansk-Nordisk Ungdomsforbunds og Dansk Ungdomssamvirkes. Hvor vilde vi være henne nu, sagde Hr. Futtrup, hvis Litteraturens Folk virkelig havde repræsenteret Tiden?

Nu skal jeg ikke besvare disse Spørgsmaal eller saa længe efter prøve at afgøre, om den ene eller den anden af disse Herrer har Ret. I Realiteten er det nok saaledes, at Kritikeren ikke helt har faaet fat i Bogens Hensigt og inderste Sandhed. Men lad nu dette være. Det er af Betydning, at Problemet overhovedet er rejst. Sagen er jo den, at Seminarieforstander Futtrup paa denne

Maade berører et Spørgsmaal, der levende optager mange Mennesker i Landet.

Det kan enklest formuleres saaledes: *Kommer Litteraturen os ved?*

*

Dansk Aandsliv er naturligvis ikke det samme som dansk Litteratur. Det er indlysende. Der er andre Kunstarter, og der er andre Former for aandeligt Liv end Digtningens. Det ved vi allesammen, og dog er det rent umiddelbart saadan, at vi gennemgaaende ved historiske Betragtninger regner en Perodes aandelige Liv efter dens litterære Præstationer. Vel ved vi, at der for Eksempel paa Holbergs Tid i Folket var ganske andre i Middelalder og Reformationstid bundende aandelige Forestillinger end det, Holberg repræsenterer. Det er ikke dette, Sagen drejer sig om. Der vil jo altid være forskellige Lag af Kulturbærere og Smagsbærere i en given Tid.

Nej, vi interesserer os for selve det aktuelle Problem, om den jævne Mand og Kvinde kan siges at faa Glæde af vor moderne Litteratur, om hun og han her finder den Hjælp til at leve Menneskelivet, som de søger. Lad os et Øjeblik se, hvordan den moderne danske Litteratur staar.

Vi har da Brug for i Korthed at søge et historisk Overblik.

Udgangspunktet for Litteraturen mellem 1920 og 1944 er ikke den forrige Verdenskrig. Udgangspunktet er herhjemme 1870. Det er Materialismens og Naturalismens Periode, vi staar ved Slutningen af. Verdenskrigen tjente kun til at understrege dens indre Problematik i uhyggelig Grad. Det var dengang — efter Krigen — at Tom Kristensen og hans Generation fortvivlet søgte rundt i Veje til at faa Fodfæste i Tilværelsen. Og det var ikke bare noget med Digtning, det var paa alle Omraader, vi husker saa mange Metoder til at frelse Verden: Pacifisme, Gymnastik, kolde Afvaskninger, Funktionalisme, at spise Grøntsager, Oxford, Teknokrati og alt det dér. Det eneste sikre i Tilværelsen var Døden og Bøddelen, man tog sig af de mange tilfældige Ting, naar de specielle Evangelier ramlede sammen. Det er altsammen udmærket fremstillet af Ernst Frandsen i hans Bog.

Men den Digtning, som voksede frem, var stort set alligevel en Fortsættelse af 70'ernes og 80'ernes. Den var graa og natura-

listisk, den var Herdal og Leck Fischer, Becker og Bech Nygaard, Sønderby og Kirk, Klitgaard og saa videre, og saa videre. Kritiken var optaget af to Ting: at skelne i Nuancerne mellem alt dette graa og at gøre Propaganda for den haardkogte, amerikanske Litteratur. Det sidste Fænomen er maaske det mest karakteristiske for vor litterære Situation.

Den haardkogte, amerikanske Litteratur var nemlig kun den sidste Udløber af forrige Aarhundredes franske, naturalistiske Skole. Man havde til Fortsættelse af Darwin og Zola nu faaet Freud og Hemingway. Der er ingen Væsensforskel. Den fundamentale Menneskefremstilling i den amerikanske Skole er Billedet af Mennesket som et Driftsvæsen, et ulykkeligt og næsten umæleende Dyr, der ikke har Afstand mellem Instinkt og Refleks, ikke kender den Meditationens Stund, som er Kulturvæsenets Mærke; fra Impuls til Handling var Vejen ikke længere end hos Dyret, Revolveren og Knytnæven er lige saa rappe som Tigerens Kløer. Dyrermennesket. . . .

For denne Litteratur gjorde vor litterære Kritik en fremragende Indsats, alt imedens vore hjemlige Forfattere rullede videre med den sociale og realistiske Motortromle.

Der var Tegn ogsaa den anden Vej. Der var Spirer som nogle af Frokoststuenes Fantaster: Johannes Weltzer, Johannes Wulff, Jens August Schade. Der var pludselig midt i det graa de to Fætre: Kaj Munk og Nis Petersen, Farve i Hverdagen, Vers og straalende Menneskemasser i prægtige Klæder paa Scenen efter alle de dystre Interiører, Liv fra Alverdens Vagabondveje, Irland og Rom i den danske Hverdag. Det er de ydre Tegn til, at her var noget helt andet. Indefra betød det, at disse to vovede at stille fundamentale Spørgsmaal, at de vovede at gaa til Tilværelsens Grundelementer, søgte noget om Menneskelivet og ikke bare noget om Flipproletaren, Børnehjemsbarnet, Fiskeren eller Baggardsmennesket. Men de var alene. . . .

*

Hvor var nu det danske Folk henne i hele denne Periode? Hvad havde det folkelige Liv at gøre med alt dette Forfatteri? Vi kan roligt svare, at de to Ting ikke havde noget at gøre med hinanden. Og dette Svar viser, at der i det litterære Problem ligger skjult en alvorlig Iagttagelse af en dyb Splittelse i Danmark.

Denne kan enklest udtrykkes ved »Hovedstad« kontra »Land«; thi det er jo Folk, der bor i København, og som snakker sammen paa Københavns Gader og i Københavns Kaféer og Hjem, der har ledet hele den ovenfor beskrevne Udvikling. Og det er i Mellemkrigsaaarene, at de københavnske Blade ved deres omfattende Kulturvirksomhed gør saa stærkt Indtryk i Provinsen, at deres Kritik i vid Udstrækning er blevet eneraadende.

Naar nu et jævnt Menneske søgte Hjælp til litterær Selvvirksomhed hos Kritikerne, vilde det gennemgaaende faa Henviisning til den graa danske Litteratur eller til for Eksempel Hemingway og hans Eftersnakkere. Havde denne jævne Læser en enkelt Gang faaet saadan et Raad, kom han ikke igen til Kritiken. Der opstod et mærkeligt Svælg mellem Folkets Liv og Krav og »Litteraturen«; man maatte saa vende sig til Deeping og hans danske Kolleger eller eventuelt til den gode, ældre Litteratur. I hvert Fald er den levende Forbindelse og Vekselvirkning mellem hele Folket og dets Digtning død.

En saadan Forbindelse er nemlig ingenlunde umulig. Vel er det klart, at en vidtgaende eller dybtgaende litterær Dannelse, et Smagens Raffinement, forskellige Krav til kunstnerisk Form og saa videre, at alt dette vil skille den højt kultiverede og meget trænede Læser fra den jævne Kvinde og Mand. Men alligevel har de et Fællesskab, en fælles Interesse og et fælles Udgangspunkt — ellers vilde al vor Tale om en folkelig Samhørighed i Aand paa tværs af alle Klasseforskelle og uden Racehensyn være meningsløs og maatte afløses af en marxistisk eller racebiologisk Samfundsbetragtning.

Kan paa Litteraturens Omraade nogen Forbindelse findes mellem det Danmark, som i Tiden mellem 1920 og 1944 har skabt en Litteratur, der snublede i Starten og endte i det graamelerede, en hæderligt arbejdende, ofte sympatisk og flink eller dygtig, københavnsk Forfatterstand med tilhørende Kritik — mellem dette Danmark og det, som virkede i Ungdomsforeninger, i Dansk-Nordisk Ungdomsforbund og Dansk Ungdomssamvirke, paa Højskoler og Efterskoler, i Foredragsforeninger og Studiekredse, eller som levede stilfærdigt i Hjemmene ude omkring, søgte til Bibliotek og Læsekreds om Hjælp?

Er det to Verdener eller eet Folk?

Det folkelige vil ikke sige det populære eller det letfattelige. Folkelig Oplysning gaar ikke ud paa i jævn Form at servere for Eksempel Videnskabens sidste Resultater for en forudsætningsløs Kreds. Den Slags hedder Popularisering og kan have sin store Betydning, ja kan være af virkelig Værdi. Men Kernen i det folkelige Arbejde er just dette, at man ikke interesserer sig saa skrækkelig meget for Oplysningsvæsenet, men søger direkte mod de fundamentale Spørgsmaal i Tilværelsen. Dermed følger ogsaa, at det sande folkelige Arbejde ikke lægger nogen Vægt paa øjeblikkelige Anskuelser. Derved kan det faa Skyld for at være verdensfjernt. Man har et lysende Eksempel derpaa i Jeppe Aakjærs og Martin Andersen-Nexøs forskellige Oplevelser af et Højskoleophold.

Aakjær kunde ikke døje det og ikke fatte det. Det var ham vederstyggeligt, at disse Mennesker stod og talte om gamle Ting, medens der foregik sociale Kampe og Omvæltninger udenom. Andersen-Nexø forstod tværtimod — skønt hans egen Indstilling og Kamp kom til at ligge saa langt som muligt fra Højskolens ydre Form og Anskuelse —, at der i denne medmenneskelige Tale var noget væsentligt. Kort og godt: den folkelige Tale er om Grundforhold og naar derfor langt udover det aktuelle, men ogsaa langt ind i det.

Men det er jo netop dette, som er karakteristisk for den største Kunst, for det som overhovedet er Kunst. Tværs igennem al Aktualitet og al Bundethed til sociale, nationale, tidsbestemte Forhold lyser fra Kunstens Verden Optagetheden af de menneskelige Grundforhold. Og jo stærkere denne Optagethed er, jo dybere Kunsten søger at belyse det almene, søger at lade hele Universet og alle dets Gaader, hele Menneskelivet og dets Forhold til det mere end menneskelige klinge igennem, jo nærmere kommer vi den store Kunst. Saa er vi langt fra Naturalisme og aktuel Problemdebat, der altid hører til i Historiens Dybdepunkt; thi de kan ikke kalde paa Menneskets Erindring om et aandeligt Kosmos. Naturalisme er Menneskets energiske Løsrivelse fra det guddommelige. Det mytiske Menneske, Adam, det nyoprejste Guds-Billede, har, hvor primitiv hans Tilværelse end har været, overalt i Skabningen set den overnaturlige Hensigt og Mening. Men hvad er i Modsætning til dette »Realisme«? En Formel

trænger sig paa: Det er den trodsige *Vilje til det betydningsløse*, til det, som ikke har nogen Mening i det hele taget. Realisten frygter og fornægter i sin sjælelige Lammelse den Hemmelighed, som er nedlagt i Tingene, og som det er al Kunsts oprindelige Vilje at udsige.

Dette er vor Tids store Krise — og det var hin Tids (1920—1944) store Krise. Vi lider alle under den, hvad enten vi ser Grunden til vor Lidelse i materielle og politiske Ufuldkommenheder eller i det metafysiske Frafald. Viljen til det betydningsløse rider os som en Mare. Det er den eneste Vilje, vi har tilbage i vor Træthed. Franz Werfel, Digteren, har talt om disse Ting. Han siger, at han ikke vil have den sandhedskærlige Skildring af Virkeligheden bekæmpet til Fordel for en eller anden afbleget Symbolik. Nej, vel vil vi ikke det. Verden viser sig for Kunstneren og Digteren, saadan som den er i al sin grusomme Nøgenhed, for at han kan bemægtige sig den og benævne den. Den, som nærmer sig den med forlængst udvandede Lignelser og overleverede Metaforer, han er en Epigon eller en Dilettant. Den ægte Digter hæver det virkelige sete op til *Syn*.

Men det mest skarpsynede Indblik, den mest nøjagtige Gengivelse og den mest gribende Skildring er endda ikke et digterisk Syn, paa langt nær ikke. Den totale Gengivelse af en Kendsgerning, det at udsige selve Stoffet uden Rest, siger endda ikke noget om dets Mening, om hvad det *betyder*. Først den visionære Opfattelse af Tingene afslører deres Mening, eller lader os ane den. En Beretning, som kun er realistisk, udvider vort Kendskab til det fattelige. Et inspireret Digt aabner vore indre Øjne for det ufattelige.

Men dette er jo præcis Forskellen paa den Oplysning, som er folkelig, det vil sige som er Vækkelse og den Oplysning, som er populær, det vil sige som er Viden. Vi kunde ogsaa kalde det Forskellen paa levende Ord og Studiekreds — hvad enten det nu tales det ene eller det andet Sted.

Og dermed naar vi til Kernen i Sagen. Vi har Mulighed for at ane den sande Sammenhæng mellem folkeligt Liv og god Kunst.

I det foregaaende har vi faktisk skildret tre Livskredse. Vi har talt om det folkelige Liv, om Mellemlivstidens danske Litteratur og om den store Digtning.

Lad os fastholde disse tre som tre Planer. Nederst har vi det jævne Menneskes Tilværelse, men det Menneske, som længes efter Hjælp til at leve Livet. Det er dette Menneske, vi kan betegne som den enfoldige Læser. Enfoldig i den Forstand, at man søger de enkleste Sandheder, altsaa de største. At man tværs gennem Livets Mangfoldighed og Mylder af aktuelle og moderne og gammeltdags Meninger og Sandheder og Anskuelser søger det dybeste, den faste Grund. Det er den Slags Mennesker, der i gamle Dage kun havde et Par Bøger, maaske det var Biblen og Andagtsbogen, men som i disse søgte Oplysning og Hjælp. Det er dem, der har formet det altfor foragtede Ord om at »faa noget med hjem«. De befolker det »nederste Plan« af de tre; de er ganske uvidende om Stilretninger og litterære Problemer, de staar helt fremmede overfor den moderne Litteratur, naar de søger til den. Jeg hører for Eksempel en Ungdomsskolelærer sige: »Naar de Unge beder mig hjælpe dem til at finde noget at læse, som de kan have sandt Udbytte af, det vil sige, som kan betyde noget for dem i de meget dybtgaaende Problemer, Ungdommen tumler med, saa er jeg uhyre vanskeligt stillet. Jeg har samvittighedsfuldt holdt mig orienteret i moderne dansk Digtning. Men jeg maa Gang paa Gang vende tilbage til at anvise Jakob Knudsen.« Det var jo ingenlunde det værste, der kunde ske. Men Mandens Vanskelighed viser os Svælget mellem Folket og Digtningen, som den er i Dag.

Det næste Plan er det høje, hvorpaa vor Litteratur befinder sig. Her færdes Kritikerne og hans trofaste Læseskare hjemmefra. De kender baade Gide og Huxley og Mc Coy, Steinbeck, Hemingway og Caldwell, Herdal, Leck Fischer, Sønderby, Kjeld Abell, Becker og Bech Nygaard og saa videre. Det er et Plan, hvor der arbejdes sagligt og grundigt, hvor man virkelig er »litterære«. Herfra udsendes udmærkede Ukas'er, som forstøder Morten Korch til det yderste Mørke, og som henviser Hans Hartvig Seedorff Pedersen til det glatte Popularitets- og Kantatedigteris behagelige Overdrev. Begge Dele med Rette. Men i dette Plan, hvor alt er middelmaadigt og dygtigt og graat, er Kendskabet til det nederste Plan lig Nul.

De to mødes altsaa overhovedet ikke. Kommer de sammen, bliver det kun til Hovedrysten og komplet Mangel paa Forstaaelse. De litterære fatter aldeles ikke det folkelige, og de enfoldige Læsere begriber ikke et Ord af de Domme, der udsiges i det »højere« Plan. Værdimaalestokkene er vidt forskellige. Resultatet er meget dybt gaaende indbyrdes Mistænksomhed og Latterliggørelse.

Er der da overhovedet noget Fællesskab imellem disse to Kliker?

Man kan nu henvise til det tredje Plan. Heroppe er vi i den største Digtningens Omraade. Eller vi er paa det Plan, hvor Grundforholdene er det væsentlige. Vi er langt ude over det graamelerede og efter-naturalistiske, forbi de »saglige« Forfatterskaber. Det hele begynder at faa Betydning her, det sete bliver til Syn. Den trodsige Vilje til det betydningsløse bukker under for en Fantasi, der vil skabe Liv.

Det var i dette Plan, Kaj Munk og Nis Petersen virkede i deres bedste Stunder. Derfor blev de to Farven i vort dystre Litteraturbillede. Og blev de ikke de største Digtere, saa gav de dog paa en forunderlig Maade, som Fremtiden vil afsløre for os, vor Digtning Retning og Kraft og Vilje.

Men de havde en Egenskab til: de kunde tale til det danske Folk. Det blev ikke fuldbragt, alt hvad de skulde have kunnet, de var ikke fejlfri — men de viste os det samme, som en Digtning af Falkbergets Art har vist i Norge: at man i store Syner kan naa til Grundforholdene, saadan, at man ved Sprængning af alt det med det litterære naar frem til Folket.

Her har vi da Løsningen.

Sagen er den, at af de tre Planer er det Mellemstadiet, der ikke betyder noget. Det er det, vi skal have udryddet, det er dets Herredømme, vi skal have knust. Det er saa indlysende, naar man husker, hvilket Indtryk Holberg og Shakespeare, Kaj Munk og Grundtvig, Kingo og Selma Lagerlöf, H. C. Andersen og Sigrund Undset (for i vildeste Uorden at nævne store Digtere, der har folkelig Betydning) kan gøre paa den jævne, den mest forudsætningsløse Tilskuer og Læser — naar blot Sindet er aabent, og intet af Enfoldighedens Krav er forsvundet i litterær Forplumring. Naar man tænker paa, at man kan stille med Dostojewskij

og Sofokles og gøre det allerstærkeste Indtryk paa en Ungdom, som knap aner, at der er noget, som hedder Rusland og Grækenland, endsige Romankunst og Tragedie — saa fatter man Sammenhængen tværs over Modernisme og Saglighed og Haardkogthed og Blødkogthed.

Vi skal have knust Mellemstadiet, siger jeg. Ja, men det skal have Lov at leve videre i Fred — det er dets Herredømme, der skal udryddes. Folk maa have Lov til at dyrke de smaa Raffinementer, de pudsige litterære Kuriositeter og alt det dér. Men de ægte Klerke, det er sandelig ikke dem, der hæger om al den Slags Hygge — men det er dem, der tør gaa ud i Uvejret omkring Cervantes og Dante og Racine, om Goethe og Milton. Og som vil sætte deres Tids Digtning Maal derefter. Men naturligvis ved de gode Litterater paa det mellemste Plan meget vel, at det øverste eksisterer. De henviser stadig til det, de udgiver det med største Omhu indpakket i Noter og Sager. Og naturligvis er de ikke allesammen Skurke og Forbrydere, vore tre Planer er jo i Virkeligheden kun et Billede, og de gaar tværs gennem alle Samfundslag og andre Inddelinger. Ingen skal have Lov at forpagte »Aandsliv« og derved dræbe aandeligt Liv.

Det gælder da for vor nye Digtning *ikke* at skele nedad til det folkelige (endelig ikke bilde sig ind, at der er et »nedad«), men at stræbe opad imod det øverste Plan, frigøre sig for Virkeligheden og derved vinde Virkeligheden — det aandelige Fællesskab, som vi i store Øjeblikke aner, naar vi kalder os et Folk.

*

Frigøre sig for Virkeligheden — det er Ord, der maa forstaaes ret. Hvor skal Kunstens Virkelighed søges?

Et biologisk Livssyn — som vistnok maa siges at være den moderne Materialismes betydningsfuldeste Fremtrædelsesform — indeholder med al sin Tale om *Liv* to Grundelementer, som man ikke kommer udenom: Vold og Død. Vold og Død, det er det biologiske Syns centrale Bud til Menneskeheden. Og man ser sig om i Verden i Dag — overalt netop Vold og Død, mon ikke Biologien da har Ret? Eller lyder der stadig Stemmer til Protest mod dette Budskab?

Lad os først se nærmere paa Paastanden om Vold og Død

som Biologiens Lære. Umiddelbart vilde man da protestere, taler ikke netop Biologien om Livets rige Mangfoldighed, om de utallige Former for Liv, om stadig Vækst og Fornyelse? Og er denne Vækst — som dog vel er et Livsprincip om noget — ikke egentlig det modsatte af Vold?

Biologien er Læren om Vold, fordi den stadig viser os den stærkestes Udfoldelse og Sejr. Og hvem er i Naturen den stærkeste? Den, der har Evne til i Livskamp — ud fra Selvopholdelsesdriften som det egentlig bærende — at undertrykke andre Livsformer. Den bedst udstyrede overlever alle andre. Voldsprincippet er den grusomme Naturs ene Grundlag.

Men dette er da et Livsprincip, et Middel netop til Livets Opretholdelse, vil man nu sige. Vi talte om Selvopholdelsesdriften, vi kender Forplantningsdriften, disse Fænomener er jo netop dem, man fremhæver som den biologiske Livsanskuelses centrale. I den saakaldte Modernisme er Drifterne blevet det væsentlige, udtrykt i Surrealisme («Surrealismen fordrer Drifternes uindskrænkede Herredømme over Fornuften, den anerkender kun Drifterne og Instinkterne som de egentlige Herskere«, Vilh. Bjerke-Petersen: »Surrealismen«) og udtrykt i den saakaldte »haardkogte Litteratur«, i Jazzen, i Filmen, i de kulørte Hefter og saa videre. Alt dette præges af de to fundamentale »Drifter« eller Instinkter. Det er da ikke Død, men Liv?

Og dog.

Vist er det et Tegn paa Liv, naar Naturens mangfoldige Former altid formerer sig og ligesom ukueligt maser paa med at udvikle mere og mere. Vist er Amøben udødelig, ikke sandt: den gaar i Stykker, og hvert nyt Stykke er en Amøbe, der lever videre og igen gaar i Stykker og laver Amøber. Den dør saa at sige aldrig, den skal ikke gaa under for at genopstaa, saadan som Løvet paa Træerne, der skal blive Muld og Saft og Kraft for paany at springe ud i en Vaar. Eller Søstjernens løsrevne Arm? Den lever videre og bliver en ny Søstjerne.

Alt det er Livstegn. Eller er det?

Hvad er nemlig Grundprincippet i denne Verden, de Love, vi nok alle er underkastet. Nej, ikke alle — de laveste Organismer synes at kunne klare sig ved deres Regenerationsevne, men man kan der stille det Spørgsmaal, om Amøben overhovedet har levet?

Et Faktum er det dog, at alle blot en Smule komplicerede og udviklede Organismer er underkastet *Dødens* Lov. Alt skal dø. Man ved det med absolut Sikkerhed. Dette er Tilværelsens absolutte Punkt — for Dyr, Træ, Menneske, Fugl og Øgle. Det er Naturens virkelige Grundprincip. Det er Biologiens centrale Punkt, naar den vil være Livsanskuelse. Protoplasmaet synes at være underkastet en Tidsbegrænsning. Man kender Forsøg paa at overvinde dette Biologiens Grundprincip — der døde for nylig en ældet Mand, der var fuld af Abehormoner, Voronoff, »Foryngelsesdoktor«*en*, ak ja, han døde. Eller man har drømt og digtet om denne Tanke. Huxleys sidste Roman før Krigen viste os, hvordan man ved Hjælp af visse Parasitter i Karpens Tarmflora kunde forlænge Livet tilsyneladende i det uendelige. Resultatet var nogle forfærdende og uhyggelige Skabninger, kradsende, brølende, snavsede, dyriske dybt i en Kælder, spærret inde i et Bur. Myten om Titon, hvis gamle Visdom man kan genfinde paa dansk i Paludan-Müllers skønne Digt, beretter om, at Titon fik evigt Liv skænket af Zeus. Afrodite vilde gerne have det til ham, for han var en saa vidunderskøn Yngling. Men hun glemte at bede om evig Ungdom til ham. Derfor vandrede han i Uendeligheden savlende, ussel, elendig, titusindaarig rundt blandt Guderne, som ikke kendte Alderens Tryk . . .

Jovist, det tilsyneladende saa rige Liv er underkastet en klar og enkelt Lov: *Dødens*.

Rigdommen er en simpel Følge af denne Fattigdom, Livet breder sig, hvor det ikke kan naa højt og vidt, Livet sløser i Mængden, fordi det er fattigt i Princippet. Naturligvis er Livet evigt, hvis man tænker paa Massen; der skabes stadig nyt Liv af det, som dræbes. Men Individerne er dødelige i Modsætning til den biologiske Livsmasse. Denne Masse har man set i menneskelig Form i visse moderne Stater.

Biologi som Livssyn — det er Læren om Vold og Død. Men selve dette Faktum gør Drømmen, Digtet, Kunsten til Nødvendigheder for enhver, der faar Indsigt i Tilværelsens grusomme Love. Thi de indeholder en stadig Protest med *Dødens* Princip, en stadig og sejrrig Protest.

Digteren maa altid tro paa Ordets Liv. Og alle de store Digtere har talt om det uovervindelige Ord, om denne lille Ting, et

Atom i det heles Kredsløb — det hænder, at saadan et Atom løsgør hele sin bundne Energi og søndersprænger sin Verden. Digterens Virke og Liv er en stadig Protest mod den Successens Religion, der er en Følge af den biologiske Livsanskuelse, en Følge af, at man fornægter en Sandhed, der er skilt fra det nyttige, og en Retfærdighed, der er skilt fra det opportune. Digteren kan ikke gaa med til, at en Vilje, der evner at sætte sig igennem, af denne Grund skulde have faaet moralsk Værd, medens den Vilje, som har lidt Skibbrud, alene af denne Grund har gjort sig fortjent til Foragt. Hans Ruin, den finske Kunstfilosof, har talt om dette, at Kunsten nægter at anerkende den biologiske Lære om Voldens Ret til at nedtrampe og ødelægge. Kunsten tager det svage op, det der dør og gaar under, og giver det Liv i Kunsten. Kunsten spænder sin Himmel over Menneskenes Skæbne, afslører Hemmeligheden i deres Elendighed og Højhed. Den indbrænder i vor Bevidsthed den mest ophøjede og trøsterige af alle Sandheder: At Værdierne ikke dør, selv om Værdiernes Bærere tilintetgøres.

Paa samme Maade trodser Kunsten Læren om Døden. Den er en Organisme, som Aanden har bygget op til at trodse den biologiske Begrænsnings Skæbne. Derfor kan Kunsten og Viljen til Kunst heller aldrig dø. Hver Gang Livslovene argumenterer og slaar om sig med deres Dødsbudskab, saa vil Kunstens sjælelige Celler kommen farende til som ved et Saar, der gaar Betændelse i, og hævde Livets Ret. Og Kunsten er evig. Den overvinder Begrænsningen, den Begrænsning, Døden har sat, ved at hæve Livets Mangfoldighed udover det fysiske.

Derfor er Kunst — hvad Forhold Kunstneren end kan have til det religiøse — inderst altid baaret af og i Forbindelse med Tro. Det er ikke ved sin raffinerede Skønhed, at Kunst er et Bevis for Aandens Realitet. Thi Naturens Skønhed kan være saa raffineret som noget, det ved vi alle. Men det er ved sin utrættelige Kamp mod Døden, at selve Kunstens Eksistens fører Beviset for, at der er mere Liv i Kosmos end det, Biologien kan se og tale om.

Hvis dette er rigtigt, saa er i Dag vort Krav til og vort Behov for Kunstens Budskab stærkere end nogensinde. Thi netop i en Tid, hvor Vold og Død hersker, har vi Brug for at erfare saa stærkt som muligt, at Livet er mere end denne Grusomhed og denne stakkels Begrænsning.

Men deraf følger saa igen, at vort Krav til Digtningen vil være skærpet som aldrig før. Hvis vi taler om »Litteraturen i Dag«, saa faar disse Ord en anden Klang, end de vilde have haft for blot fem Aar siden. Dette »i Dag« har mere Betydning end Ordet »moderne« vilde have. Det var i den sidste Betydning, vi vilde have fattet Tingen for nogle Aar siden, da Tilværelsen ikke var kommet os brutalt ind paa Nærkampens Omraade. Men nu spørger vi i Litteraturen efter Værdier, som kan give os Tro paa Livet, eller som kan hjælpe os til at udholde det — ikke ved Flugt, men ved Trods mod Dødsloven.

Ud fra dette Grundsyn har da Litteraturen sin »biologiske Opgave«, som alt andet i Tilværelsen har det efter en naturvidenskabelig Betragtning, men denne Opgave er rigtignok at hævde Livets Ret *imod* Biologiens Lære.

I sit mærkelige Digt om »Jan van Huysums Blomsterstykke« har Henrik Wergeland dybt og dejligt formet et Budskab af denne Art. I en Skildring — mættet med sær og rig Skønhed — af et Maleri stiller han Spørgsmaalet om, hvordan saadan et Kunstværk bliver til. Hans Svar viser den opmærksomme Læser, at Kunsten er Livets Sejr over Døden i Kærlighedens Aand. Thi disse Blomster paa Jan van Huysums Maleri er besjælede af nogle ulykkeligt døde Mennesker, hvis Opstandelse de i Grunden viser Beskueren. Men yderligere er der et forunderligt Slægtskab mellem Blomsterne paa Maleriet og andre Kunstværker, der paa forskellig Vis bærer samme Vidnesbyrd. For Henrik Wergeland var Kunsten Forkyndelse af Himlens Kærlighed og Livets Sejr. Han har derigennem — ogsaa i Dag — bragt ulykkelige Mennesker Rigdom og Trøst. Og saaledes sejrer Kunsten over den »Livslov«, der kun taler om Død: Biologiens.

Dette er ikke noget med Romantik. Skønhed og Poesi er stærkt forbundet, men det inderste i Poesi er denne dybeste Virkelighedserkendelse, som bestaar i Kampholdning *for* Livet. Derfor er *det*, vi i Dag søger i vor Litteratur, ikke en bestemt

Form eller Skole, ikke en Tilbagevenden til fordums Kunstformer, men det er Hævdelsen af Livet gennem Synerne og Forkyndelsen. Det eneste, vi da absolut ikke kan bruge, er Naturalismen.

*

Imellem de alvorlige Forbrydelser, vi plejer at tillægge Hitler og Nazisterne, er den ikke mindst alvorlige og den, som vistnok først rejste en Verdensopinion imod det nye Tyskland, som syntes at fornægte alle de Værdier, vor Kultur byggedes op paa, Forfølgelsen af Kunstnere, Knægtelsen af Digtningens Frihed, Aandsfrihedens Lemlæstelse. Og maaske er det ogsaa den tungeste af alle de Skyldbyrder, Nazisterne nu skal bære. Thi ud af Aandsfrihedens Undertrykkelse fremgaar alle andre Ulykker.

Men lad os ikke paa Grund af Nazismens Udryddelse eller Tysklands Nederlag bilde os ind, at alt er godt. Det vil være en sørgelig Misforstaaelse, en Misforstaaelse, som bærer Kimen til nye Vederstyggeligheder i sig. Der er en klar indre Sammenhæng mellem Materialismen og Nazismen, og den sidste er ikke overvundet, før den første er et passeret Stadium. Ud fra denne Tankegang maa vi handle, naar det gælder Spørgsmaal om aandelige Værdier.

Hvad enten det passer os at indrømme det eller ej, viser vor Kulturs Historie os ganske klart, at der altid har været Aandsmennesker, som maatte have Lov at virke frit, Mennesker, der ikke er produktive i det materielle eller økonomiske Plan, men som er produktive i det aandelige og intellektuelle Plan. Hermed skal ikke antydes, at denne Slags Menneskers Virksomhed i den hele Sammenhæng er mere betydningsfuld end nogen anden Gruppe, men hvis deres fri Virke forbydes, kommer Kulturen hurtigt ned til Myretuens Stadium.

Og deres fri Virke kan forbydes af andet end Diktatorer.

Det er dette, vi maa gøre os klart, saa vi ikke i forblindet Hentykkelse over Hitlers og Mussolinis Nederlag tror, at nu er Friheden genvundet for Aandsmennesket. I Øjeblikket holdes Aandsmennesker i de fleste Lande nede ved, at Digtningens Verden domineres af de Folk, vi for Nemheds Skyld kunde kalde Erhvervsforfatterne (hvormed intet ondt skal være sagt om Folk, som lever af deres Pen), det vil sige skrivende Personer, hvis Pro-

duktion ikke er skabende. Ved Siden af denne fremherskende Type — hvis ligegyldige Værker de fleste litterære Afhandlinger, Tidsskrifter og Avisartikler stadig maa beskæftige sig med — findes en Gruppe, der ønsker at indordne Litteraturen under sociale og politiske Interesser.

Medlemmer af en intellektuel og aandelig Stand — Klerkenes — kan ikke uden at tage Skade paa deres Sjæl træde i nogen økonomisk eller social Gruppes Tjeneste. Ingen Kunstner bør lade sig narre hertil af sine personlige og naturlige Sympatier.

Alle Klasser, alle politisk herskende Interesser, har paa et eller andet Tidspunkt i Historien staaet fjendtlig overfor Klerkenes frie Virksomhed, for de har altid ventet, at Aandens Mænd skulde tjene deres aktuelle Sag eller i hvert Fald ikke gaa imod dem. Sokrates, Dante, Galilei, Victor Hugo, Dostojevski, Unanimo, Thomas Mann — alle blev de forfulgte, fordi de ikke vilde tjene deres Tids stærkeste politiske og økonomiske Interesser eller Ideologier. Og Listen over Litteraturens mindste Martyrer — de, der er blevet forfulgt for at have staaet imod de herskende Klasser — er uendelig lang.

De, der vil bevare Litteraturen mod Forfølgelse og vil hævde Aandsmenneskets absolute Uafhængighed, maa være rede til at forsvare den mod Angreb fra alle Kanter.

Det er ikke gjort med, at Diktatorerne er borte. Der har næppe i hele Menneskehedens Historie været nogen Periode, hvor Digterne var mindre uafhængige, mindre hengivne til deres eget Kald end i vor Tid. Der findes i vore Dage, selv mellem Pennens egne Folk, ikke saa faa Mennesker, der hader alle aandelige Værdier og er besat af et lidenskabeligt Begær efter at ødelægge Litteraturen og ethvert Udtryk for indre Liv, Drømmens Liv, den større Virkelighed.

Det »indre Liv« har svært ved at blive anerkendt som noget virkeligt eksisterende hos den jævne Mand. Og dog har vi alle de bedste Erfaringer for, at vi lever dette Drømmens Liv ved Siden af eller midt i og nøje bundet sammen med, bestemmende og bestemt af vort »ydre« Liv. I de Aar, som netop er gaaet, har vi erfaret noget om den større Virkeligheds Betydning, om de saakaldte Kendsgerningers Afmagt overfor et Folks og et Menneskes Drømmeliv, indre Rigdom.

En af Kunstens Opgaver er netop at forme dette Drømmeliv, at give det Udtryk, som sætter Mænd og Kvinder i Stand til at opnaa en større Bevidsthed om Livet, en dybere Forbindelse med Tilværelsen, stærkere Følelser, finere Forstaaelse, rigere Fantasi. Det er svært at forstaa, hvorfor alle disse Opgaver haanligt skal lægges til Side som uvæsentlige, naar de netop er hele Digtningens Eksistensberettigelse. Men saadan er det faktisk. Der findes mange Skribenter, som rask væk skyder hele denne større Virkelighed til Side, medens adskillige Kritikere støtter dem ved at koncentrere al Opmærksomhed om de ydre Fænomener og tillægge Drømmeverdenen mindre Dimension end det ydre Liv.

Sagen er den, at den vidt udbredte og dybt i os alle stikkende slappe og dekadente Realisme og en flad, fattig materialistisk Filosofi har faaet fremtvunget en Koncentration om det ydre Liv og den ydre Tilværelses Rutine, der naturligt medfører en tilsvarende Nedvurdering af alle andre Synspunkter. Adskillige Sider af moderne Kunst og især i moderne Litteratur, som Publikum har svært ved at forstaa, er Forsøg paa at genvinde det indre Livs Omraade for Mennesket og Kunsten og paa at genindsætte Myter og Legender i deres nødvendige Plads i det menneskelige Liv.

Kombinationen af materialistisk og positivistisk Filosofi med en bogstavelig og graa Realisme indenfor Litteraturen og Benægtelsen af enhver aandelig Arvs Eksistens har givet den Minoritet, som altid har eksisteret i Menneskehedens Historie, den Minoritet, som altid har næret Foragt for aandelige Sandheder, en Chance for at komme til at dominere. Her ligger Aandsfrihedens sande Fare i Dag.

Det er denne Fare, vi maa bekæmpe med ligesaa stor Energi, som vi vilde bekæmpe den mere tydelige Diktatorudryddelse af Digtningens Frihed. De sørgelige og latterlige Forestillinger den Gang, Goebbels lod store Dele af moderne Litteratur brænde, har vi let ved at afsky. Det er straks sværere at erkende Faren i det moderne Erhvervsskriveri, som opstaar paa Grundlag af det naturalistiske Princip.

Ligesaa alvorligt det vilde være for os alle, om vi lod al rationel Nøgternhed fare og gav os hen i vore Drømmes og Følelsers Verden, ligesaa alvorligt vil det være, om Pedanteriet og Mate-

rialismen skulde sejre aldeles. Og den sidste Fare er langt stærkere inde paa Livet af os end den første.

I hele vor Dannelses- og Opdragelsesproces maa vi lade Poesien komme til Orde paa en Maade, vi ikke har turdet før. Vi maa lade Myten leve igen — den Vilje til at finde Sandheden bag om Tingene, som er den eneste Dæmning, vi i Grunden har for Tingenes overvældende Magt over Mennesket.

Denne Tale kan være farlig nok at føre, jeg ved det. Thi den kan meget let sammenstilles med, hvad Hitlers Filosof, netop Mytemennesket Rosenberg, og andre af de germanske Profeter har udtalt. Men vi maa ikke begaa den Dumhed at lade Nazismens Skræmmebillede staa mellem os og den Sandhed, vi har Brug for. Vi kan ikke lade Hitler og Konsorter forpagte Myten. Der var dog for Eksempel en Grundtvig før dem. Hele den nazistiske Weltanschauungssejd kogte og boblede med Ord, der ikke derfor kan være Tabu for evigt. Imod Nazismens Fare har det ikke nyttet og vil det heiler ikke nytte i Fremtiden alene at sætte rationalistisk og naturalistisk Tænkning. Vi maa dybere ned.

Et af de Punkter, hvorpaa Aandsmenneskene, Klerkene, maa forsvare deres Frihed, er i Øjeblikket saa nogenlunde fredeligt. Den rent korporlige Frihed er sikret. Men derfor maa man ikke sløves og tro, at den evindelige Kamp er forbi. Friheden skal ogsaa sikres paa de andre Fronter. Den femte Kolonne i Klerkenes Krig er dem, der vil binde Kunsten til et materialistisk eller socialt Program — altsaa til dens egen Undergang.

JENS KRUISE.

ATOMBOMBEN

LIDT MODERNE NATURVIDENSKAB

S amtidig med det 20. Aarhundredes Frembrud begynder den rivende Udvikling indenfor den moderne Fysik, der i den sidste Menneskealder har ført til saa betydningsfulde og ængstende Resultater.

Det begyndte med, at den tyske Fysiker Max Planck Aaret 1900 fandt, at en Lysstraale ikke er en jævn, sammenhængende Strøm, der kan lignedes ved en Vandstrøm, men opfører sig, som om den bestaar af en Mængde ganske smaa Projektiler, der farer afsted med Lysets Hastighed.

5 Aar senere kom A. Einstein ved sine Beregninger til det Resultat, at alt Stof rummede en uhyre Arbejdskraft eller Energi. Det er, som om Stoffet er fortættet Energi, men man øjnede ganske vist ingen Muligheder for at frigøre denne Energi eller forandre Stoffet til Kraft. Efter Einsteins Beregninger vilde en Mursten eller et andet Legeme, der vejer 2 kg, rumme Energi nok til at drive Askov Elektricitetsværk i 100,000 Aar.

Det lød jo ikke altfor rimeligt, men var i alt Fald uden praktisk Betydning, naar man ikke kunde faa fat paa Energien.

Det blev imidlertid inden længe klart, at disse uhyre Kræfter eksisterede, og hvad mere var, at vi hver Dag nød godt af dem. Astronomerne har nu fundet ud af, at Solens Straaling skyldes Frigørelse af Atomenergien. Gennem en lang Række Atomprocesser omdannes Solens Brint til Luftarten Helium, men den Helium, der dannes, vejer ikke saa meget som den Brint, der bruges. Ca. 0,7 % af Stoffet omdannes til Straaling, og Solens Straaling er saa vældig, at 4 Millioner Tons Solstof forsvinder i hvert Sekund og forvandles til Lys. Der er dog ingen Fare for, at Solen snart skal slukkes, den har straalet i flere Milliarder Aar, og fortsætter den, indtil alt Brint er forvandlet til Helium, kan det vare

ca. 40 Milliarder Aar endnu. Naar nu Astronomerne ved, hvorledes der udvikles Atomenergi paa Solen, ligger det nær at spørge, om Fysikerne ikke kunde lære Solen Kunsten af; men der er den Vanskelighed, at disse Processer kræver en Temperatur paa ca. 20 Millioner Grader, og den Temperatur findes i Solens Indre, men i et fysisk Laboratorium kan man kun naa op til nogle faa Tusinde.

De græske Naturfilosoffer var uenige om Stoffets Bygning. Nogle hævdede, at Stof kunde deles i det uendelige. Der kunde ikke eksistere en saa lille Stofpartikkel, at man ikke i alt Fald kunde tænke sig at dele den i to. Andre mente, at man kom til en Grænse, en Mindstedel af Stoffet, et Atom, der ikke yderligere kunde deles. I det 19. Aarhundrede blev det klart, at de sidste havde Ret, og man tænker sig nu, at alle Stoffer er bygget op af Atomer, og at der er lige saa mange Slags Atomer, som der er Grundstoffer.

Det er klart, at Atomerne maa være meget smaa. De findes sjældent enkeltvis, men slaar sig sammen to eller flere til et Molekyle. I almindelig atmosfærisk Luft har vi Ilt- og Kvælstofmolekyler, der bestaar af to Atomer. Vi kan faa et Indtryk af Atomets Størrelse ved at spørge, hvor mange der findes i en cm^3 Luft — en cm^3 svarer til et meget lille Fingerbøl — og Svaret bliver, at der er $27 \cdot 10^{18}$ Molekyler og altsaa praktisk talt dobbelt saa mange Atomer. 10^{18} er en Trillion, d. v. s. et Ettal efterfulgt af 18 Nuller. Lad os tænke os, at vi med en Pincet snuppede et Atom i hvert Sekund, hvor lang Tid vilde det saa vare, inden Fingerbøllet var tømt? Ja, det vilde nu vare for længe. Lad os saa i Stedet for tænke os, at hele Jordens Befolkning, 2 Milliarder Mennesker, hver fiskede et Atom i hvert Sekund, ja saa kan enhver regne ud, at det vilde tage ca. 860 Aar, før Fingerbøllet blev tømt. Hvis vi havde begyndt, da Knud den Hellige døde, kunde vi altsaa nu være lige ved at være færdige.

Atomets størrelse kan ikke være ret stort; men alligevel fandt den engelske Fysiker E. Rutherford i 1911, at det maatte være sammensat af mindre Dele, at Atomets størrelse kunde sammenlignes med et lille Solsystem, hvor Atomkernen svarer til Solen, medens Planeterne er smaa negativt ladede elektriske Partikler, der kaldes Elektroner. I 1911 blev Niels Bohr Assistent hos E. Rutherford, og det

er Niels Bohr, der har gjort Rede for Enkelthederne i Atomernes Bygning.

Det letteste og enkleste Atom er Brintatomet. Det bestaar af en Atomkerne, der kaldes en Proton, der er positivt ladet, og hele Brintatoms Vægt er praktisk talt samlet i Kærnen, idet der kun findes een Planet, en Elektron med en tilsvarende negativ Ladning, der snurrer rundt om Kærnen. Elektronets Vægt er ca. $\frac{1}{1800}$ af Kærnens.

Ligesom Solens Diameter kun er ringe i Forhold til Sol-systemets, fylder Atomkærnen kun lidt i Atomet. Man kan lægge ca. 8000 Sole ved Siden af hinanden, inden de naar tværs over den yderste Planet, Plutos Bane, men man kan lægge Brintkærnen ca. 10.000 Gange ved Siden af sig selv, inden den spænder over Atomets Diameter.

Foruden Protoner og Elektroner er der endnu et Par Ur-elementer i Atomets Bygning; den vigtigste er Neutronen, der vejer lige saa meget som Protonen, men er uelektrisk. Niels Bohr har nu vist, hvorledes alle Grundstoffer kan stilles paa Række, og hvordan deres Atomter tænkes bygget.

Der er 92 ialt.

Nr. 2 er Helium. Det bestaar af en Kærne, der er meget solid, den er bygget af 2 Neutroner og 2 Protoner. Vægten er altsaa 4, naar Brintatoms Vægt sættes til een, men da der er 2 Protoner, kan der fastholdes et Planetsystem paa 2 Elektroner.

Nr. 8 er Ilten. Her bestaar Kærnen af 8 Neutroner og 8 Protoner, medens Planetsystemet bestaar af 8 Elektroner.

Fysikerne skriver $\frac{16}{8}$ O. 16 betyder Atomvægten, 8 Antallet af Elektroner, hvad der er det samme som Grundstoffets Nummer, og O er en Forkortelse for Oxygen, det internationale Navn for Ilt. Det tungeste og sidste Grundstof er $\frac{238}{92}$ Uran. Her bestaar Kærnen af 146 Neutroner og 92 Protoner samt et Planetsystem af 92 Elektroner.

Ligesom det ikke behøvede at genere synderligt, om en Kæmpehaand ragede en af de yderste Planeter ud af vort Solsystem, saadan er det heller ikke nogen Katastrofe, om en Elektron kommer løs fra det Atom, hvor det egentlig hører til, og kommer ud i Verden paa egen Haand. Det er endda heldigt, at det sker, for det er disse løsgaaende Elektroner, der afstedkommer alle elek-

triske Fænomener. De sprænger sig brutalt Vej i Lynet og triller fredeligt afsted i Glødetraaden i den elektriske Lampe. Hvis et Atom, der savner en Elektron eller to, mødes med et, der har een eller to for meget — og saadant kan hænde — saa har de to en Tilbøjelighed til at slutte sig sammen, indgaa en Forbindelse og blive til det, Kemikerne kalder et Molekyle. De Kræfter, vi har med at gøre i de kemiske Processer, hvor Atomerne mødes eller skilles — hvad enten det nu bestaar i Kalklæskning eller Dynamitsprængning — er Kræfter, som er knyttet til Atomernes Elektronesystem. Atomkærnerne er ikke med deri.

Atomkærnen er jo ogsaa en Sammenhobning af mindre Partikler, men det viser sig, at de Kræfter, der holder Atomkærnens Bestanddele sammen, er Millioner Gange større end de, der holder Elektronsystemet fast til Kærnen. Kunde man derfor frigøre Kærnens Kræfter, vilde man kunne faa en Energiudfoldelse, der var Millioner Gange større end den, vi kender fra de kemiske Processer.

Uran hører til de radioaktive Stoffer, d. v. s. her gaar der undertiden en Kærne i Stykker af sig selv. Med en Fart, der er Tusinder Gange større end en Kanonkugles, slynges en Heliumkærne ud, den faar fat paa et Par løsgaaende Elektroner og bliver saa til et normalt Heliumatom; men Uranet er jo nu blevet til et nyt Grundstof og kaldes Thorium. Det er ogsaa radioaktivt, og saadan fortsætter Kærnesprængningerne, lige indtil vi kommer til $^{206}_{82}\text{Pb.}$, d. v. s. til Grundstoffet Bly, der er stabilt. Det er tydeligt nok, at de radioaktive Stoffer afgiver Energimængder, der er meget større end dem, man kan faa ved f. Eks. at brænde Kul; men det har hidtil ikke stor praktisk Betydning, da Processen foregaar saa langsomt. Kunde man faa alle Uranatomkærner til at sprænges paa een Gang, kunde det nok blive til noget; men Fysikerne formaar ikke at fremskynde Processen, og Uranet skynder sig ikke. Det tager 4,6 Milliarder Aar, inden Halvdelen af Atomkærnerne er sprængt, — hvorfor de sprænges, og hvorfor det er dette bestemte Atom, der nu gaar i Stykker, og ikke det ved Siden af, ved vi ikke.

Et Grundstof kan altsaa forvandles til et andet, og Fysikerne vilde saa prøve, om *de* ikke ogsaa kunde lave Grundstofforvandling. Det lykkedes først for Rutherford i 1917 ved at skyde

Heliumkærner ind i Kvælstof, og Resultatet blev, at Helium og Kvælstof forsvandt, og Ilt og Brint kom i Stedet. Man kan i Stedet for at bombardere med Heliumkærner ogsaa bruge Neutroner. Lykkes det at ramme en normal Atomkærne med en Neutron, kan Neutronen blive hængende fast i Kærnen, og derved faas jo et nyt Stof, der dog som Regel er radioaktivt, altsaa ustabil. Det er ikke saa lige til at ramme Atomkærnen, da den er saa lille i Forhold til Atomet: at ramme en Atomkærne paa 1 mm Afstand med en Neutron er lige saa vanskeligt, som det vilde være i Kroketspil at krokere en Kugle, der laa 30 Gange saa langt borte som Maanen. Man kan altsaa ikke vente at ramme hver Gang. Det hjælper jo, at der ikke er een, men mange Atomkærner at sigte efter, selv om de i dette Maalestoksforhold ligger i en Afstand af mindst 1 km fra hverandre.

Et Aarstid før den sidste Verdenskrig lykkedes det to tyske Fysikere, Lise Meitner og Otto Hahn, paa Kejser Wilhelm Instituttet i Berlin at paavise, at man kunde sprænge Uranatomkærnen, naar man ramte den med en Neutron, der kom med passende Fart. — Lise Meitner er jødisk Wienerinde og forlod Tyskland før Krigen. Var først paa Bohrs fysiske Institut og er derfra rejst til Stockholm. — Imidlertid var det ikke almindelig Uran, men derimod Aktinouran, der kunde bruges. I almindelig Uran udgør Aktinouranet kun 0,7 %, det indeholder 3 Neutroner færre i Kærnen og skrives $^{235}_{92}\text{U}$. Ved Sprængningen dannedes to andre Grundstoffer, Barium og Luftarten Krypton; men det væsentlige var, at der frigjordes en Energimængde, der var Millioner Gange større end ved Dynamitekspllosioner. Ved Sprængningen frigøres endvidere 2—4 Neutroner. Kunde man nu faa det ordnet saadan, at disse Neutroner, der kommer med stor Fart, bragte andre Urankærner til Eksplosion, saa vilde Resultatet blive, at alt Uranet blev sønderdelt under den voldsomste Energiudfoldelse. Ikke underligt, at begge de krigsførende Parter med feberagtig Hast arbejdede paa at komme først med Atombomben; kom Modparten først, var Slaget tabt. Vanskeligheden var at renfremstille Aktinouranet, da det er næsten umuligt at adskille de to Slags Uran fra hinanden, eftersom de er ganske ens i kemisk Henseende. I 1940 lykkedes det at finde en Metode, men kun at fremstille en Milliarddel Gram, og der skulde jo flere kg til,

før det betød noget. U. S. A. kom først; men Amerikanerne havde ogsaa sat en Arbejdsstyrke ind paa 100.000 Mand og har ofret 2 Milliarder Dollars paa Eksperimenterne. Man forsøgte flere Fremgangsmaader ved Renfremstillingen af $^{235}_{92}\text{U}$.; men formodentlig er »Massespektografen« anvendt. Dens Virkemaade skal ikke omtales her.

I 1943 byggede man et Apparat saa stort, at det kunde fremstille et Gram om Dagen, og straks efter 1000 af samme Slags.

Den 6. August 1945 eksploderede en Aktinouranbombe over Hiroshima i 600 m Højde, den raserede 10 km² og dræbte 60.000 Mennesker.

Hvis man kun har en lille Smule Aktinouran, er det ikke eksplosionsfarligt, idet Neutronerne, der slynges ud ved Atomkærneeksplosionen, saa farer bort uden at ramme andre Atomkærner. Man maa have saa meget af Stoffet, at Neutronerne ikke kan slippe bort uden at ramme en eller anden Atomkærne med en passende langsom Fart. Har man en passende Portion, skal Processen blot indledes, for at det gaar løs.

Mange spørger med Ængstelse: Skal Atombomben, som i sin Tid Krudtets Opfindelse, gøre Krigen endnu mere forfærdelig, eller skal Atomenergien indlede en ny og lykkelig Periode i Slægtens Historie, fordi vældige Kraftressourcer nu staar til Raadighed for værdiskabende Arbejde. Bliver det sidste Tilfældet, er $^{235}_{92}\text{U}$. dog næppe Løsningen, her faar man ingenting eller det hele paa een Gang, og det er mindst lige saa vanskeligt at udnytte Atombombens Energi som Lynets; men der er ogsaa andre Muligheder.

Hvis en langsom Neutron rammer en sædvanlig Urankærne $^{238}_{92}\text{U}$., kan det hænde, at den bliver hængende i Kærnen som Pilen i Skiven, og da der snart udsendes en Elektron fra Kærnen, er der derved dannet et nyt Grundstof, som vel engang har eksisteret, men nu er borte — i alt Fald fra Jorden. Det skrives $^{239}_{93}\text{Np}$. og kaldes Neptunium. Stoffet er radioaktivt og omdannes til $^{239}_{94}\text{Pu}$. eller Plutonium. Navnene er lette at forstaa. I sin Tid var Uranus den yderst kendte Planet og Uran det sidste Stof i Grundstofrækken, senere er der opdaget to nye Planeter, Neptun og Pluto, og de to nye Stoffer er opkaldt efter dem.

Plutonium kan eksplodere paa samme Maade som Aktinouran,

og at Virkningen ikke er mindre voldsom blev konstateret ved Nagasaki; men ved Fremstillingen skulde Muligheden for en lang-sommere Energiudvikling her være tilstede.

Ved Fremstillingen af Plutonium brugte man lange Propper af Uranmetal boret ind i Klodser af Grafrit, da Grafitten har en særlig Evne til at nedsætte de hurtige Neutroners Hastighed. Naar man har en passende Stabel af saadanne Klodser, begynder Processen af sig selv, men den maa reguleres saadan, at Varmeu-dvikling ikke bliver for voldsom. Neutronerne stammer fra Sønderdeling af $^{235}_{92}\text{U}$. Ved Produktion af 1 kg Plutonium daglig fik man en Varmemængde, der opgives at svare til $1/2$ à $1\frac{1}{2}$ Million Kilowatt. Varmen var et Biprodukt og blev ledet bort af Columbiafloden, det var Plutonium, man vilde have, men en anden Dag kan Varmen jo blive Hovedsagen og Spræng-stoffet et Biprodukt. Altfor store Forventninger skal man dog næppe stille til Atomenergien. Der synes ikke at være andet Ud-gangspunkt end Uran, og dette er et ret sjældent Stof og vanske-ligt at fremstille rent. Jorden er jo væsentligt lavet af Asken fra Stjernernes Baal, den bestaar af døde, uforanderlige Grundstof-fer. Kun i den øverste Ende af Grundstofrækken findes de ak-tive Grundstoffer, men de er Forvandlingsprodukter af Uran. Og skulde det lykkes at faa en Energikilde, der var mere økono-misk end Kul og Olie eller Vandkraft, saa er det jo ikke sikkert, at de store Magter, indenfor hvis Grænser det meste Uran findes, U. S. A. og Rusland, vil overlade noget til et Land som Danmark, der absolut ikke selv har Uranforekomster.

Vilde man spørge, hvordan Eksplosionen af en Atombombe paa et Par kg kan fremkalde saa store Virkninger, maa Svaret vel blive, at Aarsagen er den forfærdende høje Temperatur. Hvor høj den er, vides ikke, men antagelig som i Solens Indre, d. v. s. ca. 20.000.000°. En saadan Hede vil virke ikke blot som en svi-dende Flamme, men som en Ildorkan, der vælter Bygninger og tilintetgør alt Liv i Kilometres Omkreds. Da den første Forsøgs-bombe blev brændt af i den mexikanske Ørken, forsvandt den Staal-mast, Bomben var ophængt i, fuldstændigt, den fordampede, og Ørkensandet var i vid Omkreds smeltet til Glas. Ved den høje Temperatur er en Del af Straalerne Røntgenstraa-ler, og dette forklarer, at Mennesker, der i Japan bjergede Livet gennem

Katastrofen, kort Tid efter alligevel døde. Røntgenbestraalingen har været for stærk.

Den kommende Tid vil vise, om Stormagterne enes om Kontrollen med Atomenergien, eller Atombomben skal være en bestandig Kilde til Utryghed for Livet paa vor Klode. Enes de mægtige ikke, vil det blive nødvendigt, at de mest livsvigtige Produktions- og Administrationscentre anbringes dybt under Jordens Overflade. Aarene 1945—46 vil i alle Tilfælde sætte Skel i Verdenshistorien.

J. TH. ARNFRED.

»Gandhi« med sit Følge demonstrerer Frihedskravene.

En af de 6 Møller, efterfulgt af »Gandhi«.

I Foraarssol.

Opbruddets Dag d. 21. Marts.
Ikke just Nederlags-Stemming.

En af de tre engelske Officerer, som i
Sommer søgte Forbindelse med Højskolen.

Fra Sejlturen paa Ribe Aa.

FRA SKOLEAARET

1945 blev vel det mest begivenhedsrige Aar i Skolens Historie, fyldt af Spænding, Ængstelse og Uhygge, men ogsaa af Befrielse og Glæde. Det var i Efteraaret 1944 ikke altfor sandsynligt, at Vinterskolen 1944—45 kunde begyndes, endsige gennemføres.

Tyske Officerer kom Gang paa Gang og vilde bruge Skolen til Indkvartering, men da de ikke havde den skriftlige Beslaglæggelsesordre fra Generalintendanturen, som vi krævede, kunde de afvises. Vi saa det jo som vor Pligt at holde Skolen fri saa længe som muligt. En anden Sag er, at man i sit stille Sind kunde ønske Skolen beslaglagt, fordi det vilde være saa meget enklere og lettere i alt Fald for den, der i første Linie staar med Ansvar. At samle 350 unge fra hele Landet i en Egn, der givetvis maatte komme til at ligge i Farezonen, hvis Krigen kom ind over Landets Grænser, kunde jo nok give Anledning til Overvejelser. Vi havde ogsaa planlagt en hastig Evakuering til Omegnen, om det blev fornødent, da kun de færreste vilde have nogen Mulighed for at rejse hjem.

Men Ansvar. for de mange unge, særlig de mange unge Kvinders Skæbne, var vel alligevel ikke det vanskeligste. De enkelte var jo kommen frivilligt, og intet var risikofrit i de Dage. Vanskeligere var det at klare sig, om der i det hele taget var Mening i at holde Skole under de herskende Forhold. Højskolen som enhver anden Skole arbejder paa langt Sigt, der kan gaa det meste af en Menneskealder, inden det rigtigt viser sig, om dens Gerning har baaret Frugt; men der kan komme Tider saa spændingsfyldte og saa afgørende, at det føles ret utaaleligt ikke helt at være med i Dagens Strid. Der kunde ogsaa nok i Efteraaret 1944 være Grund til at overveje, om det ikke var mere paakrævet at tage et Oplysningsarbejde op ud over Landet, over eller under Jorden, som nu Opgaven krævede det, end at fortsætte paa Højskolen. Lukke Højskolen uden nogen ydre Nødvendighed var imidlertid ikke saa let, og Resultatet blev jo i alt Fald, at Højskolearbejdet skulde fortsætte, saa længe Betingelserne var tilstede. Men skulde der holdes Højskole under disse vanskelige Forhold, saa krævede det en særlig Samling om Arbejdet. Det var nødvendigt baade for de mange unges Skyld, der nu havde denne Vinter fri til at komme paa Højskole, og for de enkelte, der gemte sig i den store Ungdomsflok under fremmed Navn.

Det var uventet — næsten ubehageligt, at der trods den stigende fjendtlige Indstilling fra Besættelsesmagtens Side ikke direkte blev lagt Hindringer i Vejen for Højskolens Arbejde, men kun indirekte ved Beslaglæggelser. Hele den danske Højskole, der ikke paa ydre Maade var hindret, saa det derfor som sin Pligt at fortsætte Højskolearbejdet. Det skete ogsaa paa Askov. Her skal ikke denne Gang fortælles om det daglige Arbejde, men blot nævnes enkelte Træk fra Vinterens Begivenheder.

Med Hensyn til ydre Forhold var Vinteren meget besværlig. Det var ikke let at være Køkkenchef. Brændslet, vi havde, var daarligt og utilstrækkeligt. Vi maatte opgive vore Maanedsmøder om Onsdagen, og de faa Søndagsmøder, vi kunde gennemføre, blev holdt i Kirken. Gæster kom der ikke mange af, desmere blev de enkelte paaskønnet. Pastor Magelund, der skulde tiltræde Stillingen som Forstander for den udvidede Højskole i Haslev, glædede os med et længere Besøg før Jul, og efter Jul kom Pastor Keiding, der nu er Forstander paa Kolonien Filadelfia. Vi har Indtryk af, at den Forbindelse, der her blev knyttet med Skolevirksomheder, der væsentligt henvender sig til Ungdommen indenfor Indre Mission, vil vare og faa Betydning i den kommende Tid, og dette Indtryk er bleven forstærket derved, at Forstander P. Møller, Tommerup Højskole, har været Elev paa nuværende Vinterskole fra November til Jul — til gensidig Glæde.

Forfatteren E. Thomassen tolkede Dostojevski og fortalte om Forholdene i Rusland, som kun han kan det. Den 10. Febr. talte fhv. Folketingsmand J. P. Nielsen, Dynt, saa djærvt og fornøjeligt om Kampen mod Nazismen, at Afstemningsdagen ogsaa denne Gang blev en god Oplevelse.

I den faste Lærerkreds var der ingen Ændringer. Cand. theol. Flemming Møller kom til November som ung Lærer og gled trods noget divergerende Opfattelse af Grænseproblemerne naturligt ind i Kredsen her. Vi var meget kede af, at Flemming Møller maatte rejse allerede til Februar, da hans Far, Aage Møller, ikke som ventet kunde dukke frem fra sin »underjordiske« Tilværelse og selv passe sit Præsteembede.

Hans Arbejde blev saa overtaget af en anden theologisk Kandidat, Jørgen Fenger, der ogsaa var nødt til at føre en tilbagetrukken Tilværelse. Jørgen Fenger arvede ikke alene Flemming Møllers Timer, men ogsaa hans Navn; men der var dog vist lovlig mange, der kendte Sammenhængen, til at Anonymiteten havde været sikret, om den for Alvor havde været truet.

Der var en vis dirrende Spænding i Sindene denne Vinter. Usikkerheden overfor Fremtiden og Uklarheden over, hvordan den rigtigste danske Linie laa, affødte mange alvorlige Samtaler og varme Diskussioner. Den Vejledning, Eleverne fik fra Lærerkollegiet, var ingenlunde ensrettet, saa den enkelte havde gode Betingelser for at danne sig en selvstændig Opfattelse.

En Del af de unge, der under andet Navn søgte Ly her, ønskede kun at være i Fred for Gestapo og saa iøvrigt bruge Tiden paa en god Maade, andre var stadig aktive og fik Kammerater med. Det er helt underligt at tænke paa, at der mellem de næsten 2000 Elever, Askov Højskole har haft i Krigsaarene, ikke, saa vidt vi ved, har været en eneste Stikker, og underligt, at Gestapo ikke nogen Sinde foretog en alvorlig Razzia, da de jo dog ikke kunde være og heller ikke var uvidende om, at der paa Askov Højskole var Folk, de kunde have Interesse af at tale med. Alvoren betød dog ingenlunde, at Stemningen til daglig var trykket. Snarere var det saadan, at det gode Humor slog igennem med en uimodstaaelig Styrke, naar Lejlighed gaves. Det saa vi bl. a. Fastelavnsmandag, da de forskellige »Huse« overbød hinanden i gode Indfald og skabte en Folkefest saa fornøjelig, at Deltagerne sent vil glemme den.

Vi havde ikke megen Tillid til, at vi fik Lov at gennemføre Vinterskolen i Ro, og det skete da heller ikke.

Den 7. Marts fik vi den første uafvendelige Indkvartering; men Militæret krævede kun Festsalen og hævdede, at dette kunde ske uden at hindre Skolens Arbejde. Det gik ogsaa. Der blev foretaget Afspærringer, saa Elever og Soldater ikke behøvede at løbe paa hinanden, og et Par Dage efter var de borte igen; men allerede den 13. Marts modtog Højskolen »Vorbescheid« om Beslaglæggelse, dog uden at Tidspunktet var angivet, og endelig Tirsdag den 20. Marts kom en Stabslæge og en Zahlmeister med den endelige Beslaglæggelsesordre og meddelte samtidigt, at Skolen skulde være klar til at modtage de saarede Soldater Torsdag Morgen. De føjede til, at de vidste, jeg plejede at gøre et farligt Vrøvl, naar der var Tale om Beslaglæggelse, men denne Gang vilde det ikke nytte; det havde jeg da ogsaa selv en stærk Fornemmelse af, men sagde dog alligevel Nej til Kravet om at have Skolen klar i Løbet af en Dag. Vi kunde tidligst være ude Søndag Morgen, og saadan blev det. Vi fik altsaa dog Ro til at faa Undervisningen afsluttet og faa et sidste Samvær i Festsalen. Eleverne havde ikke travlt, og det var jo heller ikke let at komme bort i en Fart med de Trafikmuligheder, der fandtes, selv om Statsbanerne var meget imødekommende med Hensyn til Fægebilletter. Da Tyskerne kom Søndag Morgen Kl. 9, var der endnu 75 Elever tilbage, og vi fik da Lov til at bruge Køkken og Spisesal endnu denne Dag. Godt var det, at vi havde Hjælpere, for der var meget at ordne. Vi skulde aflevere alt fuldt monteret, baade i Køkken og Skolestuer, men Biblioteket var fritaget, og der anbragte vi saa Malerier, Musikinstrumenter og det bedste Bohave.

Den første Invasion var civile Flygtninge, men efterhaanden kom de saarede Soldater, og de mange Kors paa Askov nye Kirkegaard fortæller Navnene paa dem, der blev her. Da der var flest, var der over 1000 Mand indkvarterede i Skolens Bygninger, og kun Lærernes og vore helt private Stuer var fri. Hyggeligt var det ikke, men Ledelsen

gjorde sig vist hæderlige Anstrengelser for at forulempe mindst mulig, og der blev ikke her øvet Hærværk, brændt Møbler eller lignende.

Ikke alle Elever var rejst fra Byen, nogle unge Mænd var blevet tilbage, og de fulgte Hilsenerne i den danske Radio fra England med særlig Opmærksomhed.

Tirsdag Morgen d. 17. April forlød det, at 3 unge Mænd ikke var kommen tilbage fra den natlige Færd, og lidt senere, at Gestapo var paa Møllen og havde taget Bestyrer Knudsen med, og det var desværre rigtigt. Der var Vaaben paa Møllen, og da de unge Mænd ikke kom, gemte Knudsen Maskinpistolerne i Skorstenen. Imidlertid gik det saa uheldigt, at samtidig med Gestapo kom Skorstensfejeren i sit lovlige Ærinde, og da Vaabnene saa alligevel vilde blive fundne, foretrak Knudsen selv at udlevere dem.

Gestapo havde sagt, at alle de 3 unge Mænd var døde, men det var ikke sandsynligt, da de straks havde fundet, hvor i alt Fald de to af dem boede. Og vi havde faaet ud af den tyske Vagt, at der var bleven bragt en saaret, dansk Sabotør ind paa Lazarettet paa Hvide Hus i Natens Løb. Ad forskellige Veje fik vi Klarhed over, at de to Politibetjente Cornelius Petersen (hans rigtige Navn var Peter Cornelius Madsen) og Hans Thorkild Hansen var dræbt, medens Sven Nielsen fra Ikast var haardt saaret. De var bleven overrumplet af en tysk Patrulje ved Skodborghus.

Der var Menighedsmøde i Præsteboligen om Aftenen, og Stemningen var meget dyster. Det blev bestemt, at Dons Christensen og undertegnede skulde se at faa de to Døde udleverede, saa de kunde blive begravede paa Kirkegaarden. Forsøget blev gjort næste Dag, men uden Held. Kommandanten i Vejen, Steim, var en reel Mand, han vilde gerne imødekomme vort Ønske, men hans Tilforordnede fra Gestapo lagde sig imellem. En Adresse om Knudsens Frigivelse frugtede lige saa lidt. Steim sørgede for, at de to døde blev begravet et ordentligt Sted, og at Dons Christensen senere fik Underretning derom. Da Falcks Ambulance kom efter den saarede Sabotør, blev det klart, at det var Sven Nielsen. Adgang til Hvide Hus var strengt forbudt, men ved den tyske Præsts Velvilje fik Dons Christensen Lejlighed til at være sammen med ham en kort Stund, inden Bilen kørte.

Vi ventede naturligvis en større Razzia, og ikke alle sov hjemme de følgende Nætter; men heller ikke denne Gang skete der noget, selv om der var tyske Vagter paa alle Veje fra Byen i den følgende Tid. Endnu to af vore Elever, Gunnar Tranberg Pedersen, Vinteren 1944—45, og H. Bønding-Petersen, Lærerkursuset 1944, satte Livet til som Frihedskæmpere.

Den 1. Maj om Morgenen begyndte Rygterne at svirre. Svensk Radio talte om Tilbagetrækning af tyske Tropper fra Danmark. Det forlød, at Hitler var død. Tyskerne var meget modfaldne, og Vagterne hindrede enhver i at komme ind i Skolegaarden. Kapitulationen lod dog vente paa sig.

Den 3. Maj forlød det, at Englænderne kunde ventes inden Aften, at Hitler havde begaaet Selvmord, og det sidste var nok rigtigt, for Tyskerne flagede paa halv Stang og drak sig fulde om Aftenen — om det var af Sorg eller Glæde var mindre klart.

Den 4. Maj kom Deltagerne i det nordiske Lærerkursus, der samledes paa Askovhus, og da Skovmand var midt i sin Velkomsttale, kom Dons Christensen og Andreas Nielsen ind, tydeligt prægede af, at de havde et vigtigere Budskab at bringe: Tyskerne havde kapituleret i Danmark. Vi rejste os og sang »Der er et yndigt Land«, og efter en kort Tale, hvor Ordene fødtes af sig selv — »Kærlighed til Fædrelandet«, og senere fandt Stemningen naturligt Udtryk i den gamle Salme fra 30 Aars Krigens Slutning »Nu takker alle Gud«.

Den 5. Maj blev vel den festligste, Askov har oplevet. Kl. 8 samledes Byens Folk om Flagstangen i Anlægget ved Dammen og højste Dannebrog og derefter de allieredes Flag under Sang og Tale. Kl. 9 samledes vi i Kirken til et kort Samvær og sang »I al sin Glans«. De engelske Soldater kom ikke, men Stemningen var høj endda. Om Eftermiddagen samledes Skolens Kreds og nærmeste Venner til en Festmiddag. Vi drak Champagne, som vi havde gemt i 35 Aar, gemt til en rigtig festlig Lejlighed; men nu var der ikke Grund til at vente længere.

Senere sluttede Kursusdeltagerne til, og vi gik alle til de to Grave i Vejen Skov og sang »Guds Fred med vore døde«. Da vi kom tilbage, fik vi at vide, at baade Knudsen og Sven Nielsen nu var kommen hjem. De blev hentet og hyldet. Vor Kreds var ikke fuldtallig, baade J. Kruise og J. Bøgh var fraværende som tjenstgørende ved Region III i Kolding, men ogsaa det var jo som det skulde være. En straalende Dag. Man spurgte sig selv, hvordan det kan være, at meget i Hverdagen er saa smaat og surt, naar Mennesker kan være saa gode og glade.

Det var dog et Skaar i Glæden, at Norge ikke var frit; men den 7. Maj klarede ogsaa dette. Igen samledes vi alle, og fem Lærerfruer højste hver sit af de fem nordiske Flag, medens vi sang de nordiske National-sange, og inden Dagen gik tilende, kom Budskabet, at Krigen i Europa var forbi.

Det varede længe, inden Arbejdsdagene rigtig fik begyndt paa Lærerkursuset, men derfor er det jo ikke sikkert, at de første Dage var spildt heller fra et Skolesynspunkt. Der var over Kursuset i Sommer et Kammeratskab, et Sammenhold, en Intensitet og en Festlighed, der gjorde det til en Oplevelse for os alle.

Vi fik jo ikke saa megen Sommerferie i Aar, som vi plejer, og som vi trængte til. Sommerskolen fortsatte til September, og allerede den 8. September begyndte vort Elev- og Efteraarsmøde. Som ventet var de fleste af Talerne præget af Befrielsen og Opgøret. Størst Opmærksomhed vakte Professor Hal Koch med sine to Foredrag om Udrensningen, der gav Genlyd over hele Landet. Endnu var Trafikmulighederne be-

grænsede, og det var maaske medvirkende Aarsag til, at vi aldrig har haft saa mange boende Gæster som denne Gang.

I Slutningen af Oktober havde vi et ret stort Højskolemøde paa Askov. Først kom Repræsentanter for de nordiske Landes Højskoler, 12 ialt, for sammen med den danske Højskoleforenings Bestyrelse at drøfte Retningslinierne for det fremtidige nordiske Samarbejde paa dette Omraade. Herunder blev fra baade Finland, Sverige og Norge fremsat Ønsket om, at den danske Højskole vilde indbyde til nordisk Højskolemøde Sommeren 1946 i Stedet for den nordiske Hundredaarsfest, der ikke blev til noget. Derefter var de nordiske Gæster Deltagere i Forhandlingsmødet, som Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler afholdt. Her forsøgte man at tale ud om en Del af de brændende Spørgsmaal, der danner Skillelinier indenfor Højskolens Verden: Vurderingen af Modstandsbevægelsen, Mindretallets Skoleordninger og Grænsespørgsmaalet. Enige blev Parterne ikke, men de fik i nogen Maade talt ud sammen, og det øger altid Forstaaelsen og den gensidige Respekt, selv om hver beholder sit Syn.

Den 3. November begyndte vi saa atter med en overfyldt Skole og en udmærket Flok unge, — Vinterskolen 1946—47 er fuldmeldt, og det samme gælder Sommerskolen 1946 — saadan set ligger Fremtiden jo redt nok. Vi tumler med Byggeplaner og Moderniseringer, men der sker næppe meget til Sommer af Mangel paa Materiale, saa det bliver vist tidsnok at fortælle om Planerne i næste Aarsskrift. — Desværre bliver dette Hæfte sikkert saa forsinket, at det bliver lidt sent at ønske Glædeligt Nytaar, men tænker vi ikke blot paa Aaret 1946, men paa hele den nye Tid, vi længes imod, saa er det ikke for sent, og saa ønsker vi alle vore gamle Elever og Skolens Venner Klarsyn og Kræfter til at gaa ind i den nye Tid.

Askov i Januar 1946.

J. TH. ARNFRED.

PETER CORNELIUS MADSEN HANS THORKILD HANSEN

Den 16. April om Aftenen blev Peter Cornelius Madsen og Hans Thorkild Hansen dræbt af Tyskerne ved Skodborghus. For os, som lærte disse to at kende, betyder deres Navne mere end blot et Kendskab til dem, — de betyder ogsaa en Forpligtelse overfor det, de kæmpede for; det betyder en Forpligtelse til at kæmpe videre for Frihed og Sandhed og Ret under Livets skiftende Kaar. Den Kamp, som de kæmpede, maa aldrig blive Fortid for os paa den Maade, at vi betragter den som noget, vi er færdige med, men det maa være en Kamp, vi kæmper hver Dag, selv om Vaabnene vil være andre i Fredens Tid. Deres Kamp maa heller aldrig blive Romantik for os, — det maa ikke blive saadan, at man med et Gys af vellystig Spænding fordyber sig i Minderne om hine farefulde Dage, for det var bitter Alvor for dem, som kæmpede Kampen og gav deres Liv, — og saadan maa det ogsaa være for os.

Jeg skal forsøge ganske kort at fortælle lidt om disse to, hvis Liv kom til at følge omtrent den samme Bane. Begge var de Landmands-sønner og var i deres Ungdom ved Landbruget, — begge havde de besøgt en dansk Højskole, og siden var de gaaet over i Politiets Tjeneste. Her paa Askov kom de med i Sabotagegruppen, og den 16. April om Aftenen fulgtes de ad sammen med en tredje Askovelev, Svend Nielsen. De to laa ved hinandens Side, da en tysk Haandgranat dræbte dem. Og de fik Lov til at følges ad videre frem; først kørte Tyskerne dem til Vejen og smed dem ind paa et Toilet, siden kulede de dem ned ved Nattetid i Grønvang Skov, og dér blev de saa siden hen begravede efter Kapitulationen paa Kristi Himmelfartsdag den 10. Maj.

Peter Cornelius Madsen kendte vi under Navnet Cornelius Petersen. Han var Fynbo, født og vokset op paa Thobo Smedegaard ved Tommerup. Han var livsglad og munter, og som mange Fynboer var han musikalsk og spillede og sang. Ved Krigsudbruddet laa han inde ved Livgarden, hvorfra han blev hjemsendt med Udrustning ved Juletid 1939. Han ønskede at komme til Finland som frivillig, men han blev dog hjemme, da han var klar over, at der naar som helst kunde blive Brug for de danske Soldater her. Den 9. April var hans Livs store Skuffelse; han forstod ikke, at Landet ikke skulde forsvares, og sammen med en

af sine Brødre kørte han paa Motorcykle til Jylland for at se, om der ikke blev ydet Modstand et Sted, hvor han kunde være med. Men ved Lillebæltsbroen blev de stoppet af Tyskerne og maatte vende om. Han følte det saa fattigt, — han følte, at de Fædrelandssange, han havde elsket at synge, kun var tomme Ord.

Han frygtede for, at de danske Soldater nu skulde tvinges til at gøre tysk Militærtjeneste; derfor søgte han ind i Politiet, og han fik Ansættelse fra Juni 1940 i Nykøbing, Mors, hvor han virkede indtil 19. September 1944.

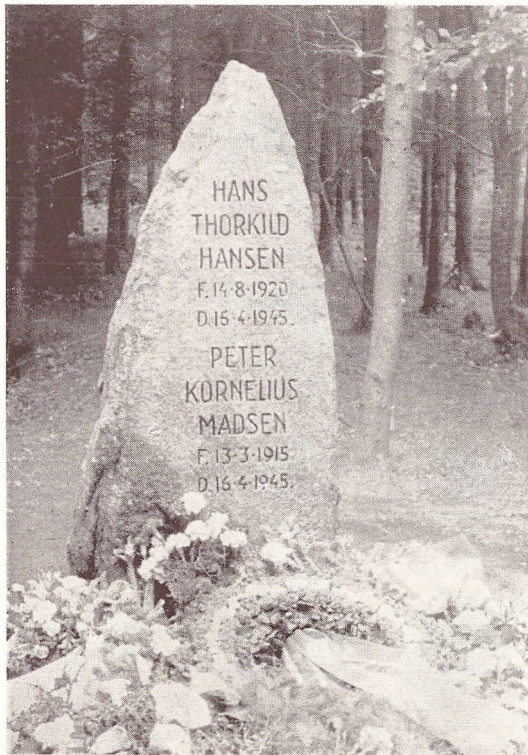
Da han maatte gaa under Jorden, søgte han og en Kammerat fra Nykøbing, Vagn Knudsen (Niels Peter Nielsen), til Askov og blev Elever her fra 3. Novbr., og det varede ikke længe, inden de var med i Askov-Gruppen. Denne Gruppe blev en af Danmarks virksomste og dygtigste Jernbane-Sabotage-Grupper, og Cornelius udmærkede sig Gang paa Gang ved sit Mod og sin Snarraadighed, naar det gjaldt. Kun naar han mødte Mennesker, som ikke forstod denne Kamps Nødvendighed, men som talte om Sabotørerne som en Flok blodtørstige Fantaster, som i deres Fanatisme og Uforstand gik og ødelagde Samfundets Værdier til ingen Verdens Nytte, blev han modløs. »Man maa dog ikke tro, at vi til daglig gaar og sætter Livet paa Spil for vores Fornøjelses Skyld,« sagde han, »men vi gør det for paa den Maade at være med til at forkorte Krigen.« Han fremhævede flere Gange, at det ikke var af Had til Tyskerne, han kæmpede, men det var af Kærlighed til Danmark, og saa netop for at gøre sit til at forkorte Krigen. Han følte det som en Forpligtelse at være med, og han følte sig saa meget nærmere til det, fordi han ikke havde Kone og Børn. Men han vidste ogsaa, hvad det kunde koste at være med. Da han var hjemme i Paasken, talte han med sin Familie om det, han var med i. Og til sin Bror sagde han: »Det er mærkeligt, at jeg er sluppet fra det med Livet, men det gaar nu heller ikke ret meget længere paa den Façon, det kan simpelthen ikke blive ved med at gaa; men saa har jeg dog haft Følelsen af at være med til at gøre nogen Nytte her i Verden.« I den Paaske sad han tit ved Orgelet og spillede Paaskesalmer.

Han anede, hvad der vilde ske, og alligevel vendte han tilbage til Askov for at fortsætte sit Arbejde; han kunde ikke andet. Han havde gjort op med sig selv og var rede til at tage, hvad der skulde komme; han var naaet ud over alle Grublerier; han saa, at det gjaldt noget større end ham selv. Det var det, der førte ham frem til den 16. April, og det var det samme, der førte det danske Folk frem til den 5. Maj.

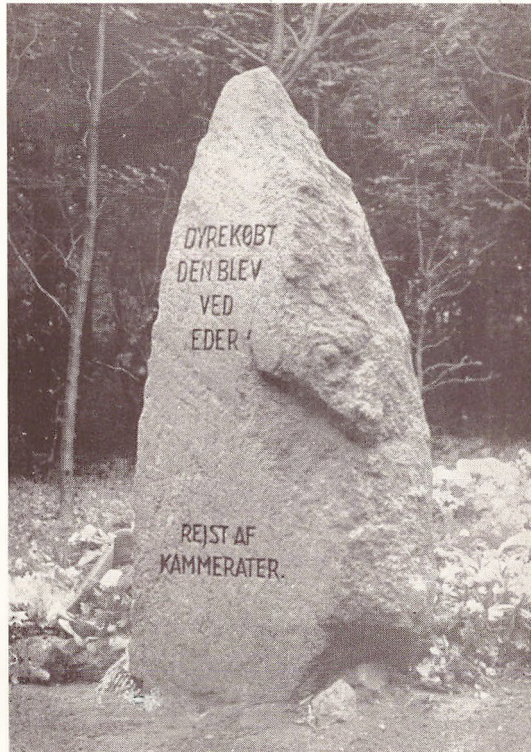
Og meget af det, som kan siges om Cornelius, kan ogsaa siges om Hans Thorkild Hansen. Vi lærte ham ikke saa godt at kende her i Askov, fordi han først kom hertil i Marts, da Skolen paa Brejdblik sluttede; her havde han været indtil da. Hans Thorkild var Sjællænder, hans Forældre bor i Hyllested ved Dalmose. Han var paa Rødding Højskole 1941—42; oprindelig var han Landmand, men da han ikke

Askov Kirke.

Mindestenen i Grønvang Skov.

Stenens anden Side.

saa nogen Udvej til at blive selvstændig, søgte han ind i Politiet, og han var paa Politiskolen i Søgaard den 19. Septbr. 44. — Han kom saa siden paa Brejdablik og blev allerede her Medlem af Askov-Gruppen; siden kom han altsaa til Askov, baade fordi han gerne vilde paa Skolen, og fordi han følte sig bundet til at fortsætte med det Arbejde, som efter hans Overbevisning var nødvendigt, for at hans Folk kunde blive frit.

Hans Thorkild var stilsfærdig og rolig. Hans Kammerater paa Brejdablik fortalte, at han kun sjældent deltog i Diskussionerne dér. — Mest sad han og lyttede. Men en enkelt Gang havde han talt rolige, men stærke Ord; det var i en Samtale om Danmarks Frihedskamp, hvor han spurgte, hvordan man vilde føle sig til Mode efter Krigen, hvis man bare havde dukket sig og ladet Tingene gaa deres Gang og ladet andre kæmpe for sig. Ogsaa for ham var det saadan, at Frihedskampen ikke var et Tankeproblem, som man kunde sidde og afgøre inden Døre, men det var en haard Virkelighed, som han maatte være med i, hvad det end skulde koste. Ogsaa indenfor Gruppen virkede han stilsfærdigt og roligt og støt. Man kunde være sikker paa, at dér hvor han var med, blev Arbejdet gjort godt og solidt.

Jeg husker dem begge fra Kirken; Cornelius bagest i Kirken, let fremadbøjet med det mørke Hoved sænket i intens Lytten, og Hans Thorkilds lyse og ranke Skikkelse midt i Kirken, stærk og stout og frimodig. Endnu den 15. April sad de der. Og da vi den 17. April om Morgen hørte, at de nu ikke var mellem os mere, følte vi os fattige. Man har undertiden talt om, at Døden blev forherliget i Frihedskampen; saadan var det i hvert Fald ikke her; de to ønskede ikke at dø, for de elskede Livet; og det var netop for Livet, de kæmpede. Selv faldt de i Kampen, men de var med til at hjælpe os andre til at leve. Det taler deres Grav til os om nu, og dens Tale maa forpligte os, som holdt af dem. Deres Gerning førte os frem til den 5. Maj, men den skal føre os videre frem. Den maa aldrig have været forgeves.

HENRIK DONS CHRISTENSEN.

ASKOV—FRØSLEV

Askov—Frøslev, to vidt forskellige Stationer paa den Vej, nogle af os fulgte gennem Besættelsens sidste Aar, Askov, hvor man tænkte, talte og handlede frit, Frøslev, hvor man blev spærret inde bag Pigtraad og Minefelter for at blive vænnet af med disse Unoder. Jeg tør roligt sige, at ingen af os vilde have undværet Askov-Tiden, men med lige saa stor Sikkerhed tør jeg hævde, at vi heller ikke vilde være Maanederne i Frøslev foruden. De var lærerige, lige saa lærerige som de var lange, og det vil sige en Del.

Allerede fra Lejrens første Dag var Askov repræsenteret i Barakkerne, bl. a. af Grete Holm, Gunnar Hjelholt og Asger Hansen, der alle var arresteret i Forbindelse med deres Arbejde for Bladet »1944«. Hjelholt maatte af Sted med en af de første Transporter til Tyskland, hvorfra han vendte hjem ved Kapitulationen, haardt mærket af Opholdet i de Rædselslejre, der blev det hedengangne 3. Riges største Skamplet.

Sandsynligvis har der blandt de ca. 700 Horserød-Fanger, der i August 1944 ankom til den nyoprettede Frøslev-Lejr, været adskilligt flere Askov-Elever, og den eneste Grund til, at jeg ikke nævner dem, er, at jeg ikke kender deres Navne.

Efterhaanden ankom af min egen Aargang 1943—44 Ole Born, Mads Nissen Styrk, Grønnebæk Petersen og Mogens Helmer Hansen. Det er sikkert ikke noget helt lille Antal gamle Askov-Elever, der i de onde Aar naaede at lære, hvad det vil sige at være berøvet Friheden, og naar man tager i Betragtning, at det heldigvis var de færreste af dem, der gik ind i Modstandsbevægelsens Arbejde, Gestapo naaede at stikke en Kæp i Hjulet for, vil man forstaa, at vor gamle Skole fik leveret et betydeligt Antal Soldater til de underjordiske Geledder.

Og hvordan klarede vi os saa dernede? — Udmærket. Humør havde vi alle sammen, og det var det, det kom an paa. Selvfølgelig undgik man ikke fra Tid til anden en Omgang Pigtraadspsykose, hvis almindeligste Udslag var, at den paagældende anbragte sig i sin Køje og i Timevis stirrede sløv eller ondskabsfuldt — alt efter Temperament — op i Loftet eller Køjen ovenover. »Og saa var der faa, som uden Frygt . . .« kom Frøslev-Fangen nær.

I Efteraaret 1944 fik Styrk pludselig nok af at være indespærret, og sammen med en Kammerat flygtede han en Dag, da de var paa Jord-

arbejde uden for Pigtraaden, et af de meget faa Flugttilfælde, der gik godt. De nærmere Omstændigheder kender jeg desværre ikke til Bunds. Men en skønne Dag sidst paa Vinteren — det maa vist have været en Gang i Marts 1945 — løb jeg paa ham igen under et Besøg i Sygebarakken, Barak 6. Han var blevet taget igen under et andet Navn — Jørgen Pedersen — og havde faaet et Job som Saniteter, populært kaldet »Kanyle«, for at saa faa af hans gamle Barak-Kammerater som muligt skulde faa Øje paa ham og eventuelt begynde at snakke. Han klarede sig lykkeligt igennem til Kapitulationen, uden at Tyskerne fandt ud af, at han var »Genganger«.

Allerede i December havde Helmer Hansen taget Billetten hjem, dog paa fuldt legal Vis. Vi andre ventede spændt paa Løsladelse ved Jule-tid, men vi maa ikke have været artige nok, for Helmer var den eneste af os, som slap saa tilpas tidligt ud, at han kunde naa at komme med til Ballet paa Arnfreds Fødselsdag.

Det blev en mærkelig Jul — en uforglemmelig Jul. De internerede Præster holdt trods Forbudet mod enhver Art af Gudstjenester Juleandagter rundt om i Barakkerne, og medens de udstillede Vagtposter holdt Øje med Hovedvagttaarnet for at sikre Barakkerne mod over-raskende Inspektioner, genlød Barakkernes største Stuer af Julens Salmer.

Til Aftenens Festligheder — for der var virkelig Fest — havde vi »organiseret« uanede Mængder af rare Sager, der blev opbevaret paa Loftet. Hver Stue med Respekt for sig selv havde sørget for at faa lavet en hemmelig Lem i Loftet til det samme Formaal. Mange Steder kunde de, der laa i de øverste Køjer, høre Loftet blot ved at stemme imod det med Fødderne. Der var blevet svindlet ganske pænt ved Lejrens Op-førelse baade med Cement, Søm, Træ og Tagpag. I flere af Barakkerne regnede det lystigt ned i Stuerne.

Tiden sneglede sig af Sted trods de efterhaanden bedre og bedre Efterretninger, vi modtog gennem Lejrens illegale Radiomodtagere. Tyskerne vidste Besked med, at de fandtes — der var anbragt Stikkere i Lejren —, men de fandt dem aldrig.

Paa min Stue skiftedes vi til at holde Foredrag for hinanden, hver ud fra sine Forudsætninger. Der blev holdt Foredrag om alt lige fra Afholdssagen til de københavnske Sporveje, og Asger Hansen indlagde sig uvisnelig Hæder ved at starte en Studiekreds i moderne Litteratur. 1000 Bøger, som skulde have været sendt til de danske Betjente i Buchen-walde, strandede i Frøslev, og de kom til at danne Grundstammen i Lejrens Bibliotek. Efterhaanden som der ankom nye »Häftlinge« til Lejren, maatte de aflevere, hvad de havde af Bøger, til Biblioteket.

Maanederne i Frøslev blev rige paa Kontraster, blev en underlig Blanding af lyst og mørkt. Modet og Humøret blev holdt højt, vi lærte Betydningen af det misbrugte Ord Kammeratskab, vi svejsedes sammen af de samme Haab, den samme Foragt og den samme Frygt. Tysklands-

transporterne og Muligheden for at blive hentet tilbage til nye Forhør var de værste Skygger. Den, der blot een Gang har overværet en Transports Afgang fra Frøslev, glemmer det aldrig, og vi, der saa op imod en halv Snes Transporter drage af Sted, vil vel til vor sidste Dag kunne genkalde de Følelser, der gennemstrømmede os, naar Lyset tændtes i Barakken Kl. fire—halvfem i de sorte Efteraars- og Vintermorgener, og Transporten blev bekendtgjort ved, at en Tysker brødede: Aufstehen! Det næste Kvarter, hvor man hvert Sekund ventede at høre sit Navn blive raabt op, var et Mareridt. Hele Listen, der omfattede 150—200 Navne, opført i alfabetisk Orden, blev raabt op i hver Barak, og de, der hørte hjemme sidst i Alfabetet, kunde nok undertiden have ønsket sig at hedde Aagesen eller Andersen.

Glemt bliver heller aldrig de Dage, hvor alle Mand ved Sirenevarsel blev gennet ind i Barakkerne, fordi nogle Kammerater skulde af Sted til Ryvangen. Skodderne blev lukket til, og gennem Sprækkerne saa vi de Kammerater, der skulde ud paa den sidste Rejse, blive hentet af Lagerførerne. De vidste, hvad det gjaldt. Deres Ansigter var forstenede, og bag Skodderne stod vi, to, tre, fire Tusinde Mand, magtesløse med knyttede Hænder og Graaden nær af Raseri.

Men saa kom Foraaret. Vore Kammerater begyndte at vende hjem fra Dødslejrene, og sammen med dem kom vore norske Kammerater.

I 1943—44 samlede vi i Askov ind til Nordmænd i Sachsenhausen-Lejren. Jeg havde selv Jobbet med at samle Penge sammen til et af de 30 Fadderskaber, og da jeg en Dag var paa Visit i den Barak, der var blevet rømmet til de hjemvendende Nordmænd, spurgte jeg, om der ikke skulde være en eller anden, der kendte Olaf Grønhaug, den Nordmand, Røde Kors havde tildelt det Fadderskab, jeg havde med at gøre. Og der *var* virkelig en, der kendte ham, men ikke nok med det, han trak mig med hen til en Køje, pegede paa Manden, der laa paa den, og sagde: »Der ligger han selv.« Det var ganske rigtigt Olaf Grønhaug. Han viste sig at være en lang, ranglet Fabrikarbejder fra Aalesund. Jeg fortalte ham om Indsamlingen i Askov, og med en Stemme, der dirrede af Bevægelse, sagde han: »De Pakker reddede vort Liv.« Han havde siddet indespærret i fem Aar.

Ja, det var Dage, de sidste i April. Lejren naaede paa et vist Tidspunkt op paa ca. 6000 Mand; i Køkkenet var der efterhaanden beskæftiget 200 Mand for at holde den Side af Maskineriet i Gang.

Og saa kom den 5. Maj og Friheden. Paa det Tidspunkt var de fleste Askovitter enten løsladt eller overført til Sverige.

Jeg havde lige været en Tur uden for Figtraaden og danse Jubeldans, da mit Navn blev raabt op i det interimistiske Højttaleranlæg, der var blevet anbragt i Hovedtaarn 1, hvor før et Maskingevær havde peget ned paa os. Der var kommet en Mand for at hente mig. Manden var Souschefen i Region III, Dr. Kruuse. Der gik et Par Minutter, før jeg kunde sige God Dag til ham. Klumpen i Halsen var for stor. Gensynet med

ham var som et Gensyn med Askov, med alt hvad der laa uden for den forhadte Pigtraad, og hans Haandtryk var en Bekræftelse af det, der i de første Timer maatte forekomme os en Uvirkelighed: at vi atter var frie Mennesker.

— — —

Lad mig slutte med en Tak til de mange Askov-Kammerater, der tænkte saa venligt paa os og samlede Tobak sammen til os af deres egne, sparsomme Rationer. For mange var Tobak i Forvejen en Nødvendighed mere end en Luksus, under Interneringen blev den dem simpelthen uundværlig.

ERIK NEERGAARD JACOBSEN.

SOMMEREN 1945

Indledende Betragtninger.

Nu er det Aar gaaet, som vel har rummet nogle af de mørkeste og af de lyseste Dage i vort Folks Liv. Vi var forberedt paa det værste, og der var vist faa, som ikke vilde have taget Del i det store Opgør, i hvert Fald til Værn for de Mennesker og Værdier, som i det afgørende Øjeblik var dem betroet. Nogle stod rustede med Vaaben i Haand og med Kammerater omkring sig, andre var kun rustet i Sindet, havde prøvet at gennemtænke og forberede alle Muligheder og tage Stilling til dem for ikke at blive overrumplet og lammet af Begivenhederne, som truede, men være rede til at gøre, hvad der nu kunde gøres.

Og saa vendte Bladet sig — saa blidt som det overhovedet var muligt. Det var et Barmhjertighedens Under fra Hans Side, som holder Skæbnetraadene i sin Haand. Mon ikke alle, der nogensinde har takket Gud, gjorde det i den Stund, da det næsten ufattelige Budskab kom om Standsning af Krigen og Fjendens Kapitulation lige foran Danmarks Dør.

Desværre var der mange, som ikke kunde taale den pludselige Aflastning fra at være i den yderste Spænding til at skulle leve Dagligliv igen paa lige Fod med andre Mennesker; men andre forstod, at det paa én Maade havde været et Privilegium at have kunnet sætte aktivt ind eller dog staaet med alle Muligheder for at gøre det — og alle disse Kræfter kan vel endnu blive til Gavn for vort Folk.

Det er klart for alle, at de, som fik sat Kræfterne, ja maaske Livet ind i Kampen for Friheden, har derigennem givet vort Folk en Gave af uvurderlig Værdi, og hvor kunde vi ikke have glædet os sammen, den ene Part over at have handlet, den anden over at have støttet dem, som handlede. Vi var alle fælles om den første, store Glæde og gik ud fra, at vi nu — med den som den varmende Undergrund i Sindet — i Fællesskab kunde vende os mod de utallige Opgaver, som nu laa foran os; men det vil aabenbart være endnu en Tid, før »de uforløste« faar afreageret. Der ledes og søges endnu med Lup efter, hvad der kunde være at bebrejde »Højskolen«, og man har da bl. a. ogsaa fundet, at Beretningen herfra om Sommerskolen i 43 sluttede med en Bemærkning om, at vi ikke gjorde os Umage for at holde Bevidstheden om Krigen levende blandt Eleverne, men heller ikke for at holde den borte — vi søgte kun at leve saa positivt som muligt.

Jeg indrømmer gerne, at Formen er lidt tør og maaske ikke dækker; men alle, der kender en Højskoles Liv, véd, hvordan der samtales blandt Kammeraterne og mellem Lærere og Elever om alt, hvad der fylder Sindene — og ikke mindst her. Det jeg antydede var, at Skolen som Skole dengang og senere holdt sin Linie — da vi havde indset, at vor Pligt over for den store folkelige Sammenhæng var at holde Skole, saa længe vi ikke udefra blev hindret — til aandelig Støtte og til direkte Beskyttelse for mange. Vi gjorde dermed kun, hvad f. Eks. Kim Malthes Bruhn senere — eller vel netop samtidigt — roser sin Skole, »Stenhus«, for som den eneste rette Holdning netop i en saadan Tid.

Naa, vi venter roligt paa, at de, som nu mener at være i Modsætning til os, en skønne Dag opdager, at vi arbejder Side om Side, og at Værdien for vort Folk ligger i, at der arbejdes — ærligt, sundt og med Tak og Tillid til hinanden og til de andre frihedselskende, kæmpende Folk, men først og fremmest til Ham, som vendte Bladet saa blidt, at det aldrig vil glemmes, saa længe vi er et levende Folk.

Sommerskolen i 1945 havde det usædvanliges Præg i ikke mindre Grad end Sommerens andre Begivenheder, idet den til Trods for alle ydre Vanskeligheder var præget af en usædvanlig indre Samling.

Tidligt paa Foraaret saa det jo ud til, at Hærvejen under det sidste Opgør kunde komme til at gaa netop her. Arnfred og jeg kunde derfor ikke paatage os Ansvaret for at samle de 118 unge Piger, som havde meldt sig til Sommerskolen, og vi blev enige med Hans Lund, Rødding, om i hvert Fald at udsætte Skolens Aabning til Juni. Samtidig sikrede vi os hos vore andre Naboer, Forstander Dons Christensens paa Ladelund Landbrugsskole, at vi eventuelt kunde begynde dér, da desuden en Besættelse af Skolen her ogsaa laa som en truende Mulighed.

Føreløbig meddelte vi altsaa de indmeldte Elever dette om Udsættelsen, og da Skolen sidst i Marts blev rekvireret til tysk Lazaret, maatte vi igen sende Rundspørgsel ud om, hvor mange der — under Muligheden af to Maaneder paa Ladelund og en eventuelt tredie herhjemme under en eller anden Form — vilde holde fast ved deres Indmeldelse. Vi var enige om her, at færre end 50 vilde vi ikke begynde med — og saa var der 51, der vilde komme under alle Forhold. Det stemte forbausende godt med Indkvarterings-Mulighederne paa Ladelund.

Vi blev i det hele taget mødt fra denne Skoles Side med en grænseløs Venlighed og Forstaelse; men Signe Gundorf og Johannes Dons Christensen er jo ogsaa begge to vore »gamle« Elever, og skønt den nye Bygning, »Havehuset«, som de havde tiltænkt os, var blevet besat med Flygtninge, der ikke lod sig flytte, kunde de i god Forstaelse med deres Lærere overlade os de Værelser i Lærerboligerne, som Vinterskolens mange Elever ellers lægger Beslag paa, men som nu stod vel-ferniserede og hyggelige at rykke ind i. Kamma Laursen og Gunna

Dragsbro, vor Sommer-Assistent, fik Værelser midt iblandt dem, og Vagn Frederiksen flyttede ind i den Fløj, hvor Eleverne paa Landbrugsskolens Fortsættelseshold boede.

Disse halvhundrede unge Mænd, hvoraf en Del var vore tidligere Elever, sad vi i Spisesal sammen med, og Folkedansen og Aften-Oplæserne var fælles; men de havde iøvrigt deres egen Skolestue (foruden Skolens Bibliotek), og da heller ikke Frikvartererne faldt sammen, kunde den ene Skole vanskeligt genere den anden, og Stemningen var da ogsaa frisk, festlig og hyggelig. Det var en virkelig Glæde for os at komme derover til Timer og Samvær og nu og da bo derovre i de Gæsteværelser, der var overladt os. Arnfred eller jeg mødte de fire Dage i Ugen til Morgenbord og Morgensang, de to tog Kamma Laursen, der var deres samlende Midtpunkt derovre, og som derfor giver den egentlige Beretning om de to Maaneders Udlændighed.

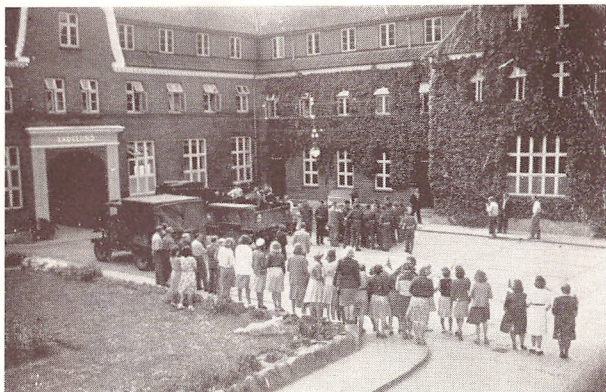
Herhjemme havde vi jo Nordisk Lærerkursus paa »Askovhus« — og saa havde vi de op til 1000 Tyskere vrimlende omkring os, som vi i Forstaaelse med deres flinke Feldwebel prøvede at holde nogenlunde Skik paa. Forlade Skolen helt kunde vi ikke under de Forhold; men hvor var det ikke forfriskende at køre bort fra det hele paa sin Cykle den overkommelige Tur gennem Sommer-Landskabet over til de søde Piger, der mødte én med saa megen Varme og Oplagthed.

Vi fik ikke taget Billeder af det dystre Syn af de mange Biler paa Plænerne her i Haven og det uappetitlige Syn af Patienter og Rekonvalescenter i deres medtagne Kluns eller næsten uden Tøj vrimlende alle vegne uden for Skolens Omraade — gaaende, siddende, liggende — undtagen netop bag de Snehegn, vi havde sat op om den private Plæne her og paa Veum og Lindegården. Baade før og efter 5. Maj lod vi dem forstaa, at det var os, der bestemte. Kun paa ét Punkt kunde vi ikke magte dem: de tog Snehegnet til Side fra Vejen gennem Nutzhorns Have for let at kunne komme ud paa den solvarme Vej i Gartneriet. Til Gengæld holdt de deres Omgivelser ret propre.

Iøvrigt skriver Arnfred om disse uvelkomne Gæster, og jeg skal saa kun føje et Par Ord til om August, da det altsaa virkelig blev muligt at flytte Skolen hjem — efter en vældig Rengørings-Tørn, først fra Tyskernes egen Side, saa fra vor, hvilken dog naturligvis nu kun kunde omfatte det nødvendigeste, men senere fortsattes til Ære for vore mange tilmeldte Efteraarsmøde-Gæster, hvorunder Arnfred tilsidst selv rykkede ind paa Grønnegaarden med en Trop af Kontorfolk, Sønner og Gartnere for at faa skuret ogsaa de Værelser, som den iøvrigt store Flok af Koner og Piger havde maattet opgive at faa færdige.

Det var med en underlig højtidelig Glæde, vi igen rykkede ind med Skolen paa de gamle Tomter, der allerede begyndte at ligne sig selv, nymalet og ferniseret som der var i Lokalerne, slaaet, klippet og regnvasket paa Plænerne.

Ogsaa Sommerpigerne var højtideligt stemt. De havde lykkeligt

Englænder-Besøget paa Ladelund.

Vor »gamle« Elev og Ven, Dr. Simon, p. t. amerikansk Officer.

Sommerpiger i Kammas Have

og foran »Rølgthed«.

Lærerne sammen med Eleverne til Kaffe paa Møllehuset Søndag d. 3. Juni.

knyttet sig til Ladelund; men nu først blev deres Drøm opfyldt, og den brast ikke for dem, for de var allesammen kommen for at opleve Askov og faa Hjælp til deres indre Udvikling, og de viste en varm og spontan Taknemlighed over for hele Skolelivet, som tyder godt for deres Udbytte af det, fordi det ikke alene kan være et Resultat, men ogsaa en Betingelse. Flere af dem har fortsat paa Vinterskolen, hvad de fleste havde været modne til.

Der ligger altsaa en varm og gylden Stemning over denne August Maaned, som er frydefuld at tænke paa og som maaske nok kunde føles i Kontrast til den vanskelige Verden, der stadig var omkring os; men Krigen var dog endt, Norden var befriet — og *denne* var nu disse unge Pigers Højskolesommer.

KAREN HELWEG ARNFRED.

Sommeren paa Ladelund.

Dette Foraar stod vi og vidste ikke, hvad vi skulde gøre af vor Sommerskole. Paa Skolen var alt optaget »til andet Formaal«. Lærerkursus kunde rummes paa Askovhus, og trods de urolige Forhold mente man det forsvarligt at stævne dets Deltagere sammen til sædvanlig Tid. Men de unge Piger? Var det forsvarligt at sende dem ud paa et Tidspunkt, som kunde forventes at blive vort Lands uroligste under Krigen? Hvad kunde vi byde dem, hvis deres Forældre turde sende dem af Sted?

Resultatet af mange Overvejelser blev, at vi udsatte Skolen til Juni og ved Hr. og Fru Dons Christensens venlige Tilbud indbød dem af de indmeldte, der havde Lyst, til to Maaneders Skole paa Ladelund og — maaske — een hjemme, hvis vi til den Tid var fri. 51 af de 118 indmeldte Sommerpiger sagde ja, og saa vovede vi Skridtet.

Sammen med Lærerkursus havde vi oplevet Befrielsen d. 4. Maj om Aftenen, ved Aabningsmødet, og de første store Majdage, seks Flagdage paa Rad. Vel de største Dage, vi faar Lov til at opleve, og vi skal ikke klage for det. Iøvrigt var hele Maj saa straalende. For mig blev den noget særligt derved, at jeg saa mere af Danmark end vist nogen Sinde før i Maj: Landet ved Flensborg Fjord med Frugthavernes skære Flor, Gyvelens jublende Fanfare paa Skrænterne ved Lillebæltsbroens Fyns-side og Parkerne i København med ungt, lyst Løv, blomstrende Syren og Guldregn, et Flor saa rigt og farvefyldt, saa Drømmen om Sydens Skønhed blegnede: Danmark i Takkens og Glædens Festskrud. Ufor-glemmeligt!

Saa maatte Hverdagene gerne komme.

Vi var flyttet over til Ladelund og havde Indkvarteringen i Orden, saa vi kunde tage mod Eleverne Lørdag d. 2. Juni. Pigerne skulde bo ovenpaa i Skolens Lærerboliger, hvor ogsaa den unge Lærerinde Gunna Dragsbo og jeg boede. Ovre paa Hovedbygningen boede Skolens egne Elever, nogle og fyrrer Landmænd, som fortsatte fra Vinterskolen. Her

havde Vagn Frederiksen en Stue. Forstander Arnfreds havde for Sommeren faaet et Par Gæsteværelser ovre i Forstanderboligen. Og saa var der endnu en Flok, som havde til Huse paa Ladelund. Ovre i Havehuset holdt ca. 100 tyske Flygtninge til. Det maa siges, at vi ikke paa noget Punkt stødte sammen med dem i de to Maanedere.

Skolelokalerne slog godt til til begge Skoler; der blev oven i Købet Raad til, at vi kunde indrette en Skolestue til Dagligstue. Det var Fru Arnfred meget ivrig for, hun fik samlet Møbler, Tæpper og andre Ting at hygge med i Stedet for Skolebordene. Rummet var lyst og havde god Form, saa det blev en hyggelig Stue, hvor man til enhver Tid kunde falde ind og have Fornemmelsen af Hjem. Alligevel kunde den bruges til Skolestue, og vi var der hver Dag til Morgensang. Foredragssal, Gymnastiksal og Bibliotek var lyse og festlige og saa velholdte med Fernis, at man blev helt gammeldags til Mode. Jo, det vilde ikke blive vanskeligt at føle sig hjemme her.

Altsaa hentede vi Pigerne i Brørup ved Firetoget — hjem til et festligt Middagsbord. Om Aftenen var alle Sommerskolens Lærere og Lærerinder ovre til Aabningsmøde, hvor Arnfred indtrængende og stærkt kaldte paa de Kræfter i vore Sind, som kan samle og give Styrke til trofast dagligt Virke; og han ønskede de unge vel mødt til Sommerens Skole og Samvær. Forstander Dons Christensen bød Askov Højskole velkommen til Ladelund. Idet han betonedede de to Skolers fælles aandelige Baggrund og stadig nære Tilhørsforhold, overdrog han os de ydre Rammer til en Sommerskole; saa maatte vi skabe Indhold.

Ved Kaffebordet i Spisesalen bagefter var der Præsentation af begge Skolers Elever, Lærere og Funktionærer; det blev allerede helt muntert.

Om Søndagen var vi til Kirke i Askov. Vi var indbudt til Middag hos Forstander Arnfreds og maatte gaa »Garagevejen« til deres Stuer: forbi Tyskernes Friluftsbilværksted og gennem den lille Stump indhegnede Have foran Verandaen. Paa den anden Side af det lave Stakit gik forbundne tyske Soldater i deres snuskede Uniformer og soledede sig paa de Plæner, der skulde have været vor daglige Tumbleplads. Stuerne var det eneste Sted paa det Omraade, der var levnet Arnfreds, hvor Tyskernes Øjne ikke kunde følge dem og deres Magt ikke naa. Baade Arnfreds og Stuerne havde bevaret den Tryghed og Balance, som er deres særlige Eje.

Om Eftermiddagen besøgte vi Hasseriis's paa Møllehuset sammen med Lærere og Lærerinder. Vi drak Kaffe paa Plænen og blev fotograferede.

Mandag gik det saa Slag i Slag med Ordensforedrag og Inddeling.

Tirsdag var det Grundlovsdag, og vi skulde til Møde. Under Besættelsen havde Grundlovsmødets Foredrag maattet holdes i Askov, hvert Aar i en stuvende fuld Festsal. Nu kunde vi igen holde Grundlovsfesten i Skibelund Krat, og paa den gamle Mødeplads hørte vi og Folk fra hele Egnen Kreditforeningsdirektør Callø, Haderslev, og Biskop Øll-

gaard, Odense, tale om Demokratiets kostelige Gave og vor Forpligtethed over for det.

Om Aftenen var Lærerkursus og hele Lærerstabten fra Askov sammen med os paa Ladelund til Leg paa Boldpladsen, Sang og Tale ved Kaffe-bordet.

Saa kom en Række Hverdage. Ved Timeplanens Bygning havde der været nye Hensyn at tage, idet den enkelte Lærer(inde) paa Grund af daarligt Cyklegummi helst kun skulde køre Vejen een Gang om Dagen. Haandarbejde laa af samme Grund hveranden Dag med tre Timer. Elevernes Flid og Appetit paa Haandarbejde var ellers stor nok til mere end det. For enkelte Lærere laa det saadan, at de havde Timer paa begge Sider af et Maaltid. Saa havde vi Hyggen af dem ved Bordet. Det gjaldt Hasseriis et Par Middage om Ugen og Rud Oplæsningsaftenen. Arnfred var stabil til Morgenbordet; de fire Dage om Ugen havde han Morgensang og første Time. Fru Arnfred besøgte os, saa ofte hun kunde.

Paa Ladelund har de den Skik, at hvert Bordhold sørger for Blomster til sit Bord. Det er en god Skik, synes jeg, og de unge Mænd klarede sig pænt i den Kappestrid, ikke blot naar nogle af dem kom fra Frihedskæmperfest med store Rosenbuketter.

Det gik hurtigt baade for Pigerne og os at føle os hjemme paa Ladelund, og en nødvendig Forudsætning for et godt fælles Arbejde i Timerne var saaledes til Stede, og jeg synes, vi havde gode Hverdage sammen. I Skolegaarden afløste Landmændene og vi hinanden i Solen i Frikvartererne, og de skiftende Lærere fra begge Skoler mødtes og fik en kort Passiar.

Om det saa var Tom, trivedes den paa Ladelund. Den havde ikke haft blivende Sted hjemme, siden Tyskerne kom der, — en mærkelig sikker Fornemmelse for en umælende! Nu var den en temmelig stadig Gæst paa Ladelund — og ikke nogen helt beskeden Gæst: den aad fra Husets egne Hunde og Katte. (Maatte du, Tom, være den eneste af os, som har misbrugt Ladelunds Gæstfrihed!)

Folkedans og Oplæsning var for hele Stedets Ungdom. Den ugentlige Aftenkaffe faldt gerne sammen med en af de to, og saa steg Sangen igen »fra unge Struber« og fyldte imponerende i Salen.

Lørdag Eftermiddag havde Frederiksen til Ekskursioner, der gik til Estrup Skov, Malt Mose og Bavnehøj, Skovlyst og Aatte Banker. En Regnvejrslørdag reddede Landbrugslærer Konradi ved sin lunefyldte Forevisning af vor gamle Bondeverdens Skatte paa Ladelund Museum.

En Regnvejrsdag, — ja, det var ikke lutter Sol og Sommervarme paa Ladelund heller. Hvor var der mange kolde og regnfulde Dage i Juni. Men vi snappede den første sande Sommerdag i Flugten i Aar. Det har vi af bitter Erfaring lært, at man skal gøre; det er ikke sikkert, den gentager sig helt saa liflig. Det blev til en Tur til Malt Kirke og Vejen Museum med Frederiksen og Skovmand som Vejledere. Bagefter er det jo saadanne Dage, man husker.

De Søndag Aftener, vi ikke var i Askov hos Arnfreds eller Lærerne, var vi indbudt til at være sammen med Ladelundeleverne hos Dons Christensens. Saa hyggede vi os ved Fru Dons Christensens smukke Fløjtespil, Dons Christensen læste op, der var Traktement og frit og muntert Samvær.

Men for Hverdages og Ugers Veksel maa jeg ikke glemme de særlige Dage.

Det blev den mærkelige Sommer, da vi indbød vore Piger til Asfaltball! Det var i Anledning af Norgesdagen, at et Fodboldhold engelske Soldater fra Haderslev skulde gæste Ladelund og have Kamp med Frihedskæmpere fra Egnen paa Brørup Boldbane. Det store Flag var hejst og Stemningen forventningsfuld fra tidlig Eftermiddag. Der kom 25 Englændere. De skulde ikke alle være aktive i Kampen, men til Festlighederne kunde de jo nok være med. Vi var med med Liv og Sjæl samt Hylekor paa Dansk og Engelsk. Og det gjorde ikke det mindste Skaar i Glæden, at Englænderne vandt Kampen eller senere foretrak en Dagligstues Kaminild fremfor at slide Asfalten. Vore Sommerpiger havde jo de mandlige Kammerater fra Ladelund til at svinge sig.

Den næste Fest var Ladelunds Elevmøde 16.—17. Juni. Sommerpigerne tog Del i Forberedelserne med den friske Appetit paa Arbejdet, det giver at have været borte fra det. Alligevel kunde de være med til Mødet Lørdag Eftermiddag, hvor Folketingsmand Simon From og Landbrugslærer Jensen, Ladelund, førte Ordet. Om Aftenen var der Oplæsning af Skuespillerinde Ellen Malberg. Vi kunde følge og glæde os over hele Dagens Program. Søndag Formiddag var der Markvandring, og hele Middag sluttede Elevmødet.

Samme Søndag Eftermiddag var vi med til to Frihedskæmperes Begravelse i Vejen Skov, to Askovelever fra sidste Vinter, som uskadte var kommet Befrielsen saa nær — og saa alligevel ikke kom med.

Lørdag efter var det St. Hans Aften. Askov Ungdomsforening var indbudt til Ladelund, og vi begyndte med to Haandboldkampe, der gav en Sejr til hvert Sted. Saa fik vi Klaveret ud i Gaarden og traadte Folkedansen paa Asfalten en Timestid inden Kaffen. Henimod Midnat samledes vi ved et mægtigt Baal i Havens fjerneste Krog. Aftenen var lun og sommerlig, og det var herligt igen at have Lov at se et Baal frit sende sine Flammer op mod den dybe Sommerhimmel. Vor Glæde sang vi ud i vore dejlige Sange, og efter Midsommervisen holdt Frederiksen Baaltalen.

Senere cyklede eller gik mange af os ud i Sommernatten, forbi Marker med duftende Høstakke og uskarpe Omrids af hvilende Kvæg, gennem lave Strøg med Mosekonebryg ned mod Kongeaaen. En vidunderlig Midsommernat var den første i Danmark efter Befrielsen.

Midsommerdag havde Modstandsbevægelsen stævnet til Møde paa Skamlingsbanke. Vi skulde af Sted Mand af Huse fra Askov og Ladelund, og Vejret var højt, da vi drog af i aabne Lastbiler. Paa Lande-

vejen myldrede det med Biler fyldt af Ungdom og utvivlsomt med samme Maal som vi. Flere og flere kom til, efterhaanden som vi nærmede os Kolding; paa den anden Side af Byen var Bilernes Retning kun een, og efter at vi var drejet af fra Hovedvejen, var det umuligt at skifte Plads i den Række af Biler, der strakte sig ubrudt i begge Retninger, saa langt Øjet naaede. Et Sted forude maatte Trafikken være gaaet i Haardknude, for vi maatte holde stille i kvarte og halve Timer, for saa kun at kunne køre frem et Par korte Minutter. Imidlertid var det blevet overskyet, Himlen aabnede sine Sluser og sendte Regnen ned over os, saa vi fik travlt med efter bedste Evne at gardere os imod den; saa gik Tiden med det, Humøret taalte alt, og vi var paa det nærmeste tørre igen, men desværre et Par Timer forsinkede, da vi naaede Festpladsen.

Hvilket Hav af Mennesker, Hoved ved Hoved i én Uendelighed, naar man saa ud over Skrænterne. Var vi 50,000 eller 80,000 Landsmænd samlet? Lige meget, vi var mere forskellige, end Folk ellers er, naar de gaar til Møde sammen. Af Talerne fik vi utvivlsomt forskelligt Udbytte; men det, der samlede os alle i Glæden over Befrielsen, var Tranen til at takke dem, der havde villet gaa i forreste Række i Kampen for den. Et saadant samlende Nu oplevede vi — alle de mange Tusinde — da den gamle Fane fra Flensborg blev foldet ud for vore Øjne — og da Francis Bull bragte sin gribende Hilsen fra Norge, og Mængdens spontane Raab: Hils i Norge! lød tilbage mod ham.

Hjemturen forløb ikke helt programmæssigt for alle. I Mørket og Mylderet kunde det være vanskeligt at finde den Plads, hvor ens Bil holdt. Enkelte fandt den da heller ikke, men maatte overnatte derude, kunde man Dagen efter læse i Avisen. Hun fra Ladelund, som ikke havde fundet sin Bil, kom først hjem ved Femtiden om Morgen. Hun havde været med flere Biler undervejs og var til sidst blevet taget op af en venlig Esbjergbil med unge Mennesker. Og det var gaaet hende, som det ofte gaar med os Mennesker, naar vi viger af fra den Vej, vi egentlig skulde gaa: vi er svært tilfredse med, hvad vi oplever paa den lille Afstikker, og fortryder intet. Hun havde haft det dejligt!

Den næste Søndag var vi med til Indvielsen af en Mindesten for de to faldne i Vejen Skov. Den rigt blomstermykkede Dobbeltgrav var flankeret af Frihedskæmperkammerater og Overordnede med florumvundne Faner, og i en bred Ring uden om stod de paarørende og Folk fra Askov og hele Egnen. Jeg kan ikke gøre Rede for de mange Taler og kan vel heller ikke sikkert huske, hvad der blev sagt nu og hvad ved Begravelsen, men det mandede ud i en Tak for selvforglemmende Mod og Offervilje i Indsatsen for Befrielsen af Danmarks Jord. »Dyrekøbt den blev ved Eder« er Stenens talende Indskrift.

En Flok af de to's Kammerater fra sidste Vinterskole var kommet for at være med og var om Aftenen sammen med de paarørende hos Arnfreds.

Saa er vi i Juli, og i en Periode med godt Vejr fik vi vor Ribetur. Den foregik dels pr. Cykle og dels i Rutebil. Humøret var højt, de allerfleste af Sommerskolens Lærere og Lærerinder var med, saa Betingelserne for en god Tur var de bedste. Det trafikale klarede vi med en Punktering for Cyklisterne paa hver Tur, men begge Gange meget nær ved Maalet. Skovmand, Frederiksen og Wulff skulde vise os Byens og Egnens Seværdigheder, og det gik efter det sædvanlige Program. Vejret var lige ved at være for godt, det var saa bagende varmt, at det var en Overvindelse blot at bevæge sig, og Udsigten fra Domkirken Taarn fortonede sig i Varmedis. Sikkert inspireret af Varmen foreslog Lotte Rud, at vi til det traditionelle Program skulde føje en Tur i Motorbaad ad Ribe Aa ud til Kammerlusen; og minsandten om det ikke lod sig gøre! Det blev en herlig Tur i det blide Vejr ad Aaen ud gennem de lave Enge, hvor Folk havde travlt med at bjerge Høet.

Et Pust ude fra den store Verden fik vi gennem en af vore gamle Elever Dr. jur. Josef Simon fra Østrig, der nu var i Danmark som amerikansk Officer og under et Besøg i Askov fortalte os om Skoleliv i det praktiske Amerika, om det gigantiske Arbejde, som blot Planlæggelsen af Invasionen betød, og om Englændernes beundringsværdige Holdning i Kampens allerhaardeste Tid.

Nu er det vist, som var vort Skoleliv bare Festdage, og jeg maa igen vende mig til Hverdagene. Disse fik til Tider Farve af lidt særligt Arbejde, som naar Forstanderen havde Brug for en Flok til at hjælpe Gartneren at plukke Jordbær i den aarle Morgen eller Fru Dons Christensen manglede Hjælp til Pilning af samme eller til Ærtebælgning i Middagsstunden. Det var store Portioner, men saa kunde det jo ogsaa bæres, at der gik lidt Svind i de rare Varer, og der var aldrig Mangel paa Piger, der vilde tage et saadant »Nap«, — og det var der for Resten heller ikke, naar det Arbejde, der skulde gøres, manglede denne Tillokkelse.

Fru Arnfred havde haabet, Askov Højskole skulde blive frigivet saa tidligt, at hun og Arnfred kunde have indbudt hele Ladelund til en Genaabningsfest, inden de unge Mænd skulde rejse fra Ladelund. Men det skete desværre ikke.

Derimod blev alt Askovfolket bedt til Bal paa Ladelund den sidste Lørdag, inden de sluttede Skolen, og vi havde en straalende sidste Fests-aften.

Dagen efter tog Ladelundeleverne, deres Lærere og Forstanderpar paa Studierejse til Sønderjylland, og vi havde endnu et Par Skoledage, inden vi skulde hjem til Askov og tage et kraftigt Arbejdsdag, før vi kunde begynde vor sidste Skolemaaned.

Uvisheden om, hvor vellykket denne Maaned kunde blive for os og Pigerne, kunde nok ængste os, men nu vidste vi i hvert Fald, at vi havde haft en god Tid paa Ladelund med hinanden, med vore mandlige Kamerater og med vore prægtige Værtsfolk.

ASKOV HØJSKOLES ELEVER 1944—45

A. DEN UDVIDEDE HØJSKOLE

Vinterskolen 1944—45.

I. MANDLIGE ELEVER

Der var ialt 176 Elever, deraf 134 paa første Vinter, 30 paa anden og 1 paa tredje Vinter. I November var der 168, December 168, Januar 171, Februar 170 og i Marts 165. I April Maaned var Skolen lukket.

Af Eleverne var 86 Sønner af Gaardejere, 14 af Husmænd, 21 af Haandværkere og Industridrivende, 12 af Handlende, 8 af Arbejdere, 8 af Funktionærer, 14 af Lærere og andre Embedsmænd, 13 af Mænd i andre Stillinger.

87 af Eleverne var uddannet ved Landvæsenet, 2 Landarbejdere, 12 Arbejdere, 9 Handels- og Kontormedhjælpere, 21 Mejerister, 12 Gartnere, 2 Lærere, 12 Studenter, 3 var Gaardejere og 12 var fra andre Erhverv.

103 Elever var mellem 18 og 25 Aar, mens 73 var over 25 Aar.

Der var 116 Elever fra Jylland: 4 fra Aalborg Amt, 8 fra Hjørring, 4 fra Thisted, 12 fra Viborg, 10 fra Aarhus, 2 fra Skanderborg, 2 fra Randers, 21 fra Ribe, 21 fra Ringkøbing, 15 fra Vejle, 5 fra Haderslev, 1 fra Aabenraa, 5 fra Sønderborg og 6 fra Tønder Amt.

Fra Fyn var der 20 Elever, fra Sjælland 31, fra Lolland-Falster 5, fra Bornholm 3 og 1 fra Island. — 36 Elever var fra Købstæder.

31 havde før været paa Askov, 46 paa andre Højskoler, 27 paa Landbrugsskoler, 48 havde gaaet i Fortsættelses-, Handels- eller Teknisk Skole og 39 havde gaaet i højere Almenskole.

II. KVINDELIGE ELEVER

Der var ialt 173 Elever, deraf 145 paa første Vinter og 28 paa anden. I November Maaned var der 169, December 170, Januar 170, Februar 167, Marts 160 og i April 0.

Af Eleverne var 75 Døtre af Gaardejere, 2 af Husmænd, 15 af Haandværkere og Industridrivende, 22 af Handlende, 4 af Arbejdere, 15 af Funktionærer, 19 af Lærere og andre Embedsmænd, 21 af Mænd i andre Stillinger.

83 af Eleverne var huslige, 23 Handels- og Kontormedhjælpere, 3 Gartnere, 28 Sygeplejersker, 11 Lærerinder, 10 Studenter og 15 fra andre Erhverv.

105 Elever var mellem 18 og 25 Aar, mens 68 var over 25 Aar.

Der var 110 Elever fra Jylland: 8 fra Aalborg Amt, 13 fra Hjørring, 4 fra Thisted, 5 fra Viborg, 15 fra Aarhus, 4 fra Skanderborg, 5 fra Randers, 20 fra Ribe, 13 fra Ringkøbing, 10 fra Vejle, 6 fra Haderslev, 3 fra Sønderborg og 4 fra Tønder.

Fra Fyn var der 21, fra Sjælland 41, fra Bornholm 1. 59 Elever var fra Købstæder. 7 havde før været paa Askov Sommerskole, 80 havde været paa andre Højskoler, 10 paa Husholdningsskoler, 40 paa Fortsættelsesskoler og 61 paa højere Almenskoler.

B. DEN ALMINDELIGE PIGEHØJSKOLE

1. Juni—31. August 1945.

Der var ialt 51 Elever i alle 3 Maaneder.

Af Eleverne var 18 Døtre af Gaardejere, 3 af Husmænd, 13 af Haandværkere og Industridrivende, 3 af Handlende, 2 af Arbejdere, 7 af Lærere og andre Embedsmænd og 5 af Mænd i andre Stillinger.

37 af Eleverne var huslige, 6 Handels- og Kontorfolk, 3 Syge- og Barneplejersker og 5 fra andre Erhverv.

Af Eleverne var 40 mellem 18 og 25 Aar, og 11 var over 25 Aar.

38 af Eleverne var fra Jylland, 4 fra Fyn og 9 fra Sjælland.

3 af Eleverne havde tidligere været paa Højskole, 1 paa Husholdningsskole, 14 paa Fortsættelsesskole, 11 paa Realskole, mens 23 Elever kun havde den Uddannelse, Folkeskolen giver.

Ser vi paa Højskolen i det hele, har der været 349 Elever paa den udvidede Højskole i Vinterhalvaaret: 176 Mænd og 173 Kvinder. Paa Sommerskolen har der været 51 Elever. Endvidere var der paa det 3 Maaneders Nordiske Lærerkursus ialt 38 Deltagere. Regnes det i Aars-elever, d. v. s. hver Elev i 12 Maaneder, bliver det 161.

NAVNE- OG ADRESSEFORTEGNELSE

OVER ELEVERNE PAA ASKOV HØJSKOLE

Sommerskolen 1945.

- Andersen, Anna Elisabeth, Sønderport 8, Løgstør.
Bentsen, Edith, Hovedgaden 72, Farum.
Bols, Emma, Skørpingholme, Skørping.
Brøndum, Anna Marie, O. Gjøringsvej 8, Hellerup.
Bøtker-Rasmussen, Liss, Holtevej 3, Aarhus.
Christensen, Esther, Lørslev.
Christoffersen, Agnete Ingrid Tandrup, Jagtvej 187³, København.
Christoffersen, Anna Kristine, Nørre Bork.
Ellehede, Anna, Vattrup pr. Kjellerup.
Engkilde, Birthe, Bækkeskovvej 19, Brønshøj.
Gerdes, Magda, Guldsmedgade 36², Aarhus.
Goffredsen, Erna Marie, Østrup Bæk, Veksø.
Hansen, Anne Margrethe, Enighedsvej 8, Sorø.
Hansen, Kirstine Højgaard, Tømmerby pr. Them.
Hansen, Mette, Toftnæs, Varde.
Hansen, Ruth, Nedergade 34, Æbeltoft.
Henriksen, Eva, »Sophielund«, Skanderborg.
Henriksen, Solvejg, Toftholm, Thorup.
Jacobsen, Kirsten K., Fredensgade 13, Vejgaard, Aalborg.
Jensen, Ellen Vestergaard, V. Thorup.
Jensen, Jenny Hansine, Skovløkken, Nr. Aaby.
Jensen, Kristine, Harresø Kro pr. Jelling.
Jørgensen, Ella, »Vestermarken«, Asperup.
Kortsen, Jenny M., Korsgade 42, Aalborg.
Kristensen, Ellen Elisabeth, Agerup pr. Hyllinge.
Larsen, Elisabeth Thorø, Hillested Præstegaard, Hillested.
Leth, Karen, Gangsted pr. Hovedgaard.
Lorenzen, Christine J., Frestrup pr. Tinglev.
Maibøll, Helle B., Jejsing.
Mols, Inge, Givskud pr. Jelling.
Møller, Valborg Nørgaard, Hjerming, Bjerringbro.
Nielsen, Anna, Stensbæk pr. Arnum.
Nielsen, Anna Marie, Tulstrupgaard, Bjerringbro.
Nielsen, Inger Lizzie, Niels Julsgade 45 St., Aarhus.
Nielsen, Mette Kirstine, Bjerringbro Mølle.
Nielsen, Rita, Hygum pr. Jellinge.
Nørgaard, Inger, Mariendals Allé, Slagelse.
Ovesen, Inger, Ferritslev, Ullerslev.
Pedersen, Ellen Vinsten, Bellinge pr. Fruens Bøge.
Petersen, Edith, Nr. Aldum, Stenderup.
Poulsen, Aase, Lem.
Rasmussen, Ella, Møllerup pr. Ørum.

Ritz, Martha, Grønnebæk pr. Jels.
 Sillesen, Inga, Tarphage, Varde.
 Solhøj, Tove, St. Thorsager pr. Vejrumbro.
 Sørensen, Agnes, Impgaard, Kjellerup.
 Sørensen, Inger M. Caspersen, Uggelhuse.
 Sørensen, Karen Baadsgaard, Kommuneskolen, Dybvad.
 Thomsen, Elise, »Vesterkjær«, Skjolddelev pr. Hinnerup.
 Vandel, Inge, Hostrupsvej 19, Kolding.
 Østergaard, Else-Marie, Stationsvej 9, Nørresundby.

Nordiske Lærerkursus 1945.

Andersen, Alma, Graasten Husholdningsskole, Graasten.
 Andersen, Rigmor Jager, Bramminge.
 Birch, Tove, Rønde Højskole, Rønde.
 Broholm, Karen, Kirke Helsinge pr. Gørlev.
 Christensen, Anna, »Smedegaard«, Nørre Bork.
 Christiansen, Ellen Elisabeth, Rørthvej 44, Odder.
 Clausen, Erna, Skaarup Husholdningsskole, Skaarup.
 Clausen, Gudrun, Skaarup Husholdningsskole, Skaarup.
 Damholt, Edvard, Rønde Højskole, Rønde.
 Frandsen, Lise, Møllevej 3, Varde.
 Hannemose, H., Glejbjerg Skole, Glejbjerg.
 Hansen, Esther, »Kildesbjerg«, Ryslinge.
 Hansen, Margrethe, Klim St.
 Heltoft, Gudrun, Allegade 64, Haslev.
 Heltoft, Kirsten, Allégade 64, Haslev.
 Jensen, Bodil, Asylgade 7, Skive.
 Jensen, Sofie, Lybæk, Hee.
 Jeppesen, Bertha, Askov.
 Jeppesen, Jacob, Askov.
 Knudsen, Erik, Ollerup Højskole, Ollerup.
 Knudsen, Hans Sigfred, Billum.
 Lovmand, Svend, Nørhede Skole, Ørnhøj.
 Lynggaard, Otto, Idrætshøjskolen, Slagelse.
 Mortensen, Niels, Engelsholm Højskole pr. Bredsten.
 Nielsen, Gerda, Munkegade 15, Nykøbing M.
 Nielsen, Karen Emilie, Danebod Højskole, Fynshav.
 Nielsen, Mads, Asmildkloster, Viborg.
 Petersen, Brændgaard, Hjertinggade 2, Esbjerg.
 Rask, Kirstine, Danebod Højskole, Fynshav.
 Rasmussen, Aage, Rønshoved pr. Rinkenæs.
 Rasmussen, Lis, Bramminge.
 Ravnholt, Asta, Richtersvej 15, Silkeborg.
 Rønberg, Lilly, Østre Kirkevej 46, Herning.
 Spanner, Sv. Øvle, Skjolddelev Vestergaard, Hinnerup.
 Støckel, Kr., Outrup.
 Vogt, Anna, Sortedamsdosseringen 59 D, København.
 Øland, Knud Stampe, Restrup Højskole, Sønderholm.

Kvindelige Elever 1945—46.

II. Aars Elever.

Andersen, Inge Winther, Kelstrupgaard pr. Skalbjergr.
 Andersen, Esther Solveig, Lydinge pr. Espe.
 Gudiksen, Mette Dahlgaard, Svanemøllevej 50, København.
 Hansen, Esther, Bakkegaard, Starreklint.
 Hansen, Karen, Hjarnø pr. Horsens.

Jensen, Sigrid, Absalonsgade 20, Slagelse.
 Jørgensen, Elise, Tisted pr. Arden.
 Kløft, Ella, Revvej 55, Korsør.
 Lambrecht, Hedvig, Rutsker pr. Hasle.
 Nielsen, Ebba Nygaard, Fyllested Nygaard, Brenderup.
 Nordholt, Gerda, Østervold 9, Varde.
 Ovesen, Nina, Thorsvej 3, Birkerød.
 Pedersen, Asta Nordvig, »Asklund«, Malling.
 Petersen, Gudrun Ermegaard, Musse Skole, Herritslev.
 Petersen, Ingeborg, Siøgaard, Siø pr. Rudkøbing.
 Poulsen, Elly Lykke, Vestergade 14, Skive.
 Skovgaard, Bente, Smedegade 4, Slagelse.
 Skrubbeltrang, Lise, Taars Brugsforening, Hjørring.
 Vestergaard, Kirsten Jørgensen, Tarup pr. Aarslev.
 Wittrup, Anna Kirstine, Lønnerup pr. Østerild.
 Øster, Sigrid, »Sølyst«, Pillemark, Samsø.
 Øster, Rigmor, »Larsminde«, Pillemark, Samsø.

I. Aars Elever.

Agger, Ruth, »Kølhede«, Bøvling.
 Amstrup, Anne-Marie, Bækmarksbro.
 Andersen, Ellen Løje, Kærnemosegaard pr. Frejlev.
 Andersen, Ellen Margr. Chantz, Handels-Trykkeriet, Vejle.
 Andersen, Karen M., Husby pr. Ejby.
 Andersen, Karen Neustrup, ? ? ?
 Andersen, Kirsten Ring, Jessens Allé 3, Svendborg.
 Andersen, Lisbet, Præsteboligen, Thorsted.
 Andreassen, Annalise V., Nakke Skole, Nykøbing Sj.
 Andreasen, Klara Marie, Hundeleve, Gjølstrup.
 Arentoft, Else, »Kysinggaard« pr. Odder.
 Balslev, Henny, Tiset Præstegaard, Tiset.
 Bay-Hansen, Grethe, Tirslund Skole pr. Bevtoft.
 Bendsen, Helga Skotte, Bandholm Skole, Bandholm.
 Bjerrum, Maja, Ballum.
 Blæsild, Oehlsenschlägersvej 8, Aabyhøj.
 Boesen, Inger Margrethe, Læborg pr. Vejen.
 Borg, Helle B. Stahlschmidt, Lykkesholmsallé 2 A, København.
 Bosch, Ingeborg van den, Kievitlaan 15, Eindhoven, Holland.
 Bosson, Anna Valgerd, Tärna folkhögskola, Tärna, Sverige.
 Brummerstedt-Hansen, Kirsten, Kirketorvet 3, Gentofte.
 Christensen, Ester Frostad, Baaring, Asperup.
 Christensen, Inger, Rafns Allé 9, Hasseris.
 Christensen, Ruth V., Møbelfabrikken, Sindal.
 Dahl, Siri B. Q., Vadheim, Norge.
 Dantzer-Sørensen, Else, Brørup.
 Dejgaard, Anna, Møllegaarden, Sdr. Omme.
 Delf, Ingrid, Sundquistgade 42, Sønderborg.
 Dinesen, Ellen, Nymarksvej 13, Roskilde.
 Drivsholm, Else, »Toftegaard«, Vrensted.
 Ebbesen, Jytte, Ellevadsvej 3, Charlottenlund.
 Egeskov, Anna Kring, St. Velling pr. Børkop.
 Engkilde, Birthe, Bækkeskovvej 19, Brønshøj.
 Enevoldsen, Else, Elbæk Præstegaard pr. Søvind.
 Espensen, Else Møller, Brøndum.
 Friis, Ingeborg, Fjelstrup.
 Frydenlund, Anna, Hvenegaard, Ringe.
 Garbarek, Kari, Rennebu, S. Trøndelag, Norge.

Grud, Ellen Margr. Poulsen, »Grudsgaard«, Jegindø pr. Hvidbjerg.
Hansen, Ellen Jenny Hostrup, Nordenskov.
Hansen, Gerda Gynt, Solsortvej 49, København F.
Hansen, Hansigne Cecilie, Langemose, Ørbæk.
Hansen, Nina Kuld, Smyrnavej 20^a, København.
Hartelius, Annelise M., Gurre pr. Kvistgaard.
Hjertholm, Kirsten, Kærehave Landbrugsskole, Ringsted.
Holm, Inger, Højby Mejeri, Højby, Sj.
Holmstrup, Elisabeth, Kongsted Præstegaard, Rønnede.
Hvidt, Marie-Louise, Strandvejen 12, Kolding.
Høgsbro, Karen, Langelinie 117, Odense.
Indelukke, Lilly, Nisset pr. Lemming.
Ivarsen, Else, Sandholm, Korsvang.
Iversen, Inger Krog, Thordals Allé 6, Fruens Bøge.
Jacobsen, Maren Bomholt, Kjellerup, Lundgaard.
Jelsbak, Kirsten, Tilemannsvej 12, Hammel.
Jensen, Birthe Margrethe, Dalgas Boulevard 29, København.
Jensen, Ellen Gunhild, Karlby Brugsforening pr. Hornslet.
Jensen, Else Rigmor Thorngard, Handelsbanken, Grindsted.
Jensen, Inga E., Maglebjerggaard pr. Vedde.
Jensen, Inger Margrete, Vallø.
Jensen, Ingrid Juul, Abildballe, Flemming.
Jensen, Jensine, »Møtø«, Vejlbj pr. Vraa.
Jensen, Lise, »Rønnegaard«, Hjallose.
Jensen, Marie Agergaard, Vester Nebel pr. Dybvadbro.
Jørgensen, Ella, Vrøgum.
Jørgensen, Kristiane, Egebjerggaard, Sønderød pr. Ruds Vedby.
Kappel, Anna, Torkildstrup.
Kock, Randi, Grejsdals Landevej 12, Vejle.
Krag-Andersen, Kirsten, Tersløsegaard, Dianalund.
Kristensen, Kirsten, »Enggaarden«, Bolteskov, Ringe.
Kristensen, Marie, Sulsted.
Kristiansen, Signe, »Højvang«, Daugaard.
Krog, Henny Noesgaard, Bisgaard, Borbjerg.
Krogstrup, Dagmar, Nøvlingsskov pr. Skibbild.
Larsen, Irma, Trøstrup Overgaard pr. Videbæk.
Lauridsen, Margrethe, Thorbjergvej 11, Kolding.
Leth, Inger, Aidt pr. Thorsø.
Lund, Bente, Krathusvej 6, Riisskov.
Lundgaard, Doris, Vestergade, Vamdrup.
Madsen, Edele, Mundelstrup.
Madsen, Gudrun, »Nørrelund«, Højby F.
Madsen, Illa, Nørregade 54, Odense.
Mehlsen, Johanne, »Lindholm«, Flade pr. Nykøbing M.
Mikkelsen, Frida M., Kolind.
Mogensen, Gerda, »Houmarksgaarden«, Hinnerup.
Munk, Louise Margrethe, Bakkekammen 27, Holbæk.
Møller, Anne K. Enné, Bogholder Allé 26^a, Vanløse.
Møller, Estrid, Vester Skerning.
Nannestad, Lisbeth, Tved pr. Kolding.
Nielsen, Ellen, Vestergade 12, Ikast.
Nielsen, Gudrun Friis, Rosendal Skole pr. Tarm.
Nielsen, Gunver, Høeghsminde 57, Gentofte.
Nielsen, Herdis Ellersgaard, Ormslev.
Nielsen, Petra Marie, Strandgaard, Tranderup.
Nielsen, Signe Helle, Skovlund pr. Mølby.
Nørgaard, Ilse, Hjelm 10, Aabenraa.

- Nørrekjær, Käthy, Nyvej 1, Næstved.
Olesen, Thyra, Søndermarken, Holstebro.
Olsen, Gudrun, Vassegaard, Pedersker.
Olsen, Karen Margrethe, »Elmegaard«, Kauslunde.
Olsen, Margrethe, Vejlevej 33, Kolding.
Pedersen, Anne, Aalbæk pr. Lihme.
Pedersen, Ellen Brandt, Løsning.
Pedersen, Ellen Margrethe, Skamby.
Pedersen, Else Storm, »Lerbakken«, Gurrevej, Helsingør.
Pedersen, Ilse Skau, Estersvej 32 St., Hellerup.
Pedersen, Inge, Aalbæk pr. Lihme.
Petersen, Asta, A/M »Søbjerg«, Nykøbing Sj.
Petersen, Inger Bruhn, Slotsalléen, Slagelse.
Petersen, Ruth Hougaard, Gammelvej 21, Hobro.
Pinholt, Helga, »Egegaarden«, Gadstrup.
Plougsgaard, Ellen, Gl. Præstegaard, Ølstrup, Lervang.
Plum, Helga Elise, Enrumvej 4, Skodsborg.
Puggaard-Müller, Dorrit, Ermelundvej 107, Gentofte.
Raaschou, Ida, Bakkevej 1, København.
Rasmussen, Anne-Grethe, »Sortemosegaard« pr. Hornslet.
Rasmussen, Else, Horne, Faaborg.
Rasmussen, Inger Kjeldsen, Overlund pr. Viborg.
Rasmussen, Karen, Staaby.
Rasmussen, Karen Margrethe, Bogensegade 11, Aarhus.
Rasmussen, Kirsten, Vestre Havnevej 8, Kalundborg.
Rasmussen, Lotte Walther, Strandvej 182, Skodsborg.
Rindom, Mette Marie, »Ll. Astrup«, Hee.
Ringgaard, Elna, Grejsdals Landevej 149, Vejle.
Rye, Birthe Margrethe, Skyttegaarden, Nørre Broby.
Ryø, Eva, Rungstedvej 18, Aarhus.
Schou, Anna, Vestergade 18, Vamdrup.
Sivertsen, Vebjørn, Levanger, N. Trøndelag, Norge.
Skibsted, Anna-Lise, Birkemosegaard, Vrinnere.
Skov, Karen Lykke, Ringsbjerg, Ollerup.
Skovmand, Ellen Margrethe, »Dueaas«, Rønne.
Skytte, Inger S. L., Ida Mariesvej 6, Hasseri.
Spence, Beryl, Strandgade 69, Helsingør.
Steppinge, Edel, Caroline Amalievej 49, Kgs. Lyngby.
Svendsen, Gudrun P., Sjelte pr. Skovby.
Sønniksen, Nele, Møgeltønder.
Sørensen, Anne Kirstine, »Nørlund«, Haastrup pr. Fredericia.
Sørensen, Astrid, Gadbjerg.
Sørensen, Inger Caspersen, Uggeluse.
Sørensen, Kirsten Brow, »Ny Emdruphøj«, Kgs. Lyngby.
Sørensen, Line Agnete Topsøe, Øster Jølby, Erslev.
Thelle, Inger E., Rødkøbing.
Thomsen, Karen Brask, Nørrebrogade 220, København.
Thulesen, Ingrid M., Lærkevej, Kolding.
Tjenstvold, Liv, Voldu, Sunnmøre, Norge.
Tjenstvold, Thorbjørk, Voldu, Sunnmøre, Norge.
Tøpholm, Cecilie M., Nr. Vissing.
Vestergaard, Karen Marie, Hotel »Hamlet«, Nykøbing M.
Wedderkopp, Erna, Kirksvej 11, Ringkøbing.
Winther, Annelise Bresson, Gormsgade 83^a, Esbjerg.
Østergaard, Else, Klæstrup, Jerslev.
Østergaard, Helle, Bredgade, Odde.
Østergaard, Inger, Vestergade 6, Varde.

Mandlige Elever 1945—46.

II. Aars Elever.

Aabo, Preben, Sdr. Jærnløse, Regstrup.
 Bisgaard, Niels Holger, Mejlbj pr. Arden.
 Brodersen, Vagn, »Vestballegaard«, Esbjerg.
 Brogaard, Steen, Bybæk pr. Vejle.
 Gydesen, Hans Ravn, »Regina«, Vejle.
 Heisel, Thomas, Kasøgaard, Hjørdkær.
 Jensen, Jacob, Torrild pr. Odder.
 Jørgensen, Hans Chr., Sønderød, Ruds-Vedby.
 Kaae, Jørgen, Høje Bøgevej 28, Svendborg.
 Kjeldbjerg, Arne, Klank pr. Galten.
 Kongsbak, Ole, Nørre Alle 31, Thisted.
 Mortensen, Jørgen, Thorup, Højby F.
 Nielsen, Folke, Godballe, Faare.
 Nielsen, Svend Aage, Gudmindrup, Højby Sj.
 Pedersen, Ole Kvistgaard, »Sivholm«, Ryslinge.
 Skovgaard, Helge, Rye pr. Gørlev.
 Tofterup, Chr., »Birkehøj«, Tofterup.
 Uhrskov, Sven, Hillerød.

I. Aars Elever.

Andersen, Erik, Askov Møllegaard, Bøgesø.
 Andersen, Hans Dahl, Gl. Færgedaard, Trelde, Fredericia.
 Andersen, Helge Lohmann, Aasum Skole pr. Odense.
 Andersen, Jørgen Markvard, Biskorup pr. Seden.
 Andersen, Karl Kristian, »Højvang«, Klarskov.
 Andersen, Poul, Bøgelunde pr. Rude.
 Andersen, Svend, Hyldebjerggaard, Særlose, Lejre.
 Andreasen, Poul Meinert, Højstrup, Ødum pr. Aarhus.
 Arnfred, Øivind Helweg, Askov, Vejen.
 Baggesen, Jens Hanghøj, Ladefogedgaarden, Brønderslev.
 Bak, Svend Kroer, Fyrkilde Møllegaard pr. Arden.
 Beck, Per, Enggaarden, Sønderkov.
 Begtrup, Erik, Æblevænget 13, Lyngby.
 Bendixen, Bendix L., Blichers Allé 26, Esbjerg.
 Bendtsen, Hans, V. Skibelundgaard, Vejen.
 Bentholm, Bertel Rud, Grøngaard pr. Jejsing.
 Bjerre, Ib Vagn Hegnet, Vindblæs Mejeri, Vindblæs.
 Bojesen, Folmer Bo, Givskud pr. Jelling.
 Brum, Ove Buch, Jernbanegade 1, Hjørring.
 Bruun, Erik, Briksbøl Skole pr. Esbjerg.
 Bruun, Hans Jørgen, Briksbøl Skole, Esbjerg.
 Bukh, Folmer, Bering, Hasselager.
 Bundgaard, Ejvind, »Fuglsang«, Nørager.
 Burgaard, Gunnar, Billum.
 Christensen, Jens Martinus, Enghavevej 37, Holstebro.
 Christensen, Johan, Ingerslevgade 134^a, København.
 Clausen, Aksel Vald., Ommel pr. Marstal.
 Corydon, Robert, Hersegade 18^a, Roskilde.
 Damgaard, Arne Holm, Præsteby, Nr. Nebel.
 Danielsen, Daniel, Nakke pr. Nykøbing Sj.
 Due, Gunnar N., »Engelund«, Bredal pr. Vejle.
 Eriksen, Jørgen, Ladelund pr. Brørup.
 Frederiksen, Finn Ove, Lunden pr. Frederikssund.
 Gravesen, Svend Adler, Spjald.

- Grosen, Palle, Skæring pr. Hjortshøj.
Gudiksen, Svend Dahlgaard, Slotsvej 83, Charlottenlund.
Hansen, Agner Marius, Skaarup pr. Arden.
Hansen, Ejnar Henry, Møllevangssalle 48, Aarhus.
Hansen, Frede Melvang, Melvanggaard, Vejen.
Hansen, Jørgen Strandhave, »Tronbjerggaard«, Kirkeby.
Hansen, Karl Verner, Baungård, Jersore, Bogense.
Hansen, Knud Niels A., Thyregod-Vestergaard, Thyregod.
Hattesen, Jørgen P., Mathildegade 9, Flensborg.
Hempel, Eigil, Brundby, Samsø.
Heerdegen, Georg, Maltegaard, Vedbæk.
Heilesen, Bent, Tuborgvej 71, Hellerup.
Hemmingsen, Ejnar Keld, Langemosegaard, Borre, Møen.
Heuch, Halvor, Søndergade 34, Vejen.
Hjort, Ove, Høllund, Ødsted.
Hjort, Peder Magnus, Mandø pr. Ribe.
Hvidberg, Kristian, Quistrup Mølle pr. Struer.
Høgh, Jens Chr., Ørskov pr. Tvingstrup.
Jacobsen, Poul, Trunderup.
Jensen, Chr. Emil, 6. Julivej 8, Fredericia.
Jensen, Ernst Mark, »Sdr. Mark«, Gudum pr. Bur.
Jensen, Folmer, Buddegaard, Nexø.
Jensen, Jens Kr., Billumgaard, Billum.
Jensen, Poul, Keldstrup pr. Slagelse.
Jensen-Sondrup, Knud, Banegaardsvej 9, Hobro.
Jonassen, Jonas Frede, Glarbo, Ry.
Juel-Petersen, Jesper, Havnegade 21, Aabenraa.
Jørgensen, Bruno, Finlandsgade 2, Aalborg.
Jørgensen, Hans Oluf, »Karmstensgaard«, Ølstykke.
Jørgensen, Holger Søndergaard, Brøndsted pr. Pjedsted.
Jørgensen, Knud Kr., Raagelund pr. Marslev.
Knudsen, Anton, Uldum.
Knudsen, Kristian Sehested, Holmstol, Gern.
Knudsen, Thorvald, Orte pr. Bred.
Krebs-Lange, Frede Benedikt, »Hellehus«, St. Heddinge.
Kristensen, Jens, »Hovvejgaard«, Ubby.
Larsen, Jens Ejvind, »N. Hejsels«, Ugilt pr. Sindal.
Larsen, Niels, Bynkel pr. Lamdrup.
Larsen, Poul, Højbjerg pr. Helsingø.
Lauridsen, Niels, Strellev pr. Ølgod.
Lembo, Erik B., Aldersrovej 29, Aarhus.
Lund, Morten, Roust pr. Varde.
Madsen, Erland Julius, Aaløkke Allé 48, Odense.
Madsen, Henrik Damsgaard, Viuf.
Madsen, I. P. la Cour, Baungård, Vejen.
Madsen, Kaj, Fjordvænget 2, Lemvig.
Madsen, Rasmus Chr., »Bjerrum«, Otterup.
Michelsen, Søren Peder, Sortebrødregade, Ribe.
Midttun, Olav, Larvik, Norge.
Mogensen, Kristen, Vostrup pr. Tarm.
Mondorf, Ulrik E., Gl. Carlsbergvej 6, Valby.
Muhl, Peter, Kropp, Sydslesvig.
Møller, John Peter, Løgstrup.
Møller, Laurids, Toftegaard pr. Fjelstrup.
Nielsen, Aage Høegh, »Rixø«, Rødby Havn.
Nielsen, Arthur Tornberg, »Kastaniely«, Vorning, Hammershøj.
Nielsen, Christian, Døstrup, Himmerland.

- Nielsen, Erling, Godballe, Faare.
 Nielsen, Knud, Gl. Hald pr. Højslev.
 Nielsen, Kristian Hahne, »Dalgaard«, Velling, Ringkøbing.
 Nielsen, Lykke Laursen, »Ankerslund«, Stourup pr. Horsens.
 Nielsen, Manfred, Overfidde, Henne St.
 Nielsen, Peter, Degnemose Allé 23, Brønshøj.
 Nielsen, P. Chr., Snorom Kro, Outrup.
 Nielsen, Poul Vagner, Faster Andelsmejeri, Skjern.
 Nielsen, Werner Henry, Bredetved pr. Holbæk.
 Nordtorp, Knud, Trunderup, Kværndrup.
 Nyegaard, Niels Jørgen P., Holsteinshus pr. Faaborg.
 Nyskov, Niels Pedersen, »Nyskov«, Thorsager St.
 Ogstrup, Jens Chr., Jyllandsallé 11, Aarhus.
 Olsen, Ejner, Hemmeshøj pr. Forlev.
 Pedersen, Aksel, Damgaard, Balling.
 Pedersen, Børge H., A/M »Duebjerg«, Sorø.
 Pedersen, Hans Chr., »Aastedgaard«, Kvong, Tistrup.
 Pedersen, Henning Egelund, Egelund, Revninge.
 Pedersen, Jens Karl, Havnsted.
 Pedersen, Poul, Torsgaard, Aabyhøj.
 Petersen, Bent Aage, Aastrup A/M, Stubbekøbing.
 Petersen, Crilles, »Nyvang«, St. Magleby.
 Petersen, Hans, Kærbølling, Rejsby.
 Petersen, Hans Minnegaard, Mosedalsvej 8, Frederiksberg, Sorø.
 Petersen, Jørgen, Gudum, Slagelse.
 Poulsen, Karl, Fjellerup, Ryslinge.
 Poulsen, Kjeld Østergaard, »Møllegaarden«, Nørresundby.
 Poulsen, Sv. Aage Zebbelin, Karise.
 Rasmussen, Frederik, Sortemosegaard, Hornslet.
 Rasmussen, Gunnar Møller, Ravnholt, Maarslet.
 Rasmussen, Ole Enggaard, Rogenstrup pr. Løgstrup.
 Ravn, Christian II., Knudslund, Ringsted.
 Rødtnes, Knud, Viuf.
 Salling, K. Villum, Kastbjerg pr. Lintrup.
 Sebbelov, Hans Henrik, »Borrevang«, Nykøbing Sj.
 Skovborg, Erik Bülow, Mejlbj pr. Hjortshøj.
 Sonne, Georg, Nørrevold 9, København.
 Starck, Svend Erik, Nørregade 8, Holstebro.
 Stavnsbjerg, Hjalmar, Nygade 62, Haslev.
 Stryg, Jørgen, Ullemark, Møen.
 Staugaard, Finn Erling, Spangsberggade 44, Esbjerg.
 Straarup, Niels Kjær, »Frydensborg«, Vorbasse.
 Søe, Kristian, Østrup pr. Lervang.
 Sørensen, Ejvind D. B., »Ny Emdruphøj«, Lundtoftevej 70, Lyngby.
 Sørensen, Niels Thomsen Gaardhus, Jerne Mark, Esbjerg.
 Thomsen, Jens Mølhed, Refsgaard, Outrup.
 Thulesen, Kristian, »Lillebjerre«, Aale.
 Thyssen, Carl R., Københoved, Skodborg.
 Toft, Hans, Hillerup pr. Ribe.
 Trock, Carl Fr. S., Grethevej 3, Fruens Bøge.
 Vad, Jens Søndergaard, Herborg.
 Vestergaard, Søren Sørensen, Pederstrup »Enggaard«, Assedrup.
 Westergaard, Folmer Chr., Foulum pr. Ørum, Sdl.
 Wunner, Uve, Kropp, Slesvig.
 Østergaard, Niels, »Østergaard«, Vrensted.

ASKOV HØJSKOLES REGNSKAB

FRA 1. MAJ 1944 TIL 30. APRIL 1945

INDTÆGT

Kasse 1. Maj 1943		Kr.	197,31
Sommerskolen	Kr. 8295,00		
Lærerkursus	- 5506,25	-	13801,25
Vinterskolen	- 75395,05		
Efterbetaling	- 656,00	-	76051,05
Lejeindtægt af Lejligheder	- 5400,00		
Lejeindtægt af Elevværelser	- 11493,00	-	16893,00
Statsunderstøttelse: Højskoleloven	- 46884,16		
Statsunderstøttelse: Finansloven	- 25500,00	-	72384,16
Efteraarsmøde	-	-	1025,75
Østergaards Legat	-	-	50,00
Diverse Indtægter	-	-	450,26
		Kr.	180852,78

UDGIFT

Lønninger		Kr.	88432,40
Reparationer	Kr. 13033,00		
Nyanskaffelser	- 8107,36	-	21140,36
Omkostninger	- 37647,38		
Sundhedskonto	- 1124,59	-	38771,97
Undervisningsmidler	- 347,93		
Bibliotekskonto	- 3669,86	-	4017,79
Skatter og Afgifter	- 2865,85		
Renter og Afdrag	- 17800,00	-	20665,85
Kassebeholdning 1. Maj 1945	-	-	7824,41
		Kr.	180852,78

REGNSKAB FOR »ASKOV LÆRLINGE«

FRA 1. SEPTEMBER 1944 TIL 31. AUGUST 1945

INDTÆGT	Kr.	UDGIFT	Kr.
Kassebeholdning	2702,12	Understøttelse til Elever ..	2015,00
Kontingent	5907,61	Tilskud til Biblioteket	150,00
Renter	30,67	Gaver o. l.	69,20
Salg af Hefter	22,20	Trykning af Aarsskrift	2203,35
Overskud fra Indsamlingen		Tryksager og Korsbaand..	167,70
til Maleriet	1556,90	Porto og Fragt	511,25
		Løn	100,00
		Kassebeholdn. 1. Sept. 1945	5003,00
	<u>10219,50</u>		<u>10219,50</u>

LEGATER KNYTTEDE TIL ASKOV HØJSKOLE

LUDVIG OG CHARLOTTE SCHRØDERS MINDELEGAT

bestemt til Understøttelse af Elever paa Askov Højskole.

Legatets Størrelse er 9547,29 Kr., hvorfor der foreligger Obligationer paa de 7000 Kr. og en Sparekassebog paa Resten. Renten er anvendt til Understøttelse af Elever.

LÆRER ØSTERGAARD OG HUSTRUS LEGAT

Renten af Legatet, 50 Kr., i Aar, er indgaaet i Skolens Kasse, tilsendt fra Aarhus Amts Skolefond.

RASMUS FENGERS LEGAT

er givet til direkte Støtte for Skolen. Legatet ejer 3000 Kr. i Kreditforeningsobligationer og en Sparekassebog paa 4483,40 Kr.

MORTEN JØRGENSEN OG HUSTRUS LEGAT

er givet til en Friplads paa den almindelige Pige højskole om Sommeren. Legatet ejer 2000 Kr. i Obligationer. Renten blev anvendt til Støtte for en Pige paa Sommerskolen.

N. F. S. GRUNDTVIGS MINDELEGAT

stiftet 1883 af en »Norsk Højskoleven«, er paa 1697,26 Kr., som indestaar i Vejen Bank.

ASKOV BIAVLERFOND

Legatet er oprettet af »En Ven af Flid og Nøjsomhed«. Det bestaar af en Obligation paa 1000 Kr. og en Sparekassebog paa 29,13 Kr. Renten er efter Fundatsens Bestemmelse anvendt til Støtte for Biavlen i Jylland efter Forslag fra Biavlerforeningens Styrelse.

VIGGO ULRIKS PRÆMIELEGAT

Legatet ejer en Obligation paa 1000 Kr. og en Sparekassebog i Vejen Sparekasse paa 852,87 Kr. Som sædvanlig er der i Aar udbetalt 40 Kr. i Præmie gennem Bestyrelsen for Dansk Andels Ægeksport.

HEINRICH OG JOHANNE NUTZHORN'S LEGAT

Legatet er skænket af Johanne og Heinrich Nutzhorn i 1925. Grundkapitalen er Kr. 4000, Beløbet indestaaende i Brørup Bank. Renten anvendes til Støtte for Elever paa Højskolen og uddeles af Skolens Bestyrelse. Hidtil er særlig sønderjydske Elever kommet i Betragtning. Med paaløbne Renter udgør Legatsummen Kr. 5084,65.

MEDDELELSER

Elevmødet afholdes paa Askov Højskole Lørdag den 7. September og Søndag den 8. September.

Efteraarsmødet afholdes i Dagene 8.—11. September.

Sommerens Elevfest afholdes Lørdag den 29. Juni—Mandag den 1. Juli. Festen begynder Lørdag Kl. 17. — Deltagerne bedes melde sig inden 25. Juni. Sengetøj medbringes.

Idet jeg paa Medlæreres og egne Vegne takker for de Gaver, som der paa de foregaaende Blade er gjort Rede for, maa jeg endnu med oprigtig Paaskønnelse nævne 4500 Kr., som af Lovgivningsmagten aarlig er bevilget til Støtte for anden og tredie Vinters Elever, og som er uddelt af Skolens Bestyrelse.

J. T h. A r n f r e d.